

HET SIMP

INTEGRAAL BEHEERPLAN
VOOR ÉÉN WERELDERFGOED WADDENZEE

Het SIMP Integraal Beheerplan voor ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee is een publicatie van de Trilaterale Waddenzee Samenwerking, vertegenwoordigd door het Gemeenschappelijk Waddenzee Secretariaat (Common Wadden Sea Secretariat, CWSS) Virchowstr. 1, 26382 Wilhelmshaven, Duitsland +49 (0)4421 9108 0 info@waddensea-secretariat.org www.waddensea-worldheritage.org Vertegenwoordigd door Sascha Klöpper
Hoofdredactie: Soledad Luna en Annika Bostelmann
Afbeelding omslag © Cris Toala Olivares
Ontwerp door Kollektiv-media.com
400 exemplaren CO₂-neutraal gedrukt op 100% gerecycled papier door PRINTZIPIA

In geval van inconsistenties in de vertaling van dit document prevaleert de Engelse versie van Het SIMP Integraal Beheerplan voor ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee.

Deze publicatie dient als volgt als bron vermeld te worden:

Common Wadden Sea Secretariat (2023)
Het SIMP Integraal Beheerplan voor ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee.
Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, Duitsland.

INHOUD

Voorwoord	4	5. Naar een duurzaam beheer van de Waddenzee	26
Samenvatting	8	5.1 Kernthema Visserij	27
1. Inleiding	10	5.2 Kernthema Toerisme	28
1.1 Achtergrond	10	5.3 Kernthema Scheepvaart en havens	29
1.2 Doel van het SIMP	11	5.4 Kernthema Energie	30
1.3 Status van het SIMP	11	5.5 Kernthema Kustbescherming	31
1.4 Toepassingsgebied van het SIMP	12	6. Aanvullende activiteiten ter ondersteuning van het beheer	32
1.5 Ontwikkelingsproces van het SIMP	14	6.1 Wetenschap en onderzoek	32
1.6 Meerwaarde	15	6.2 Monitoring en beoordeling	32
1.7 Herziening van het SIMP	15	6.3 Kennisbeheer	33
2. De Uitzonderlijke Universele Waarde van de Waddenzee	16	6.4 Voorlichting en educatie rondom duurzame ontwikkeling	34
2.1 De OUV: criteria en kernwaarden	17	6.5 Communicatie	34
2.2 De OUV: integriteit	17	6.6 Samenwerkingen en partnerschappen	35
2.3 De OUV: eisen inzake bescherming en beheer	17	7. Mondiale dimensies	36
3. Natuurbeheer	18	7.1 Wereldwijde dwarsverbanden	36
3.1 Structuur van de Trilaterale Samenwerkings	20	7.2 Internationale samenwerking	36
3.2 Nationale bestuur- en beheersystemen	20	7.3 Bijdragen aan de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030	37
3.3 Beheerders	21	7.4 Bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN Agenda 2030	37
3.4 Beheercyclus	22	Bijlage	40
4. Klimaatverandering: kwetsbaarheid en klimaatadaptatie	24	Eindnoten	46
4.1 Klimaatstressoren in de Waddenzee	24		
4.2 Overeenkomsten inzake klimaatadaptatie en -mitigatie	24		
4.3 Voorstellen voor beheermaatregelen	25		

VOORWOORD

**BARBARA
ENGELS**

*Bundesamt für Naturschutz,
voorzitter van de trilaterale Werkgroep
Werelderfgoed*

"Met het SIMP beschikken we nu over een gezamenlijk instrument dat een uitstekend antwoord is op het 'huiswerk' dat het UNESCO-Werelderfgoedcomité ons heeft gegeven. Ik denk dat de TWSC met de uitvoering van het SIMP kan voldoen aan de verwachtingen ten aanzien van een grensoverschrijdend werelderfgoed."

**HENK
DE VRIES**

*Directeur It Fryske Gea en adviseur
van de Wadden Sea Board*

"Het SIMP geeft op een constructieve manier richting aan de bescherming van het Werelderfgoed Waddenzee. Het is een internationale paraplu voor goed beheer op nationaal en lokaal niveau, zodat de Outstanding Universal Value blijft behouden en wordt versterkt."

**VOLKER
BRENGELMANN**

*Hoofd Afdeling Natuur- en
Soortenbescherming, Nedersaksisch
ministerie van Milieu, Energie,
Bouw en Klimaatbescherming en
lid van de Wadden Sea Board*

"De politieke uitstraling van aanwijzing tot werelderfgoed reikt tot ver buiten onze Waddenzeelanden. Met het SIMP bevestigen we onze gezamenlijke politieke verantwoordelijkheid en zijn we het trilateraal eens over de te volgen koers om het Werelderfgoed Waddenzee te behouden vanwege de intrinsieke waarde van de natuur en voor toekomstige generaties."

**JANNE
LIBURD**

*Professor, voorzitter van de
Raad voor het Nationaal Park
Waddenzee (2015-2022),
Deens Nationaal Park Waddenzee
en lid van de Wadden Sea Board*

"Het Deense Nationaal Park Waddenzee verwelkomt het SIMP en waardeert alle participatieprocessen die aan de vaststelling ervan vooraf zijn gegaan. Het SIMP is een belangrijk kader om het beheer over grenzen, sectoren en disciplines heen te verbeteren en de toekomstige integriteit van het Werelderfgoed te waarborgen."

**TOBIAS
GOLDSCHMIDT**

*Minister van Energietransitie,
Klimaatbescherming, Milieu en Natuur
(MEKUN) van Sleeswijk-Holstein*

"Het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee is van bijzondere betekenis voor Sleeswijk-Holstein. Het behoud ervan in het licht van de huidige uitdagingen, zoals klimaatverandering en biodiversiteitsverlies, is een taak die over landsgrenzen heen gaat. Het SIMP gaat deze uitdaging aan."

© Jan Dube

STEFFEN GRUBER

Vereniging Jordsand

"Wij zijn zeer tevreden dat het SIMP de diverse strategieën en plannen samen heeft gebracht. Dit helpt om ons nog beter te kunnen richten op de beschermingsdoelen voor de Waddenzee. We hopen en verwachten dat dit alle stakeholders in deze trilaterale samenwerking zal verenigen en ons zal helpen om samen verder te gaan op de ingeslagen weg."

© private

MARRE WALTER

Directeur Beheersautoriteit Waddenzee

"Er is met het oog op integraal beheer van de Waddenzee nog verbetering gewenst. Het uitvoeren van de 'SIMP-ambitie' in de verschillende landen en tegelijkertijd de trilaterale verbinding behouden is een volgende stap in werelderfgoedwaardig beheer."

© Karin Wesemüller

HOLGER WESEMÜLLER

Voorzitter van de Raad van Advies van het Nationaal Park Nedersaksische Waddenzee

"Namens de Adviesraad van het Nationaal Park Nedersaksische Waddenzee juich ik vooral de coöperatieve, integrale aanpak van het SIMP toe. Partners en stakeholders kunnen een wezenlijke bijdrage leveren om de Uitzonderlijke Universele Waarde van de Waddenzee te waarborgen. Met het oog op de komende uitdagingen moeten we daarin ambitieuzer zijn. Een intensieve dialoog kan ons vooruithelpen op de belangrijkste punten."

© private

MAREN BAUER (r.)

Ministerie van Energietransitie, Klimaatbescherming, Milieu en Natuur van Sleeswijk-Holstein, Afdeling Nationaal Park en Mariene Bescherming

BRITTA DIEDERICHS (l.)

Bestuursorgaan voor het Nationaal Park Waddenzee Sleeswijk-Holstein, hoofd afdeling bescherming en beheer

"De samenwerking bij de ontwikkeling van het SIMP heeft aangetoond hoe belangrijk uitwisseling is, zowel op trilateraal als op regionaal niveau. Vanuit ons perspectief zijn gezamenlijk optreden en van elkaar leren essentieel voor het behoud van ons gemeenschappelijk werelderfgoed. Het SIMP draagt bij aan het bereiken van de trilateraal overeengekomen doelstellingen voor het beheer. Dit is onze taak als gebiedsbeheerders, zowel op kantoor als in het veld."

© private

PREBEN FRIIS-HAUGE

Commissievoorzitter en raadslid van de gemeente Varde, lid van de regionale raad van Syddanmark, voorzitter van het Wadden Sea Forum en adviseur van de Wadden Sea Board

"Het Wadden Sea Forum (WSF) is het enige trilaterale multistakeholderforum en heeft 20 jaar ervaring in het betrekken van stakeholders in het hele Waddenzeegebied. Het kan daarmee de uitvoering van het SIMP ondersteunen. Het WSF waardeert het SIMP. De potentiële toegevoegde waarde kan worden verbreed en verbeterd als de niet-gouvernementele stakeholders bij het hele proces worden betrokken, vooral bij de uitvoering."

© private

ILKA WAGNER

Hoofd van de afdeling Marien Natuurbehoud, Duits Federaal Ministerie voor Milieu, Natuurbehoud, Nucleaire Veiligheid en Consumentenbescherming en lid van de Wadden Sea Board

"Het SIMP is het centrale instrument voor de verdere ontwikkeling van een gecoördineerd beheer van ons gemeenschappelijk Werelderfgoed Waddenzee. Het proces om het SIMP te ontwikkelen was een belangrijke bijdrage aan dit doel."

© Annkatrin Weber

HANS-ULRICH RÖSNER

Hoofd van het Waddenzeebureau WWF Duitsland; Waddenzeeteam van natuur-NGO's en adviseur van de Wadden Sea Board

"Het SIMP vat niet alleen alle besluiten, plannen en strategieën voor ons gezamenlijk Werelderfgoed goed samen. Het toont ook het instandhoudingssucces dat we gezamenlijk voor de Waddenzee hebben behaald. Tegelijk is het SIMP eerlijk in het erkennen van de vele uitdagingen die er nog liggen, en het gaat op zoek naar oplossingen voor de kernthema's visserij, toerisme, scheepvaart en havens, energie en kustbescherming."

© private

MARGRITA SOBOTTKA

Bestuursorgaan Nationaal Park Waddenzee Nedersaksen, Trilaterale Partnership Hub

"Voor mij is het SIMP het resultaat van een lang, soms moeizaam maar niettemin vruchtbaar ontwikkelingsproces. Trilateraal gezien heeft het ons nog dichter bij elkaar gebracht. Hiermee beschikken we nu over een waardevolle routekaart voor onze toekomstige gezamenlijke werkzaamheden."

© private

© Waverunner-Lukas Gottwald

© private

ISABEL HUNTER (DENEMARKEN) PASCAL ERTZINGER (DUITSLAND) WANNES LELY (NEDERLAND)

Deelnemers aan de Trilaterale Jeugdconferentie 2022

"Wij zien de implementatie van het SIMP als een kans voor de jeugd om oplossingen van onderop in gang te zetten. We willen onze stemmen en standpunten onderdeel laten zijn van het samen bouwen aan de toekomst voor het Werelderfgoed Waddenzee."

© Jan Dube

JENS KERSTAN

Senator voor Milieu, Klimaat, Energie en Landbouw, Vrije en Hanzestad Hamburg

"De bescherming van de Uitzonderlijke Universele Waarde van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Duitsland, Nederland en Denemarken. Het SIMP tilt onze getoonde samenwerking naar een nieuw niveau en benoemt gemeenschappelijke doelen, uitdagingen en activiteiten om dit unieke ecosysteem van de Waddenzee te beschermen."

NANOU BEEKMAN

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directeur Landelijk Gebied en Visserij en lid van de Wadden Sea Board

"De Outstanding Universal Value staat onder druk door een toename van activiteiten in het Werelderfgoed Waddenzee. Het SIMP is één van de bouwstenen om het evenwicht tussen economie en ecologie te herstellen."

STEFAN MOHRDIECK

Districtsbestuurder Landkreis Dithmarschen en voorzitter van de Nationaal Park Adviesraad Dithmarschen en vicevoorzitter van het Wadden Sea Forum.

"Stakeholders uit de regio spelen een centrale rol om het SIMP tot een succes te maken. Het vergroten van persoonlijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid van de mensen die in het Waddengebied wonen en werken is essentieel voor de duurzame ontwikkeling ervan."

KARIN LOCHE

Voorzitter van de Wadden Sea Board (2018-2022)

"Het SIMP combineert de vele verschillende beheersactiviteiten van de drie Waddenzeelands in één kader en biedt een zeer nuttige leidraad voor de bescherming van het Werelderfgoed Waddenzee. Het is nu zaak de in het SIMP geschetste strategieën uit te voeren. Ik verwacht dat dit een nieuw niveau van trilaterale samenwerking mogelijk maakt. Aangezien we te maken krijgen met toenemende druk op de Waddenzee als gevolg van klimaatverandering en menselijk gebruik, zal het SIMP een goed instrument zijn om de toekomstige uitdagingen tegemoet te treden."

PETER SÜDBECK

Hoofd van het bestuursorgaan Nationaal Park Waddenzee Nedersaksen

"Het SIMP geeft ons nu een richtinggevend kader over hoe we onze taken trilateraal als gebiedsbeheerders beter kunnen coördineren en afstemmen. Ik verwacht dat dit op de lange termijn zal leiden tot een effectievere bescherming van het door ons gedeelde Werelderfgoed Waddenzee."

GEMEENSCHAPPELIJK WADDENZEE SECRETARIAAT/ SOLEDAD LUNA

Programmaleider, Het SIMP Integraal Beheerplan voor ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee

"Trilaterale samenwerking ter bescherming van het Werelderfgoed Waddenzee is een uitdaging, maar het is ook onze grootste kracht! Door onze samenwerking hebben we al uitstekende dingen bereikt. Ons team van het CWSS is ervan overtuigd dat we via samenwerking steeds beter onze trilaterale ambities en verplichtingen – zoals het SIMP – na kunnen komen."

SAMEN- VATTING

De Werelderfgoed-status is een erkenning van het mondiale belang van de Waddenzee als het grootste aaneengesloten getijden-ecosysteem van zand en water wereld. Het is ook erkenning voor zowel de langdurige inspanningen van de drie Waddenzeelanden in het kader van de trilaterale regeringssamenwerking voor het behoud van de Waddenzee als voor de inzet van de Waddenzeeregio en haar stakeholders. Met de inschrijving van de Waddenzee als een grensoverschrijdend UNESCO Werelderfgoed kwam het verzoek van het Werelderfgoedcomité om één integraal beheerplan te ontwikkelen. Met dit plan zou het grensoverschrijdende beheer ter bescherming en instandhouding van de Uitzonderlijke Universele Waarde (Outstanding Universal Value, OUV) verder verbeterd kunnen worden.

Het SIMP Integraal Beheerplan voor ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee (SIMP = Single Integrated Management Plan) biedt een heldere overkoepelende beschrijving van de beheerstructuren voor natuurbehoud in Denemarken, Duitsland en Nederland en op trilateraal niveau. Het beschrijft daarnaast de trilateraal toegepaste beheerfasen binnen een doorlopende cyclus van adaptief beheer.

Bij het ontwikkelen van het SIMP werden vijf onderwerpen geprioriteerd. Ze zijn van groot belang voor het gezamenlijke beheer om de integriteit van het Werelderfgoed Waddenzee te behouden. De prioritering van deze vijf kernthema's is gebaseerd op aanbevelingen van de beheerders, op prioritering door de Taak Groep Werelderfgoed en op de selectiecriteria uit de Verklaring van Leeuwarden (2018). Deze criteria zijn: urgentie, direct effect op de OUV, en de noodzaak om op trilateraal niveau te worden aangepakt. In de door het Werelderfgoedcomité aangenomen Verklaring van Uitzonderlijke Universele Waarde worden deze kernthema's ook genoemd als belangrijke bedreigingen die doorlopend aandacht behoeven. Op basis van voorstellen van beheerders, experts en beleidsmakers worden voor deze kernthema's beheertaken en -maatregelen voorgesteld voor mogelijke verdere stappen.

Het SIMP beschrijft daarnaast aanvullende maatregelen ter ondersteuning van het beheer van de Waddenzee en toont hoe de Trilaterale

Waddenzee Samenwerking (TWSC) de effecten van klimaatverandering aanpakt. Het SIMP benadrukt de mondiale rol van het Werelderfgoed Waddenzee en de bijbehorende verantwoordelijkheden. De samenwerking met partners in het gebied en op wereldschaal is essentieel en ondersteunend bij de bescherming van de Waddenzee op de lange termijn.

Het SIMP is een politieke overeenkomst binnen de Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC). Dit betekent dat het een juridisch niet-bindend document van gemeenschappelijk politiek belang is. Bestaande beleidsdocumenten en juridisch bindende instrumenten op trilateraal, regionaal, nationaal of lokaal niveau worden door het SIMP niet veranderd of beïnvloed. Het SIMP is een aanvulling op het Waddenzee Plan 2010.

De belangrijkste doelgroepen van het SIMP zijn besluitvormers, beleidsmakers en de beheerders die actief betrokken zijn bij het natuurbehoud in het Waddengebied in de drie landen. Binnen de context van het SIMP zijn beheerders professionals met directe verantwoordelijkheden voor natuurbehoud en beheer van het Werelderfgoed Waddenzee. Andere belangrijke doelgroepen zijn natuur-ngo's en strategische partners, het wetenschappelijk werkveld, overheidsinstanties en stakeholders uit sociaaleconomische sectoren (bijv. educatie, visserij, toerisme en scheepvaart) waarop het SIMP betrekking heeft, en de lokale bevolking.

De implementatie van het SIMP is gericht op het faciliteren van een strategische, proactieve en op samenwerking gebaseerde trilaterale beheerbenadering, met het doel de OUV in stand te houden en de diverse in kaart gebrachte bedreigingen aan te pakken.

Over de vorderingen van de uitvoering van het SIMP wordt verslag uitgebracht in aanloop naar de Trilaterale Regeringsconferenties, zodat de implementatie verder kan worden verfijnd. Daarnaast zal het plan eens in de 10 à 12 jaar worden herzien door de Wadden Sea Board, waarbij het SIMP met steun en deelname van alle bij de uitvoering van het plan betrokken partijen aangepast kan worden. Daarbij worden resultaten van het trilaterale monitoring- en beoordelingsprogramma en de beheervereisten van de TWSC, inclusief de selectie van kernthema's, betrokken. Het is de bedoeling dat de evaluatie van het SIMP zoveel mogelijk wordt afgestemd op andere processen.

Bij de ontwikkeling van het SIMP zijn verschillende trilaterale gremia en beheerders uit Denemarken, Duitsland en Nederland betrokken geweest. Het SIMP doorliep in alle drie landen eerst een uitgebreide consultatiefase voordat het werd aangenomen.

Belangrijkste boodschappen

- Het beheersysteem van het Werelderfgoed Waddenzee is een combinatie van bestaande nationale beschermings- en beheersystemen en het trilateraal gecoördineerde beheer in het Samenwerkingsgebied. Door een helder en actueel overzicht te geven van de bestaande bestuurlijke structuren voor natuurbehoud en de relevante EU-wetgeving en internationale verdragen, beoogt het SIMP het beheersysteem van het Werelderfgoed Waddenzee duidelijk en begrijpelijk te maken.
- Maatregelen die gericht zijn op aanpassing aan klimaatverandering zijn gebaseerd op de trilaterale Klimaatadaptatie-strategie (Trilateral Climate Change Adaptation Strategy, CCAS) die naar een klimaatbestendig Wadden-ecosysteem moet leiden. Mitigerende maatregelen richten zich op het ontwikkelen van een CO₂-neutraal Waddengebied. Het beleid en de plannen op nationaal en regionaal niveau inzake CO₂-reductie omvatten de transitie naar hernieuwbare energie. Voor toekomstige beheermaatregelen is het essentieel dat de CCAS verder wordt geoperationaliseerd en geactualiseerd. Daarnaast zijn betere communicatie over de waarden van het Werelderfgoed en de effecten van klimaatverandering met betrekking tot economische, maatschappelijke en culturele waarden cruciaal. Hetzelfde geldt voor trilaterale kennisuitwisseling en interdisciplinair overleg.
- De kernthema's van het SIMP zijn gerelateerd aan menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van ecosystemendiensten en plaatsvinden binnen en nabij het Werelderfgoedgebied. De vijf kernthema's zijn: 1) Visserij, 2) Toerisme, 3) Scheepvaart en havens, 4) Hernieuwbare energie en energie uit olie- en gaswinning, en 5) Kustbescherming.
- Terwijl de bescherming van de OUV en de beperking van mogelijke effecten in principe worden gewaarborgd door Europese en/of nationale regelgeving en overeenkomsten, benadrukt het SIMP waar de trilaterale aanpak een meerwaarde biedt.
- In de Verklaring van Uitzonderlijke Universele Waarde zoals aangenomen door het Werelderfgoedcomité in 2014, wordt opgemerkt dat de vijf kernthema's een bedreiging kunnen vormen voor de integriteit van het Werelderfgoed Waddenzee en dus continu aandacht vereisen. Als de praktijken binnen deze thema's echter evolueren in richting meer duurzaamheid, zullen ze het behoud van het gebied juist ondersteunen.
- Het is de bedoeling dat de afgesproken maatregelen voor de vijf prioritaire kernthema's worden uitgevoerd door de TWSC-organen, in nauwe samenwerking met de relevante instanties en stakeholders. Bij de voorgestelde uitvoering van de maatregelen dienen de be-

staande normen voor natuurbehoud en beleidslijnen gehandhaafd of verbeterd te worden om de OUV van het gebied voor toekomstige generaties te behouden. De uitvoering van de activiteiten mag in geen enkel geval leiden tot een verlaging van de bestaande standaarden voor natuurbehoud.

- Voor het kernthema visserij is het de doelstelling om te komen tot duurzame visserijpraktijken die geen negatieve impact hebben op de Uitzonderlijke Universele Waarde van het Werelderfgoed Waddenzee. De TWSC-organen dienen de geïdentificeerde maatregelen in samenwerking met de betrokken instanties en stakeholders uit te voeren. Daarmee zou onder meer de uitwisseling van kennis, best practices en ervaringen met het beheer gestimuleerd moeten worden en onderzoek naar visserij en vissoorten in gang worden gezet. De maatregelen zijn bedoeld om in een gezamenlijke aanpak de implementatie van het Framework For Sustainable Fisheries (2014) verder vooruit te helpen en bij te dragen aan de uitvoering van de EU-biodiversiteitsstrategie 2030. Hierbij is het van cruciaal belang dat de bestaande normen voor natuurbehoud worden gehandhaafd of mogelijk verbeterd. Het bewustzijn voor de waarden en kwetsbaarheid van het Werelderfgoed Waddenzee zou moeten worden vergroot, en best practices alsmede visonderzoek verder uitgebreid.
- Met betrekking tot het kernthema toerisme is het de doelstelling om meer steun te verkrijgen voor natuurbehoud van bezoekers, lokale ondernemers, toeristische marketingorganisaties en andere stakeholders, door de verdere uitvoering van de Strategie voor Duurzaam Toerisme (Bijlage 1, Verklaring van Tønder 2014) en het bijhorende actieplan. Verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregelen zijn de TWSC-organen in samenwerking met de relevante instanties en stakeholders. Doel is om de bewustwording steeds verder te vergroten, meer nadruk op het natuurbehoudsaspect van duurzaam toerisme te leggen door het benutten van de expertise van de beheerders, en initiatieven voor grensoverschrijdende samenwerking voor meer natuurbehoud te versterken, onder meer door kennislacunes over de effecten van toerisme op de OUV op te vullen.
- De doelstelling voor het kernthema scheepvaart en havens is de veiligheid van de scheepvaart verder te verbeteren, voortbouwend

op de relatief hoge standaard van ongevallenpreventie, paraatheid en rampenbestrijding, en natuurvriendelijke en klimaatneutrale activiteiten te bevorderen. De maatregelen zouden door de TWSC-organen in samenwerking met de relevante instanties en stakeholders moeten worden opgepakt om de verdere uitvoering van de operationele plannen voor de PSSA Waddenzee (Bijlage 5, Verklaring van Tønder 2014) aan te kaarten en de bewustwording verder te vergroten. Door de maatregelen zouden bovendien de trilaterale uitwisseling en dialoog gestimuleerd moeten worden om, onder meer, prioriteiten vast te stellen die dan samen met de betrokken sectoren zouden moeten worden aangepakt. Ook zou er na moeten worden gegaan hoe best practices, reeds bestaande technologie en internationale standaarden kunnen worden toegepast en/of benut.

- Voor het kernthema hernieuwbare energie en energie uit olie- en gaswinning is het de doelstelling om meer gemeenschappelijke best practices ter bescherming van de Waddenzee toe te passen, een natuurvriendelijke energietransitie te ondersteunen en een gelijk speelveld met de hoogste toegepaste milieunormen voor alle drie landen te bevorderen, in een gezamenlijke aanpak met de energie-sector. De activiteiten dienen door de TWSC-organen in samenwerking met de betrokken instanties en stakeholders uitgevoerd te worden. Doel is om, onder meer, trilaterale uitwisseling te faciliteren en de dialoog en samenwerking met agentschappen, energiebedrijven en overheden in stand te houden en te verbeteren. Ook het onderzoek naar de (potentiële) effecten van nieuwe vormen van energieproductie, -opslag en -transmissie is als doel te noemen.
- De doelstelling voor het kernthema kustbescherming is de versterkte inzet van natuurvriendelijke maatregelen en onderhoudspraktijken, in een gezamenlijke aanpak met de bevoegde overheden. Daarmee wordt ook de Klimaatadaptatie-strategie (Bijlage 4, Verklaring van Tønder 2014) verder uitgevoerd en geactualiseerd. De activiteiten dienen door de TWSC-organen in samenwerking met de betrokken instanties en stakeholders te worden uitgevoerd. Doelen zijn, onder meer, de samenwerking te verbeteren en waar passend en haalbaar 'no regret'-maatregelen en Nature-based solutions in te voeren, de trilaterale uitwisseling van best practices te stimuleren, relevante onderzoeksvragen te formuleren en te blijven werken aan meer

bewustwording. Het is van vitaal belang om maatschappelijke debatten te stimuleren, met als doel meer draagvlak voor natuur- en klimaatvriendelijke aanpassingen aan de onvermijdelijke zeespiegelstijging te creëren.

- Trilaterale uitwisseling van kennis en best practices ten behoeve van het natuurbehoud en -beheer en bewustwording/voorlichting is voor alle vijf kernthema's relevant. De trilaterale kennisuitwisseling en het uitdragen van het Werelderfgoed Waddenzee dient voortdurend te worden verbeterd om de gemeenschappelijke argumenten van de TWSC voor natuurbehoud te versterken en om te kunnen inspelen op thematische, technologische en maatschappelijke veranderingen.
- Wetenschap en onderzoek, monitoring en beoordeling, kennisbeheer, voorlichting, communicatie, samenwerking en partnerschappen zijn fundamentele aanvullende activiteiten die het beheer in de Waddenzee ondersteunen. Het SIMP bevat trilaterale strategieën, plannen en initiatieven en een visie op deze werkvelden en benoemt uitdagingen.
- De mondiale dimensie van de Waddenzee komt niet alleen tot uiting in de status als werelderfgoed, maar blijkt ook uit de sterke verbondenheid met andere gebieden. Door samenwerking binnen programma's als het Wadden Sea Flyway Initiative, internationale samenwerking met andere werelderfgoederen en binnen de themaprogramma's van het UNESCO Werelderfgoedcentrum kan men van elkaar leren en oplossingen ontwikkelen om de bescherming te verbeteren.
- Het Werelderfgoed Waddenzee draagt als een van de grootste beschermde gebieden in Europa bij aan de EU-biodiversiteitsstrategie 2030. Dit geldt met name voor de natuurbeschermingsdoelstelling om ten minste 30% van het land en de zee van de EU te beschermen, waarvan een derde strikt moet worden beschermd. Maar bovenal draagt het bij om een samenhangend trans-Europees natuurnetwerk op te bouwen.
- De TWSC draagt actief bij aan de uitvoering van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties, inclusief de wereldwijd aanvaarde Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, SDG's).

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1.1 Achtergrond

In 2009 werd de Waddenzee ingeschreven op de UNESCO Werelderfgoedlijst als erkenning van haar Uitzonderlijke Universele Waarde (Outstanding Universal Value, OUV). Een uitbreiding volgde in 2014. Het mondiale belang, zoals vermeld in de Verklaring van OUV1, blijkt uit het feit dat de Waddenzee het grootste aaneengesloten getijdenecosysteem van zand- en wadplaten ter wereld is. Natuurlijke processen gedijen grotendeels ongestoord en creëren een verscheidenheid aan barrière-eilanden, waterwegen, wadplaten, geulen, kwelders en andere kust- en sedimentaire kenmerken. De Waddenzee is rijk aan soorten die speciaal zijn aangepast aan deze omgevingsfactoren. Deze factoren maken de Waddenzee ook tot een onmisbare plek voor trekvogels

op de Oost-Atlantische Flyway, die een cruciale rol speelt bij de instandhouding van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels.

Denemarken, Duitsland en Nederland hebben zich ertoe verplicht om dit unieke ecosysteem te beschermen voor huidige en toekomstige generaties, door het opzetten van een allesomvattend nationaal en internationaal natuurbehoudsysteem. In dit kader werd in 1978 de Trilaterale Waddenzee Samenwerking (Trilateral Wadden Sea Cooperation, TWSC) opgericht als een instrument voor samenwerking en coördinatie van natuurbehoud. Dit commitment, het doel van de samenwerking, het grondbeginsel, de visie, de samenwerkingsgebieden alsmede institutionele en financiële afspraken, zijn nader uitgewerkt

Met de ontwikkeling van het Single Integrated Management Plan (SIMP) wordt gevolg gegeven aan het verzoek van het Werelderfgoedcomité in 2014 aan 'de verdragsluitende staten Denemarken, Duitsland en Nederland om één integraal beheerplan te ontwikkelen voor het gehele grensoverschrijdende gebied, overeenkomstig de vereisten van paragraaf 111 van de operationele richtlijnen voor de implementatie van het Werelderfgoedverdrag, en te overwegen welke mogelijkheden er zijn om de uitvoering van het gecoördineerde beheer binnen het gebied doeltreffender te kunnen maken'.

in de 'Joint Declaration on the Protection of the Wadden Sea: Working together to meet present and future challenges' (1982, herzien in 2010). De opname van de Waddenzee als Werelderfgoed – de grootste internationale erkenning voor een natuurgebied – getuigt van grote waardering en is de bevestiging van de langdurige Trilaterale Samenwerking, de steun vanuit de regio en stakeholders, en van de inspanningen op het gebied van natuurbehoud.

De overkoepelende doelstellingen van de TWSC worden bepaald door de Visie en het Grondbeginsel voor de Waddenzee en zijn in lijn met de Uitzonderlijke Universele Waarde van het Werelderfgoed Waddenzee (figuur 1). In meer dan vijfenveertig jaar Trilaterale Samenwerking hebben Denemarken, Duitsland en Nederland gezamenlijk en op nationaal niveau een uitgebreid beheersysteem ontwikkeld waarmee een aantal van de meest urgente en belangrijke opgaven worden aangepakt. Naast het Waddenzee Plan 2010, dat het gemeenschappelijk overeengekomen beleids- en beheerplan is, bestaan er diverse trilaterale, regionale en lokale strategieën, beheerplannen, actieplannen en netwerken. Kortom, er is al veel bereikt en er wordt toegewerkt naar belangrijke mijlpalen, maar er zijn nog steeds uitdagingen.

© Janis Meyer - Waddenagenda

1.2 Doel van het SIMP

Gezien de rijkdom en diversiteit aan beheersystemen en instrumenten in het Werelderfgoed Waddenzee, streeft het SIMP, zoals overeengekomen door de TWSC en vermeld in Bijlage 1 van de Verklaring van Leeuwarden (2018), naar de voortdurende verbetering van het beheer voor de bescherming en instandhouding van de Uitzonderlijke Universele Waarde door:

- I. het bieden van een duidelijke, overkoepelende beschrijving van de beheersystemen op regionaal, nationaal en trilateraal niveau;
- II. het aanpakken van kernthema's die concrete huidige en potentiële impact hebben op de Uitzonderlijke Universele Waarde en die prioriteit hebben als beheertaken;
- III. het presenteren van bestaande gezamenlijke beheeractiviteiten in het gebied en het belichten van lacunes die meer gezamenlijke inspanningen vereisen om de Uitzonderlijke Universele Waarde van het gebied in stand te houden of te vergroten.

1.3 Status van het SIMP

Het SIMP voor de Waddenzee is een politieke overeenkomst binnen de Trilaterale Waddenzee Samenwerking. Dit betekent dat het een juridisch niet-bindend document van gemeenschappelijk politiek belang is. Bestaande beleidsdocumenten en juridisch bindende instrumenten op trilateraal, regionaal, nationaal of lokaal niveau worden niet gewijzigd of beïnvloed door het SIMP.

Het SIMP verandert noch de inhoud, noch de functie van bestaande nationale of trilaterale plannen, en is derhalve complementair aan het Waddenzee Plan 2010 (nadere details over dit plan worden toegelicht in hoofdstuk 3). Het SIMP dient als paraplu voor bestaande plannen en beleid en legt uit hoe deze op trilateraal niveau worden geïmplementeerd voor natuurbeheer.

1.4 Toepassingsgebied van het SIMP

De focus van het SIMP ligt op het Werelderfgoed Waddenzee en het behoud van de Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV, toegelicht in hoofdstuk 2). Het SIMP biedt een helder overzicht (figuur 2) van de natuurbeheerstructuren zowel in Denemarken, Duitsland en Nederland als op trilateraal niveau en beschrijft hoe er wordt samengewerkt. De bestaande beheerelementen binnen de beheercyclus worden eveneens gepresenteerd (zoals gedefinieerd in § 111 van de operationele richtlijnen voor de implementatie van het Werelderfgoedverdrag).

Bij de ontwikkeling van het SIMP (hoofdstuk 1.5, figuur 3) zijn vijf aspecten geprioriteerd als kernthema's voor gezamenlijk beheer. Het gebruik van de term 'kernthema's' betekent niet dat andere thema's (op het gebied van natuurbehoud) minder belangrijk zijn. De kernthema's van het SIMP zijn gerelateerd aan menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten en plaatsvinden binnen en nabij het Werelderfgoedgebied.

De vijf kernthema's zijn: 1) Visserij, 2) Toerisme, 3) Scheepvaart en havens, 4) Hernieuwbare energie en energie uit olie- en gaswinning, en 5) Kustbe-

scherming. Deze thema's zijn geïdentificeerd in een iteratief en participatief proces, waarbij natuurbeschermingsorganisaties op verschillende niveaus waren betrokken. Daarnaast werden de aanbevelingen van de beheerders van de Waddenzee en de prioritering door de Task Group World Heritage meegenomen, en er is rekening gehouden met de selectiecriteria (urgentie, direct effect op de OUV en de noodzaak van een aanpak op trilateraal niveau) zoals vastgelegd in de Verklaring van Leeuwarden (2018).

Daarnaast wordt in de Verklaring van OUV opgemerkt dat binnen deze kernthema's een grote bedreiging kan ontstaan voor de integriteit van het Werelderfgoed Waddenzee en dat ze daarom permanente aandacht vereisen. Tegelijkertijd kan verduurzaming binnen de kernthema's bijdragen aan het behoud van het gebied. Bovendien vormen deze thema's een uitdaging, aangezien de bevoegde autoriteiten actief moeten worden betrokken bij het werk van de TWSC rond deze thema's. Ook de verschillende bevoegdheden van de beheerders moeten in deze kernthema's geïntegreerd worden. Door deze thema's op trilateraal niveau aan te pakken worden de bestaande mogelijkheden beter benut.

Wetenschap en onderzoek, monitoring en beoordeling, kennisbeheer, educatie, communicatie, samenwerking en partnerschappen zijn fundamentele aanvullende activiteiten die het beheer in de Waddenzee ondersteunen; daarom is hierover in het SIMP nuttige informatie opgenomen voor de beheerders. Op vergelijkbare wijze laat het SIMP zien hoe de TWSC de overkoepelende effecten van klimaatverandering aanpakt.

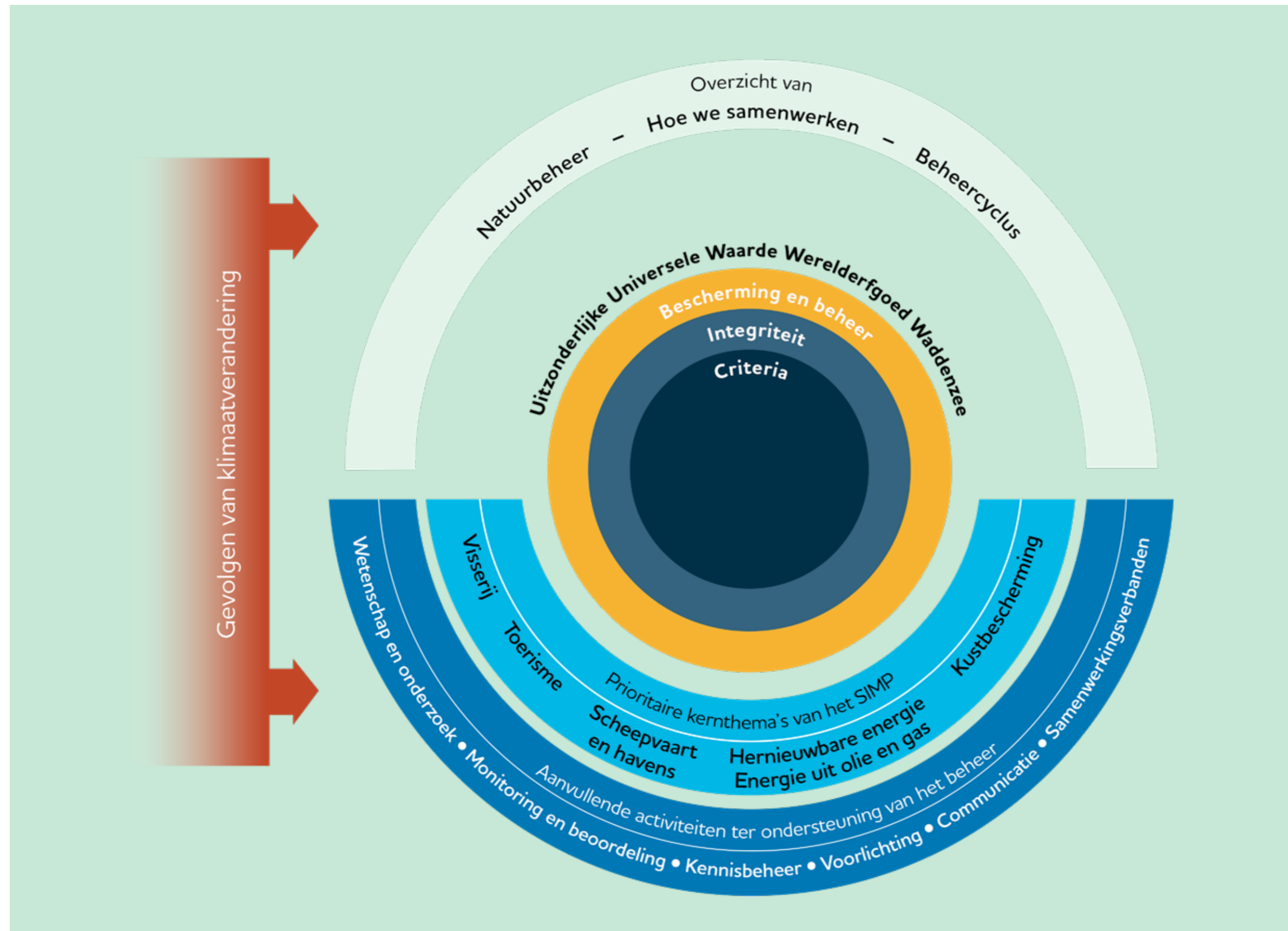
Het plan benadrukt ook de rol en de verantwoordelijkheid van het Werelderfgoed Waddenzee in een mondiale context. De samenwerking met partners wereldwijd draagt bij aan de bescherming van de Waddenzee op lange termijn.

De belangrijkste doelgroepen van het SIMP zijn besluitvormers, beleidsmakers en de beheerders die betrokken zijn bij natuurbehoud in het trilaterale Waddenzeegebied. Het SIMP is bedoeld om besluitvormers, beleidsmakers en beheerders te informeren en de coördinatie van het beheer te verbeteren. Andere belangrijke doelgroepen zijn natuur-ngo's en andere partners, wetenschappers, overheidsinstanties en collega's uit sociaal-economische sectoren (zoals visserij, toerisme en scheepvaart) waarop het SIMP betrekking heeft, evenals de lokale bevolking.

Kader 1. Criteria voor de selectie van de belangrijkste te behandelen onderwerpen

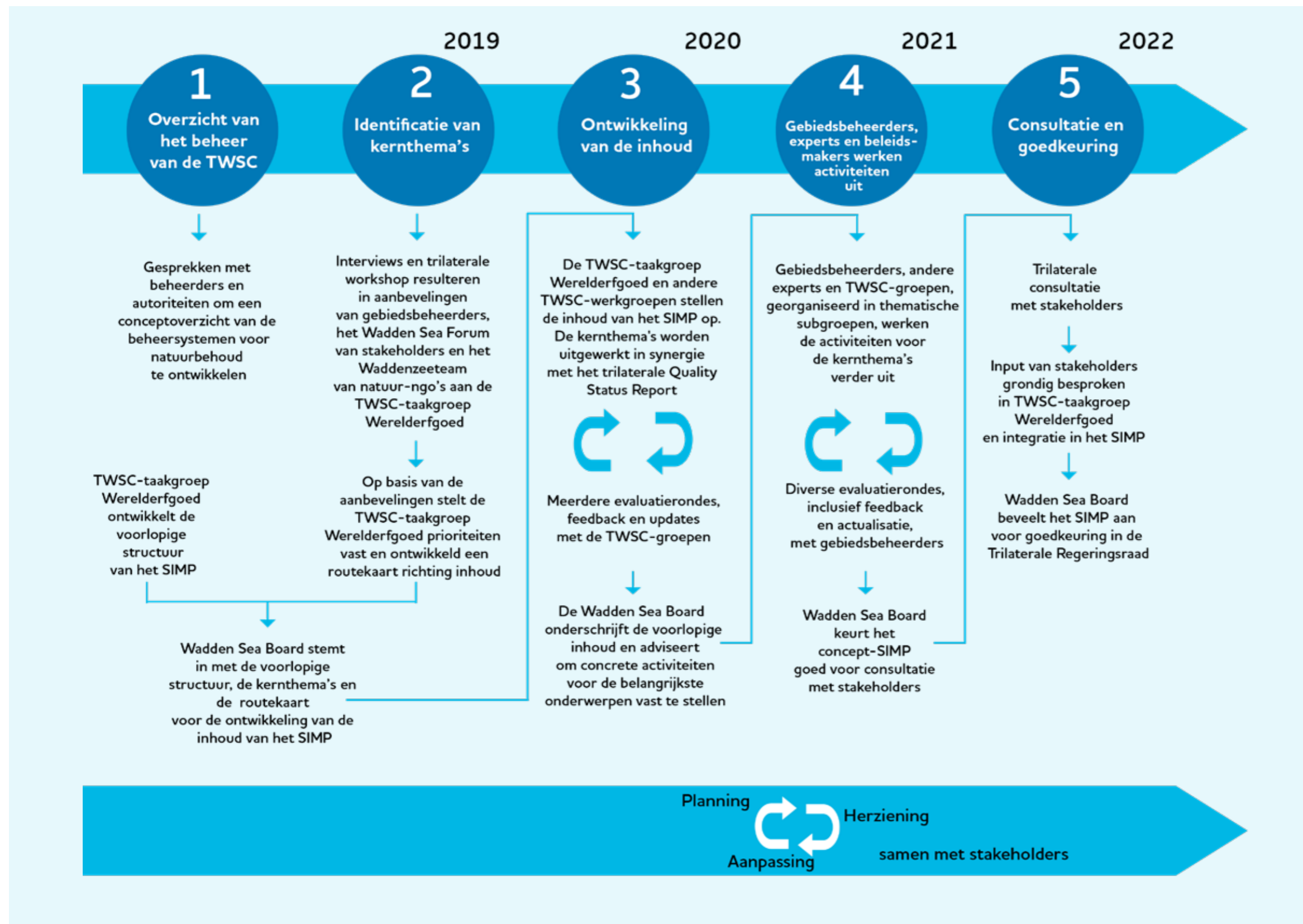
Bijlage 1 van de Verklaring van Leeuwarden (2018)

1. Belangrijkste en prioritaire beheersvraagstukken op trilateraal niveau (vastgesteld voornamelijk op basis van het Waddenzee Plan, recente ministeriële verklaringen en bestaande strategieën en actieplannen);
2. Urgentie om de effectiviteit van het beheer op trilateraal niveau te verbeteren;
3. Beheer- en beschermingsvereisten met betrekking tot behoud en bescherming van de OUV (zoals weergegeven in de OUV-Verklaring, in relevante comitébesluiten en in de periodieke rapportage).

Figuur 2. Het toepassingsgebied van het SIMP heeft de Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) van het Werelderfgoed Waddenzee als vertrekpunt. Het SIMP fungeert als een paraplu waaronder een overzicht wordt gegeven van de beheersystemen, instrumenten en samenwerkingen. Er worden vijf prioritaire kernthema's behandeld. Daarbij wordt er op ingegaan hoe de uitwisseling en verspreiding van informatie kan worden verbeterd, met het doel de beheermaatregelen voor natuurbehoud beter te coördineren. Om de Uitzonderlijke Universele Waarde van het Werelderfgoed Waddenzee in stand te houden, verstrekt het SIMP informatie over aanvullende maatregelen ter ondersteuning van het beheer. Bij alle activiteiten wordt rekening gehouden met de sectoroverschrijdende effecten van klimaatverandering.

1.5 The Process of Developing the SIMP

Figuur 3. De vijf fasen van de ontwikkeling van het SIMP 2019-2022, met de gedetailleerde uitwerking van elke fase.

1.6 Meerwaarde

Het SIMP biedt op meerdere vlakken een belangrijke meerwaarde. Door een duidelijk en actueel overzicht te geven van de bestaande structuren voor natuurbehoud, beoogt het SIMP het beheersysteem van het Werelderfgoed Waddenzee begrijpelijker te maken.

Het SIMP geeft op een duidelijke en toegankelijke manier een overzicht van de stand van zaken en de beheerbenaderingen van de belangrijkste thema's die effect hebben op het gebied. Deze informatie is gemakkelijk te communiceren en te gebruiken op operationeel niveau. Het SIMP legt rechtstreeks het verband van elk kernthema met de OUV, beschrijft de gemeenschappelijke grondslag die tot uiting komt in het trilaterale Waddenzee Plan (WSP) en andere trilaterale instrumenten en laat zien hoe elk land de maatregelen implementeert.

Het SIMP is een voorbeeld van een haalbare en innovatieve manier om de uitwisseling van beheerbenaderingen, ervaringen, kennis en 'geleerde lessen' op verschillende beheerniveaus te bevorderen. Hetzelfde geldt voor de uitwisseling tussen

beheerders, partners van het Waddenzeegebied, besluitvormers en vrijwilligers.

Een dergelijke uitwisseling ondersteunt de gezamenlijke ontwikkeling en/of herziening van trilaterale initiatieven. De uitwisseling maakt het bovendien mogelijk de bestaande en toekomstige trilaterale strategieën en plannen te verbinden met regionale en lokale strategieën en plannen. Daardoor wordt duidelijk hoe er wordt samengewerkt en waar de samenwerking zou kunnen worden versterkt. Op die manier worden lokale, regionale en nationale acties op trilateraal niveau ondersteund en worden trilaterale beslissingen geïntegreerd in de lokale, regionale en nationale strategieën en plannen.

Tenslotte komt de TWSC (inclusief de beheerders) in het kader van het SIMP overeen op welke punten trilaterale samenwerking kan helpen bij hun opdracht de OUV te waarborgen (zie hoofdstuk 5). Het SIMP erkent de bestaande verschillen in de wettelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de beheerders in de drie landen.

1.7 Herziening van het SIMP

Het SIMP zal regelmatig worden herzien door de Wadden Sea Board (WSB). Gezien de aard van het SIMP zijn tijdige voortgangsrapportages voorafgaand aan de Trilaterale Regeringsconferenties en een evaluatiecyclus van 10-12 jaar voorzien. In de periodieke rapporten wordt verslag gedaan van de geboekte vooruitgang bij de implementatie van de SIMP-activiteiten op zowel trilateraal als nationaal niveau. De 10-12 jaarlijkse herzieningscyclus biedt de gelegenheid om het SIMP aan te passen aan de beheervereisten van de TWSC, inclusief de selectie van kernthema's, met de steun en deelname van alle bij de uitvoering van het plan betrokken partijen. Regelmatige evaluaties in het kader van trilaterale en nationale verplichtingen (zoals de Quality Status Reports, periodieke UNESCO-rapportages, Natura 2000-rapportages, enz.) zullen worden meegenomen in de herziening van het SIMP. Het is de bedoeling dat de SIMP-herziening zoveel mogelijk wordt afgestemd op andere processen.

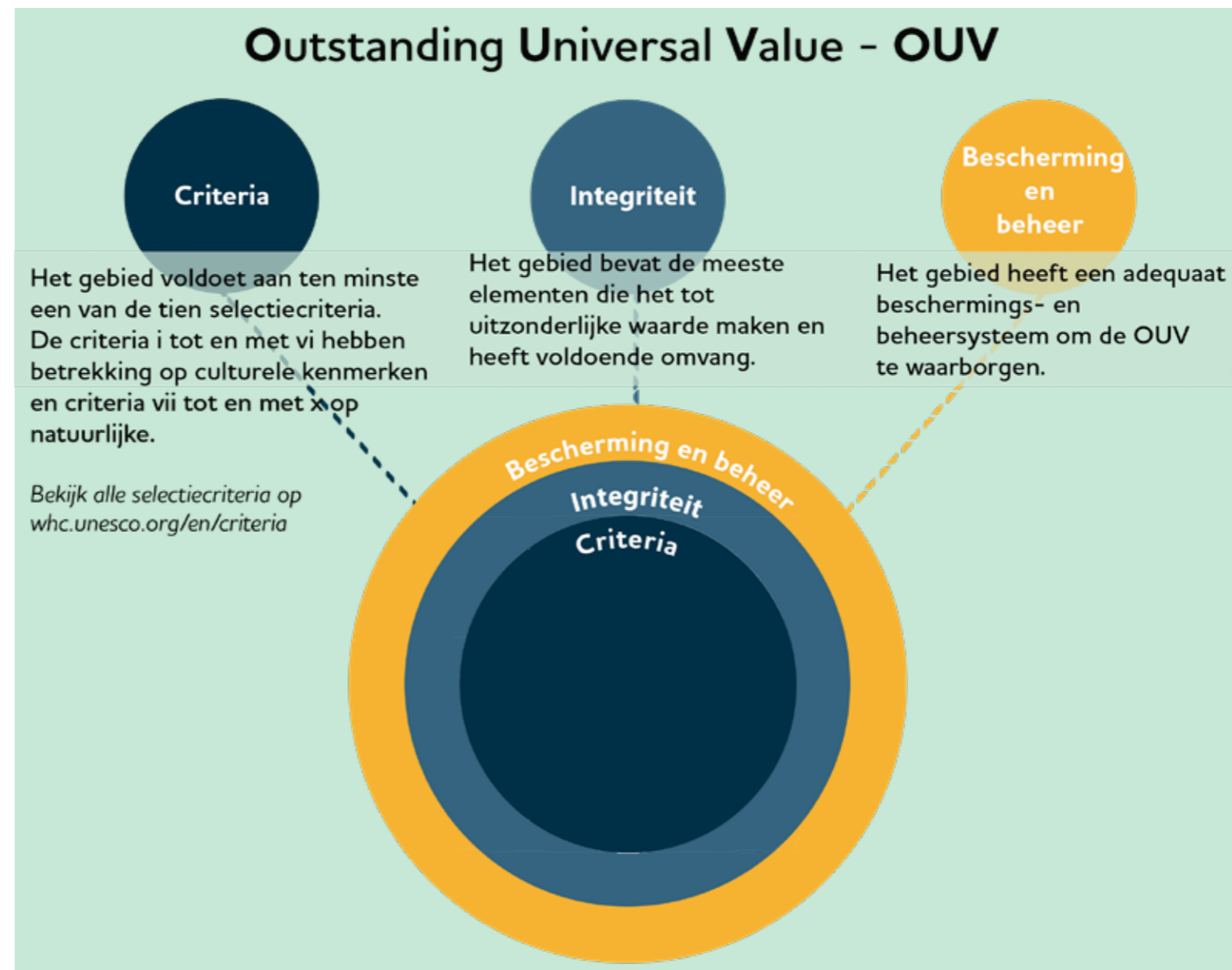

HOOFDSTUK 2

DE UITZONDERLIJKE UNIVERSELE WAARDE VAN DE WADDENZEE

De Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) beschrijft waarom een gebied tot de meest unieke plaatsen op aarde behoort. Het behoud ervan is van belang voor de huidige en toekomstige generaties van de hele mensheid.

Het UNESCO Werelderfgoedcomité kent een gebied een Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) toe als het aan minimaal één van de tien selectiecriteria én aan de eisen van integriteit en van bescherming en beheer voldoet (figuur 4). Bij inschrijving in de Werelderfgoedlijst wordt een Verklaring van OUV opgesteld, waarin wordt beschreven hoe aan de criteria en de vereisten van integriteit en bescherming en beheer is voldaan. Deze OUV-verklaring voor het Werelderfgoed Waddenzee is te vinden op de Website van UNESCO².

Figuur 4. De Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) kent drie voorwaarden: selectiecriteria, integriteit en bescherming en beheer.

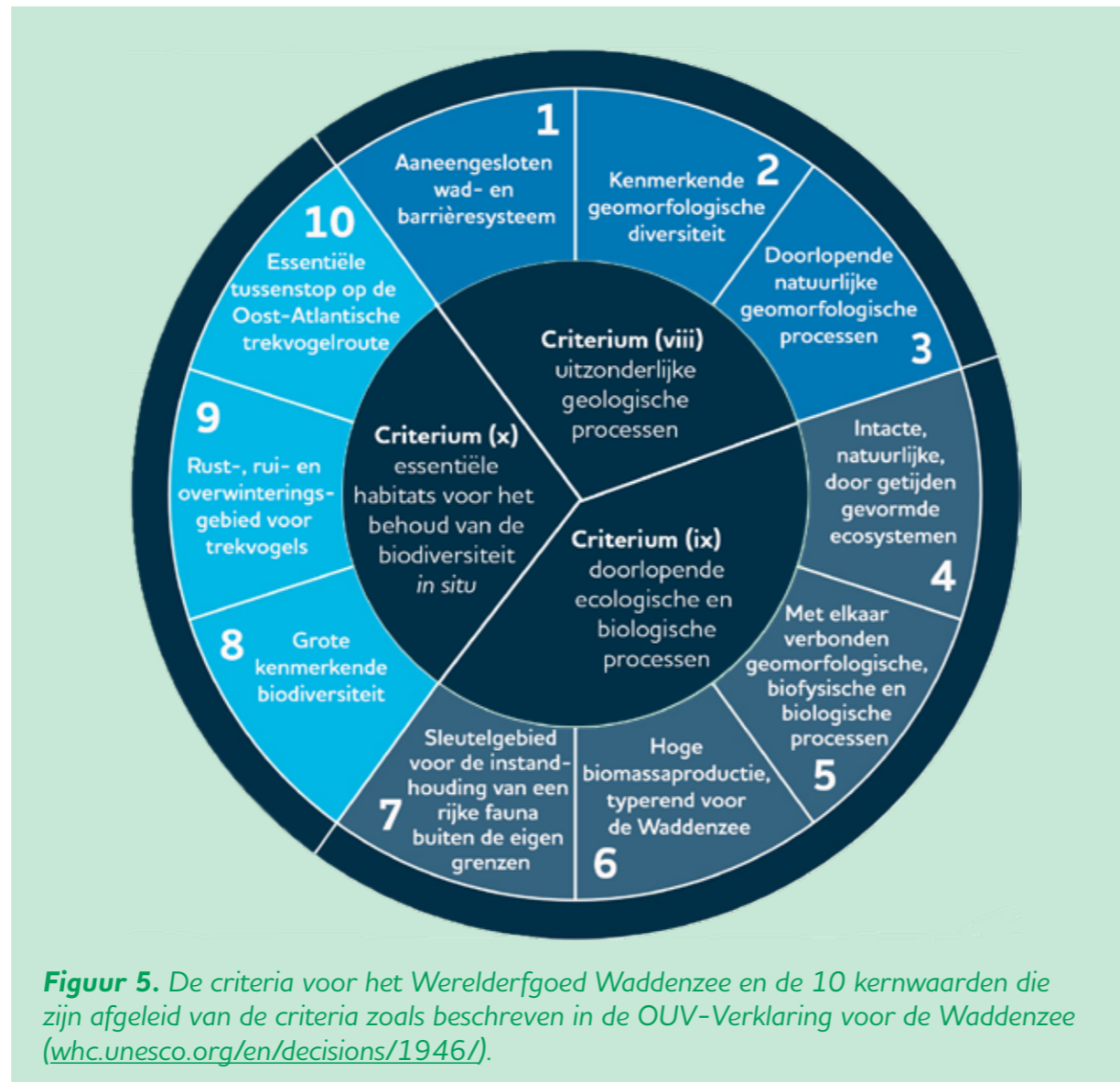
2.1 De OUV: criteria en kernwaarden

Het Werelderfgoed Waddenzee voldoet aan drie van de vier criteria voor natuurlijke sites:

- ✓ (viii) Uitzonderlijke geologische processen
- ✓ (ix) Continue ecologische en biologische processen
- ✓ (x) Aanwezigheid van essentiële habitats voor het behoud van de biodiversiteit ter plaatse

Het vierde criterium, (vii) Uitzonderlijke natuurverschijnselen en schoonheid, werd niet meegenomen bij de nominatie-aanvraag.

De criteria viii, ix en x, zoals beschreven in de OUV-verklaring van het Werelderfgoed Waddenzee, komen tot uitdrukking in tien kernwaarden (figuur 5). Deze waarden vertegenwoordigen de elementen die de Waddenzee van universeel belang maken.

Figuur 5. De criteria voor het Werelderfgoed Waddenzee en de 10 kernwaarden die zijn afgeleid van de criteria zoals beschreven in de OUV-Verklaring voor de Waddenzee (whc.unesco.org/en/decisions/1946/).

2.2 De OUV: integriteit

Integriteit wordt gemeten naar de compleetheid en ‘intactheid’ van een natuurlijk erfgoed en zijn kenmerken (§ 88, Operationele Richtlijnen voor de implementatie van het Werelderfgoedverdrag). De integriteit van een gebied wordt bepaald door de aanwezigheid van elementen die de OUV kenmerken, door een passende omvang/grootte om de typerende kenmerken en processen in stand te kunnen

houden, en door het vermogen om het hoofd te kunnen bieden aan negatieve invloeden, ook als die van buiten het gebied komen.

Het Werelderfgoed Waddenzee, van Denemarken via Duitsland tot Nederland, bevat wat dat betreft alle ecosysteemcomponenten en kenmerken (soorten, habitats, processen) die samen een natuurlijke en dynamische

Waddenzee vormen. Het gebied is groot genoeg om deze uitzonderlijke aspecten te omvatten en in stand te kunnen houden (zie de Verklaring van OUV 2014).

Het Werelderfgoed Waddenzee kent een uitgebreid systeem van bescherming, beheer en monitoring. In de verklaring van OUV (2014) wordt erkend dat voortdurende aandacht voor de

belangrijkste bedreigingen nodig is om de integriteit van het gebied te kunnen waarborgen. Tot de belangrijkste bedreigingen behoren visserijactiviteiten, ontwikkeling en onderhoud van havens, industriëlevoorzieningen rondom het gebied (waaronder olie- en gasplatformen en windparken), scheepvaart, ontwikkeling van woningbouw en toerisme en de gevolgen van klimaatverandering.

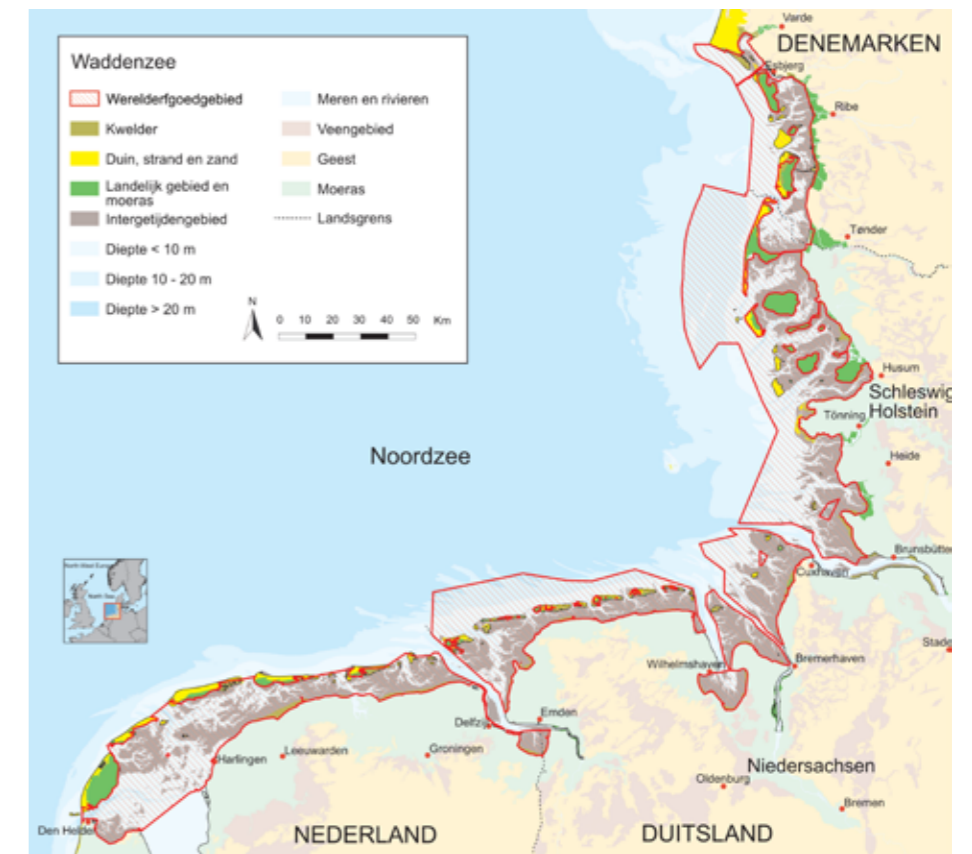
2.3 De OUV: eisen inzake bescherming en beheer

De Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) biedt het overkoepelende kader en de structuur voor geïntegreerde bescherming en beheer van het Werelderfgoed Waddenzee als geheel, en zorgt voor de coördinatie tussen de drie landen, ook op nationaal, regionaal en lokaal niveau. De zeer effectieve beschermingsstatus van de Waddenzee is het resultaat van vier decennia gezamenlijke

inspanningen op het vlak van natuurbescherming van Denemarken, Duitsland en Nederland, waar binnen het Waddenzeegebied nationale parken, natuurgebieden en Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Ieder land heeft uitgebreide wettelijke beschermingsmaatregelen getroffen. Door samen te werken binnen de TWSC zorgen de drie landen voor een gecoördineerd beheer van het gebied (zie de Verklaring van OUV 2014).

Figuur 6.

Het Werelderfgoed Waddenzee omvat alle natuurlijke habitats, soorten en processen die het Wadden-ecosysteem vormen.

HOOFDSTUK 3

NATUURBEHEER

Bij de start van de Trilaterale Waddenzee Samenwerking eind jaren zeventig was het beheer van de Waddenzee voornamelijk een nationale aangelegenheid. In de afgelopen veertig jaar heeft de Europese Unie (EU) echter steeds meer inspanningen verricht om het Europese natuurlijke erfgoed te beschermen. Het huidige beheersysteem van het Werelderfgoed Waddenzee valt grotendeels onder EU-wetgeving en internationale verdragen, bovenop de nationale regelgeving. De vijf belangrijkste EU-richtlijnen worden beschreven in tabel 1.

In 1979 werd de EU-Vogelrichtlijn (2009/147/EG) aangenomen, de eerste EU-regel die gericht was op de bescherming van de natuur. Sindsdien is natuurbescherming een fundament van de EU. De praktische plannings- en uitvoeringsstappen moeten echter worden genomen op nationaal, regionaal en lokaal niveau door de bevoegde overheidsinstanties. De natuurbeschermingswetten

vallen onder het subsidiariteitsbeginsel, waardoor de verantwoordelijke autoriteiten zoveel mogelijk hun eigen prioriteiten kunnen stellen en hun programma's kunnen beheren. Verschillen in politieke en bestuurlijke structuren in de drie Waddenzeelanden met betrekking tot de omzetting van EU-wetgeving in nationale wetgeving brengen een uitdaging met zich mee voor het naleven van de politieke intenties om de Waddenzee als één entiteit te beheren. Tegelijkertijd kunnen deze verschillen tussen de landen benut worden om het natuurbeheer te versterken door te streven naar het best mogelijke effect van beleid en maatregelen voor de natuur.

In Denemarken is het gebied sinds 1939, toen in delen van de Deense Waddenzee het eerste wildreservaat werd uitgeroepen, steeds beter beschermd. In 1998 werd het huidige beschermingsniveau bereikt via opname van bepalingen op basis van Natura 2000 (EU-Vogel- en Habitat-

richtlijn 92/43/EEG). Bij de omzetting van EU-wetgeving in nationale wetgeving en vervolgens in bindende beheerplannen voor overheidsinstanties wordt dus ook rekening gehouden met trilaterale strategieën en plannen (zie figuur 7), zoals Verklaringen en recentelijk ook het SIMP, dat als een metastrategie kan worden beschouwd. In 1985 is de wettelijke regeling inzake het behoud van de Deense Waddenzee ingrijpend geactualiseerd op basis van de Verklaring van Kopenhagen van 1982. Het meest recente voorbeeld is de opname van het SIMP in het Deense actieplan voor de EU-kaderrichtlijn Mariene Strategie (MSFD:2008/56/EG), samen met meer specifieke werkvelden (vissen, uitheemse soorten, zeezoogdieren en vogels) die voortbouwen op enkele TWSC-strategieën die door de drie landen zijn goedgekeurd.

In Duitsland verschillen de (politieke, bestuurlijke en juridische) structuren vanwege het federale systeem ten opzichte

van die in Denemarken en Nederland. Er bestaat al lang wetgeving rondom natuurbehoud, zowel op federaal niveau als op het niveau van de deelstaten. In Duitsland zijn er specifieke wetten voor de Waddenzee-nationale parken op niveau van de deelstaten. EU-richtlijnen worden meestal geïmplementeerd door integratie in bestaande nationale wetten en wettelijke verordeningen. Bestaande wetten moesten worden aangevuld met EU-regelgeving. De gehele Duitse Waddenzee is aangewezen als beschermd gebied onder de EU-Habitaten/of Vogelrichtlijn (92/43/EEG, 2009/147/EG) en valt binnen de werkingssfeer van de EU-kaderrichtlijn Mariene Strategie (2008/56/EG). Het wad tussen vaste wal en de eilanden valt ook onder het toepassingsgebied van de EU-kaderrichtlijn Water (2000/60/EG).

In Nederland werden de U-Vogel-richtlijn (2009/147/EG) en de EU-Habitatrichtlijn (92/43/EEG) omgezet via de

Natuurbeschermingswet 1998. Deze wet is vervangen door de Wet natuurbescherming (2015) die zowel de EU-Vogel- en EU-Habitat-richtlijn als de EU-Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) blijft uitvoeren. De gehele Nederlandse Waddenzee is aangewezen als beschermd gebied onder deze drie EU-richtlijnen.

Samengevat is het beheer van het Werelderfgoed Waddenzee gebaseerd op bestaande nationale beschermings- en beheersystemen (zie bijlage, figuren A3-5), aangevuld met trilateraal gecoördineerd beheer, waaronder een aantal trilaterale plannen, strategieën en actieplannen (zie figuur 7).

Het trilaterale Waddenzee Plan 2010 (WSP) vormt het gemeenschappelijke kader voor de bescherming en het duurzame beheer van de Waddenzee als ecologische eenheid. Het Waddenzee Plan is het gecoördineerde beheerplan voor het Werelderfgoed Waddenzee, zoals vermeld in het nominatie-

dossier dat aan het Werelderfgoedcomité is voorgelegd (2013). Het WSP presenteert de trilateraal overeengekomen doelen, het beleid en de maatregelen voor het Samenwerkingsgebied Waddenzee als ecologische eenheid, evenals voor het landschap en cultureel erfgoed binnen de culturele eenheden. De gezamenlijk vastgelegde doelstellingen voor landschap en cultuur, water en sediment, kwelders, het getijdengebied, stranden en duinen, estuaria, de Noordzeekustzone, het landelijk gebied, vogels, zeezoogdieren en vissen vormen de basis voor de trilateraal en regionaal bestaande themaspecifieke visies, strategieën en plannen. In Duitsland dient het WSP als beheerplan voor de Natura 2000 gebieden en de Nationale Parken; waar nodig wordt dit aangevuld met verdere gedetailleerde beheerinstrumenten (zoals voor bepaalde habitattypes, sectorale plannen of beheerconcepten).

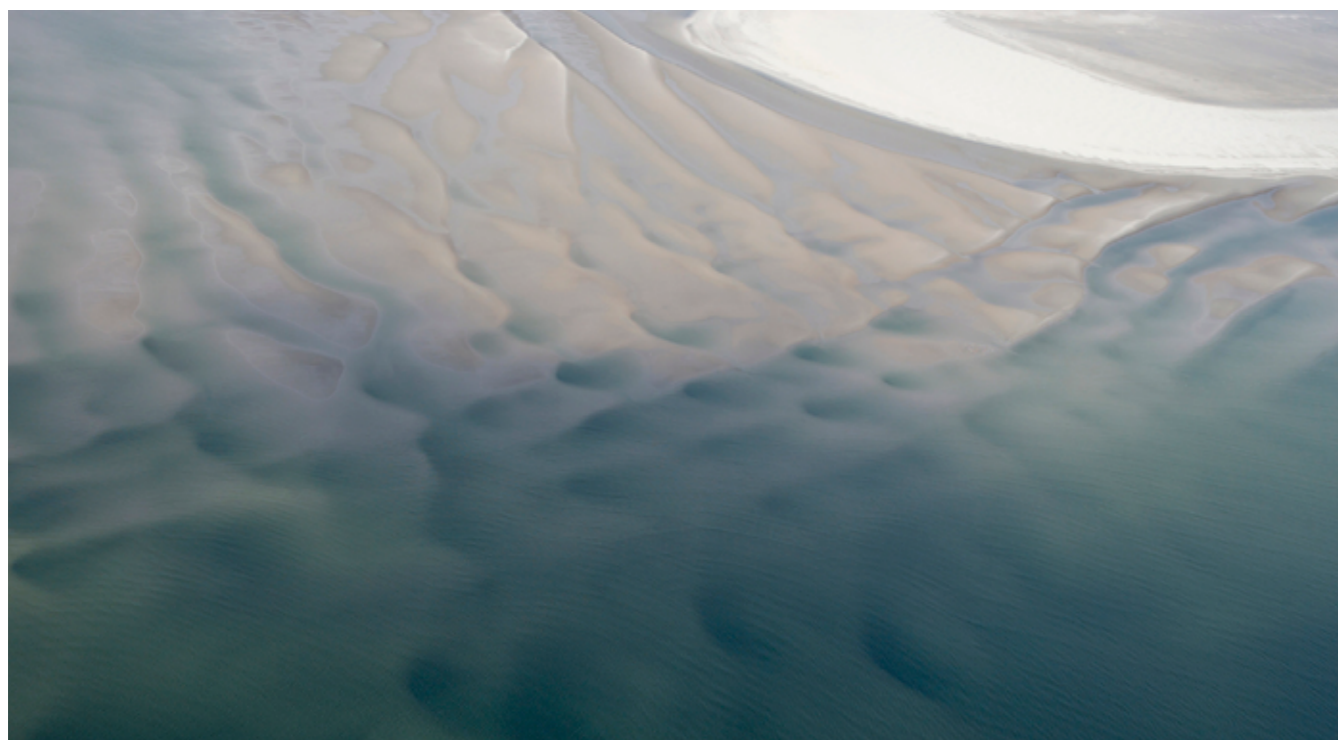
De volgende paragrafen (3.1 en 3.2) geven een overzicht van het beheersysteem op trilateraal en nationaal niveau. Daarmee kan het trilaterale beheerkader op een eenvoudige en duidelijke manier gecommuniceerd en verspreid worden onder de nationale beheerders, stakeholders en het brede publiek.

EU-richtlijn	Invoering	Status in Nederland	Status in Duitsland	Status in Denemarken
Natura 2000-richtlijnen (Vogelrichtlijn 2009/147/EG en Habitatrichtlijn 92/43/EEG)	Vogels: 1979 Habitats: 1992	Omgezet in de Natuurbeschermingswet. De Natura 2000-plannen worden periodiek herzien en geactualiseerd.	Omgezet in: Bundesnaturschutzgesetz BNatSchG. Landesnaturschutzgesetz/ Ausführungsgesetz zum BNatSchG (SH, HH, NS). Nationaal Park-wetten (SH, HH, NS). Specifieke behoudsdoelstellingen voor elk N2000-gebied (SAC en SPA) zijn opgenomen in de Nationaal Park-wetten in NS en HH; SH heeft een afzonderlijk document, gepubliceerd van het ministerie van milieu van SH. Het Waddenzee Plan 2010 fungeert als het beheerkader van de Habitat- en Vogelrichtlijn voor het Duitse deel van de Waddenzee, in NS geconcretiseerd door de beheerplanning voor de SAC Waddenzee.	Omgezet in de wet ter bescherming van de zee, de wet inzake milieubescherming, de wet inzake natuurbehoud, de wet inzake jacht en wildbeheer, de Deense wet inzake bosbeheer en andere wetten.
Kaderrichtlijn Water 2000/60/EG	2000	Omgezet in de Natuurbeschermingswet, de Waterwet, het Nationaal Waterplan, de regionale Waterplannen van de provincies.	Omgezet in: Wasserhaushaltsgesetz, Landeswassergesetz, beheerplannen voor de stroomgebieden.	Omgezet in de wet inzake de waterhuishouding.
Kaderrichtlijn Mariene Strategie 2008/56/EG	2008	De Kaderrichtlijn Mariene Strategie is in de Nederlandse Waddenzee niet geïmplementeerd.	Omgezet in: Wasserhaushaltsgesetz, Landeswassergesetz, het beheerplan is het maatregelprogramma 2016 (wordt momenteel geactualiseerd).	Omgezet in de Deense Mariene Strategie II en de Deense Wet Mariene Strategie.
Richtlijn Maritieme Ruimtelijke Planning 2014/89/EU	2014	Omgezet in het Nationaal Waterplan.	Omgezet in: Raumordnungsgesetz (ROG), Niedersächsisches Raumordnungsgesetz (NROG), Landesplanungsgesetz (LaplaG) voor SH	Verwerkt in de wet op de maritieme ruimtelijke planning (wet nr. 615 van 08/06/2016) en wetsbesluit nr. 400 van 06/04/2020

Tabel 1.

Overzicht van de meest relevante EU-wetgeving en de nationale wetten en plannen waarin deze zijn omgezet.

Afkortingen: SH: Sleswijk-Holstein, HH: Hamburg, NS: Nedersaksen, SAC: Special Areas of Conservation, SPA: Special Protection Areas.

© Cris Todia Olivares

3.1 Structuur van de Trilaterale Samenwerking

De Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) kent twee niveaus van besluitvorming (Governance-regelingen, 2010):

I. De Trilaterale Regeringsraad voor de Waddenzee, bestaande uit de verantwoordelijke ministers van de deelnemende regeringen die toezicht houdt op de Samenwerking en zorgt voor politiek leiderschap en strategische sturing. Deze raad waarborgt de internationale beleidsontwikkeling, harmonisatie en besluitvorming tussen de drie regeringen. Elke drie tot vier jaar wisselen de drie landen elkaar af als voorzitter van de Samenwerking. Het voorzitterschap wordt overgedragen tijdens de Trilaterale Regeringsconferenties (TGC).

II. De Wadden Sea Board (WSB) is het bestuursorgaan, bestaande uit delegaties die door elke deelnemende regering zijn aangewezen. Elke delegatie bestaat uit een vertegenwoordiger van het ministerie dat verantwoordelijk is voor de Samenwerking en drie andere leden van gedecentraliseerde overheden, andere gerelateerde ministeries of experts. De WSB houdt toezicht op de uitvoerings- en adviesorganen en onderhoudt de relaties met de voornaamste stakeholders.

De WSB ontvangt daarnaast ondersteuning van adviseurs van buiten de regeringssamenwerking, met expertise en ervaring die relevant zijn voor de Samenwerking. Aangewezen adviserende instanties zijn het

Waddenzee Forum, waarin stakeholders uit verschillende sectoren van de samenleving vertegenwoordigd zijn, en het Trilaterale Waddenzeeteam van natuur-ngo's. Het Gemeenschappelijk Waddenzee Secretariaat (Common Wadden Sea Secretariat, CWSS) is verantwoordelijk voor de ondersteuning van zowel de WSB als de Raad en voor de uitvoering van het werkplan van het CWSS.

De operationele organen van de TWSC omvatten vier soorten groepen met specifieke functies en samenstelling:

I. Taakgroepen (TG) worden door de WSB aangesteld om specialistische onderwerpen voor de Raad voor te bereiden en specifieke taken, plannen of projecten uit te voeren in overeen-

stemming met de Ministeriële Verklaringen. TG's zijn meestal tijdelijk van aard.

II. Expertgroepen (EG) zijn over het algemeen langlopende of permanente vakgroepen. Zij hebben uitvoerende en adviserende taken.

III. Netwerkgroepen (NG) zijn vergelijkbaar met Expertgroepen, maar hebben meer het karakter van een netwerkplatform; de betrokkenheid van stakeholders is hoogst noodzakelijk en wordt gewaardeerd.

IV. (Ad hoc) Werkgroepen (WG) worden tijdelijk door de TG's of de WSB ingesteld voor het uitwerken van bepaalde aspecten binnen kwesties die in de desbetreffende TG worden behandeld.

Alle trilaterale groepen worden aangemoedigd om tijdens de verschillende processen het contact met andere groepen te onderhouden (TWSC-evaluatieprocedure, 2019). De structuur van de TWSC is weergegeven in figuur A.1 in Bijlage 1. De leden, ondersteunende organisaties en adviseurs van de WSB worden gepresenteerd in figuur A.2 in Bijlage 1.

3.2 Nationale bestuur- en beheersystemen

Denemarken

Het Deense ministerie van Milieu en het Agentschap voor Milieubescherming zijn verantwoordelijk voor het opstellen van nationale wetgeving en

beheerplannen die zij zelf en/of andere agentschappen en gemeenten uitvoeren. Hun taken omvatten de uitvoering van Natura 2000, van de EU-Kaderrichtlijnen Mariene Strategie en Water, en in het bijzonder van de Natuurbeschermingswet en het bijbehorende Wetsbesluit voor het Natuur- en Faunareservaat Waddenzee. Mariene ruimtelijke planning, ook voor de Waddenzee, valt onder de verantwoordelijkheid van de Deense Maritieme Autoriteit.

Het Deense Natuuragentschap (als instantie voor milieubescherming) valt onder het ministerie van Milieu en beheert het Natuur- en Faunareservaat in het Waddenzeegebied via een wetsbesluit onder de Natuurbeschermingswet. Het Natuuragentschap is ook een belangrijke grondeigenaar in het gebied.

De gemeenten Varde, Fanø, Tønder en Esbjerg, geografisch vallend binnen of aangrenzend aan de Waddenzee, zijn samen met de nationale overheid verantwoordelijk voor de handhaving van de Natuurbeschermingswet en de uitvoering en handhaving van Natura 2000. Er is een Adviesraad ingesteld met een adviserende functie richting de overheden in het Waddengebied, bestuurd door deze vier gemeenten en met vertegenwoordigers van een breed scala aan Waddenzeestakeholders (Bijlage 1, figuur A.3).

De Deense nationale parken zijn opgericht als staatsstichting binnen een gemeenschappelijke wettelijk kader. Voor elk Nationaal Park is een wetsbesluit uitgevaardigd. Vervolgens is door de minister een Nationaal Park Bestuur benoemd dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van een strategisch plan voor het Nationaal Park. Het secretariaat van het Nationaal Park heeft als zodanig geen beheer- of gezaghebbende taken, maar speelt wel een rol in het beheerconcept voor het werelderfgoed binnen de groep van beheerders, met name op het gebied van communicatie, informatie van bezoekers en educatieve activiteiten. Verder heeft het Nationaal Park een adviesraad die bestaat uit leden van de lokale gemeenschap.

Duitsland

Het algemene wettelijke kader voor natuurbehoud in Duitsland is de Federale Natuurbeschermingswet. Vanwege het federale systeem ligt de uitvoering van deze wet bij de deelstaten Hamburg, Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein. De Federale Natuurbeschermingswet bevat bepalingen voor de oprichting van natuurreservaten en nationale parken, maar ook voor procedures betreffende impactbeoordelingen, met name gerelateerd aan artikel 6 van de Habitatrictlijn (nominatiedossier, 2008). De wet wordt aangevuld door wetgeving op deelstaatniveau die in detail kan variëren. Samen vormen de

Federale Natuurbeschermingswet en de natuurbeschermingswetten van de deelstaten de juridische basis voor natuurbehoud en -beheer. Vooral de Nationaal Park-wetten van Hamburg, Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein, die de oprichting van de Waddenzee Nationale Parken binnen elk van deze deelstaten regelen, vormen de wettelijke basis voor de bescherming en het beheer van het Werelderfgoed Waddenzee. Op het niveau van de deelstaten zijn de Ministeries van Milieu de hoogste natuurbeschermingsinstanties. De drie bestuursorganen voor de nationale parken in de drie deelstaten zijn de bevoegde natuurbeschermingsautoriteiten voor het Waddenzeegebied. Ze zijn verantwoordelijk voor het beheer en de handhaving van hun respectievelijke Nationaal Park wetten (Bijlage 1, figuur A.4).

De adviesraden van de nationale parken zijn belangrijk voor consultatie, advies en betrokkenheid van lokale stakeholders. In Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen bestaan deze adviesraden uit vertegenwoordigers van regionale en lokale overheden, van regionale stakeholders met commerciële, recreatieve en natuur-en milieubelangen en van wetenschappelijke instellingen. De raden geven advies aan de nationale park-autoriteiten en geven toestemming voor principiële zaken en langetermijnplanning.

Nederland

In 2020 heeft de Nederlandse regering een nieuwe bestuurlijke organisatiestructuur voor de Nederlandse Waddenzee geïnstalleerd die uit drie pijlers bestaat (Bijlage 1, figuur A.5). De eerste pijler is het Bestuurlijk Overleg Waddengebied onder voorzitterschap van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de tweede is de Beheerautoriteit Waddenzee onder voorzitterschap van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en de derde is het Omgevingsberaad Waddengebied onder voorzitterschap van de Commissaris van de Koning van de provincie Fryslân. De voorzitter van het Omgevingsberaad is tevens vicevoorzitter van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied, wat voor een goede verbinding tussen stakeholders en beleidsmakers zorgt.

3.3 Beheerders

In de context van het SIMP zijn beheerders professionals met directe verantwoordelijkheden voor natuurbehoud en beheer van het Werelderfgoed Waddenzee. Tabel 2 toont de samenstelling van de beheerders in de drie landen.

Denemarken

Gemeenten Esbjerg, Fanø, Varde, Tønder
Deens Nationaal Park Waddenzee
Natuuragentschap*
Agentschap voor Milieubescherming*
Kustautoriteit*
Agentschap voor Cultuur en Paleizen

De belangrijkste taken van de agentschappen en instanties van het ministerie van Milieu betreffen: natuurbescherming, monitoring en herstel, uitvoering van Natura 2000. De gemeenten dragen bij aan de uitvoering van Natura 2000 en zijn verantwoordelijk voor de milieueffectrapporten en initiatieven voor herstel. Het Nationaal Park voert projecten uit voor natuurbehoud, communicatie, onderwijs en bewustmaking en draagt bij aan initiatieven voor duurzaam toerisme.
Het Agentschap voor Cultuur en Paleizen, onderdeel van het Deense ministerie van Cultuur, vertegenwoordigt de lidstaat bij het Werelderfgoedverdrag.

* onderdeel van het Deense ministerie van Milieu.

Sleeswijk-Holstein

Bestuursorgaan voor het Nationaal Park*
Ministerie van Energietransitie, Klimaatbescherming, Milieu en Natuur van Sleeswijk-Holstein (MEKUN)
Natuur-ngo's die in opdracht van het Nationaal Park bestuursorgaan beheertaken uitvoeren

Het bestuursorgaan voor het Nationaal Park van Sleeswijk-Holstein is als gebiedsbeheerder verantwoordelijk voor monitoring, coördinatie van wetenschappelijk en toegepast onderzoek, beheeractiviteiten, bescherming van soorten, uitzonderingen en vrijstellingen van de Nationaal Park wet, bekeuringen, toezicht en handhaving, communicatie, voorlichting en onderwijs. Zij is als stakeholder betrokken bij plannings- en vergunningsprocedures en coördineert het UNESCO-biosfeergebied en partnernetwerken.

* onderdeel van het agentschap van Sleeswijk-Holstein voor kustbescherming, Nationaal Park en bescherming van de zee, als ondergeschikte instantie van het MEKUN.

Hamburg

Bestuursorgaan voor het Nationaal Park*
Vrije en Hanzestad Hamburg, Ministerie van Milieu, Klimaat, Energie en Landbouw, Afdeling Natuurbehoud (BUKEA), Natuur-ngo's die in opdracht van het Nationaal Park bestuursorgaan beheertaken uitvoeren

Het Nationaal Park bestuursorgaan van Hamburg is als gebiedsbeheerder verantwoordelijk voor natuurbescherming, milieubiosfeerobservatie en onderzoek, alsmede voor natuureducatie en de bevordering van de natuurbeleving in het Nationaal Park.

* ressorterend onder het Hamburgse ministerie van Milieu.

Nedersaksen

Bestuursorgaan voor het Nationaal Park*
Ministerie van Milieu, Energie, Bouw en Klimaatbescherming van Nedersaksen
Natuur-ngo's die in opdracht van het Nationaal Park bestuursorgaan beheertaken uitvoeren

Het Nationaal Park bestuursorgaan van Nedersaksen is als beheerder van het gebied verantwoordelijk voor monitoring, wetenschappelijk onderzoek en onderzoekscoördinatie; toezicht en bewaking; communicatie, voorlichting en educatie; onderhoud, ontwikkeling en herstel; bescherming van soorten; uitzonderingen en vrijstellingen, bekeuringen; betrokken als belanghebbende bij plannings- en vergunningsprocedures; coördinatie van het UNESCO biosfeergebied.

* bevoegde autoriteit, ressorterend onder het ministerie van Milieu, Energie, Bouw- en Klimaatbescherming van Nedersaksen.

The Netherlands

Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de drie provincies (Groningen, Friesland en Noord-Holland), Landschap Noord-Holland, Groninger Landschap, It Fryske Gea en particuliere eigenaren (elk met hun eigen beheerplannen voor de gebieden in de Waddenzee die zij beheren). Ook het Ministerie van Defensie is (mede-)beheerder van terrein in het Waddengebied. De gemeenten hebben een beheerverantwoordelijkheid ten aanzien van bestemmingsplannen en bouwvergunningen.

De Beheerautoriteit Waddenzee werkt aan integraal gebiedsbeheer van de Waddenzee.

De belangrijkste taken van de beheerders zijn: fysiek terreinbeheer, natuurherstel, vergunningsprocedures, monitoring, toezicht en handhaving, gastheerschap, toegepast onderzoek.

Tabel 2.

Samenstelling van de beheerders in de drie Waddenzeelands. In Duitsland is het beheer van het Werelderfgoedgebied georganiseerd op het niveau van de deelstaten: Sleeswijk-Holstein, Hamburg en Nedersaksen.

3.4 Beheercyclus

Volgens de operationele richtlijnen voor de uitvoering van het Werelderfgoedverdrag (§ 111) omvat een effectief beheersysteem een beheercyclus van planning, uitvoering, monitoring, evaluatie en feedback (figuur 7). De bestaande TWSC-instrumenten zijn dusdanig georganiseerd dat ze in de fasen van een beheercyclus passen.

Planning

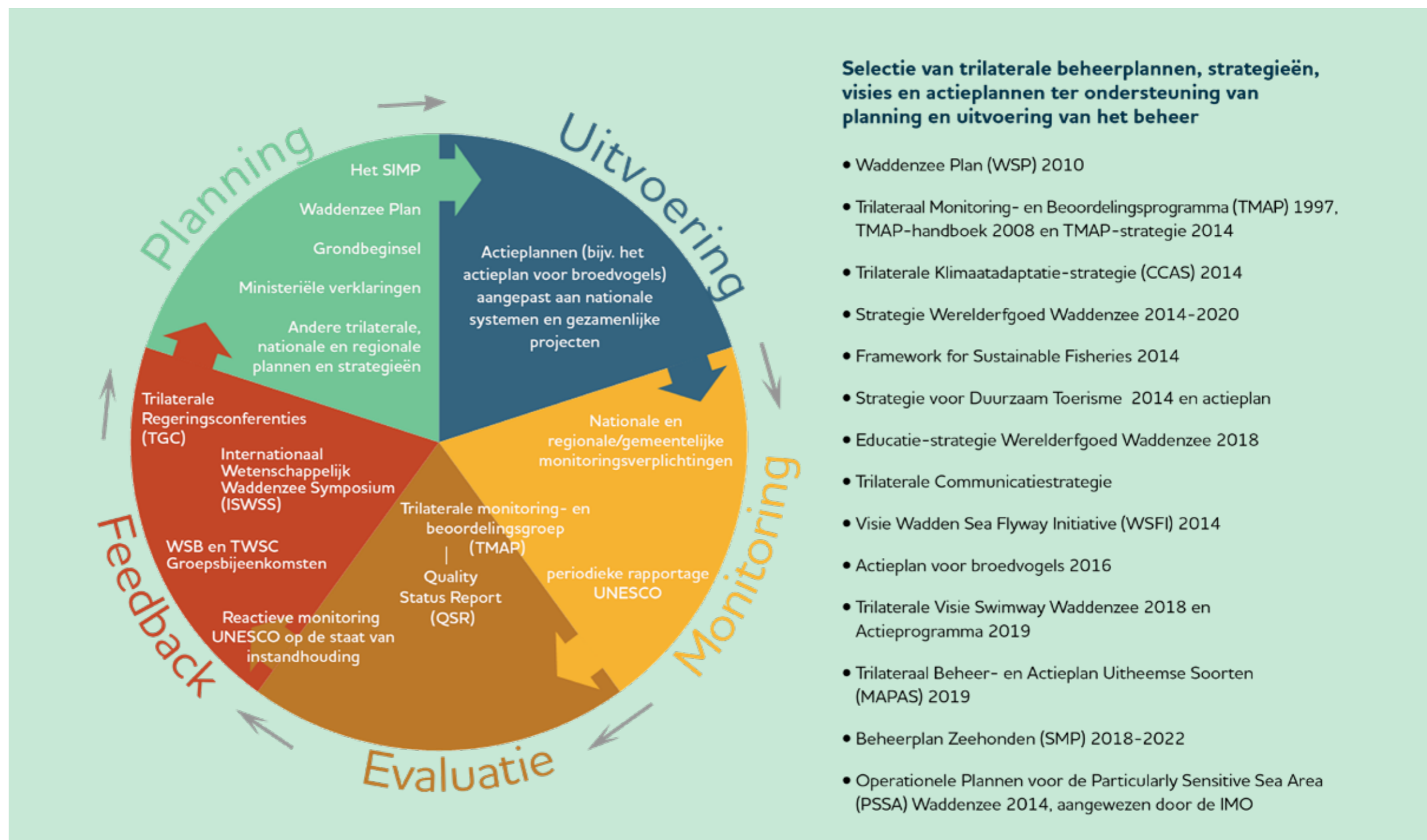
Sinds 1991 is het Grondbeginsel van de TWSC (zie figuur 1) het leidende principe voor beheerplanning op alle niveaus (Verklaring van Esbjerg 1991). Een essentieel onderdeel van het beheersysteem en de ruggengraat van de planningsfase in de beheercyclus is het Waddenzee Plan 2010. Dit plan werd aangenomen tijdens de Achtste Trilaterale Regeringsconferentie in Stade in 1997 en is in 2010 bijgewerkt (Verklaring van Sylt 2010). Daarmee werd rekening gehouden met de opname van de Nederlands-Duitse Waddenzee als Werelderfgoed en met de ontwikkeling van nieuwe richtlijnen van de Europese Unie (EU).

De Ministeriële Verklaringen die elke vier jaar tijdens de Trilaterale Regeringsconferentie worden afgegeven, zijn politieke verklaringen waarin de regeringen afspraken maken die relevant zijn voor alle gebieden van de

samenwerking, zoals beheer, monitoring en internationale samenwerking. Deze verklaringen zijn een integraal onderdeel van het totale beschermings- en beheerschema voor het Werelderfgoed waaraan de regeringen

zich hebben verbonden en zijn politiek bindend voor de bevoegde autoriteiten in de drie landen. Op nationaal niveau worden de activiteiten rondom beheer en monitoring door de vereisten van het nationale

beheersysteem en de relevante EU-wetgeving bepaald.

Figuur 7. Fasen van de beheercyclus die vereist zijn voor een effectief beheersysteem (zoals gedefinieerd in § 111 van de operationele richtlijnen voor de uitvoering van het Werelderfgoedverdrag), toegepast op het Werelderfgoed Waddenzee, met de elementen die bij elke fase horen. Lijst van trilaterale plannen, strategieën en actieplannen ter ondersteuning van het beheer. Alle beheerplannen, visies, strategieën en actieplannen van de TWSC zijn te vinden op www.waddensea-worldheritage.org.

Uitvoering

Trilaterale visies, beleidsmaatregelen en overeenkomsten worden in de drie landen uitgevoerd overeenkomstig hun eigen wetten, beheerstructuren, politieke kaders en culturen. Specifieke actieplannen en gezamenlijke projecten helpen bij de praktische uitvoering door te specificeren wie, waar, wanneer en hoe verantwoordelijk is. Omgekeerd worden de politieke beslissingen van de TWSC gebaseerd op lokale en nationale benaderingen en vereisten (zie een voorbeeld in Kader 2).

en NAKUWA⁶. Het Interreg-project 'Building with Nature'⁷ is een voorbeeld van succesvolle transnationale samenwerking, waaruit tal van oplossingen voor een uurzame aanpak van kustbescherming en erosie in het kader van klimaatadaptatiemaatregelen zijn voortgekomen. Het Wadden Sea Flyway Initiative (WSFI) werkt samen met internationale partners buiten de Trilaterale Samenwerking om belangrijke gebieden langs de Oost-Atlantische trekvogelroute gezamenlijk te beschermen en te beheren (zie hoofdstuk 6, Mondiale dimensies.)

Kader 2. Overeenkomst Waddenzeehonden

Vanwege het belang van de Waddenzee voor de migratie van zeezoogdieren hebben de drie Waddenzeelanden in 1991 de Overeenkomst inzake de bescherming van zeehonden in de Waddenzee (WSSA) ondertekend.

De WSSA is de eerste regionale overeenkomst die is gesloten in het kader van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten (CMS), het CWSS treedt op als secretariaat.

Doel van deze trilaterale milieuovereenkomst is een nauwe samenwerking bij het bereiken en handhaven van een gunstige staat van instandhouding van de populatie gewone zeehonden in de Waddenzee.

De WSSA bevat onder meer bepalingen inzake onderzoek en monitoring, bescherming van habitats en bewustmaking. Deze hebben geleid tot een stabiele zeehondenpopulatie die zich goed heeft hersteld van de twee PDV-epidemieën (Phocine Distemper virus) in 1988 en 2002.

Het onderliggende kader is het Seal Management Plan (SMP), dat regelmatig wordt herzien en aangepast aan nieuwe ontwikkelingen.

Voorbeelden van succesvolle gezamenlijke projecten die hebben bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige implementatie van de Strategie voor Duurzaam Toerisme zijn de Interreg-projecten PROWAD³, PROWAD LINK⁴, de Waddenagenda en Waddenagenda 2.0⁵

Monitoring

Het Trilaterale Monitoring- en Beoordelingsprogramma (TMAP) is een cruciaal onderdeel van de TWSC en een voorwaarde voor opname op de Werelderfgoedlijst. De doelstellingen van de trilaterale monitoring, beoordeling en onderzoek van de Waddenzee zijn:

- een wetenschappelijke beoordeling van de toestand van het ecosysteem,
- een beoordeling van de uitvoeringsstatus van de ecologische doelstellingen van het WSP;
- het voldoen aan UNESCO-verplichtingen voor het werelderfgoed door ecologische monitoring en beoordeling.

De resultaten worden gepresenteerd in periodieke Quality Status Reports (QSR), opgesteld door TWSC-experts en onafhankelijke wetenschappers.

Verder vraagt het Werelderfgoedverdrag (artikel 29) de verdragssluitende staten om een regelmatige periodieke verslaglegging over de uitvoering van het Werelderfgoedverdrag. De verslagen worden eens in de zes jaar ingediend bij het Werelderfgoedcentrum (§ 199 van de operationele richtlijnen voor de uitvoering van het Werelderfgoedverdrag).

Daarnaast zijn de drie landen als EU-lidstaten verplicht toezicht te houden op de staat van instandhouding van alle habitats en soorten (§ 11 van de Habitatrichtlijn) die van communautair belang zijn (zoals genoemd in Bijlage I, II, IV en V van de Habitatrichtlijn). Dit geldt eveneens voor alle vogelsoorten in het kader van de Vogelrichtlijn, alsmede voor de toestand van de mariene wateren in het kader van de Kaderrichtlijn Water en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Evaluatie

Sinds 1993 stelt de TWSC periodiek Quality Status Reports

(QSR's) op die de actuele ecologische toestand van de Waddenzee beschrijven en evalueren. De QSR's signaleren veranderingen in deze toestand en hun mogelijke oorzaken, wijzen op zorgpunten en suggereren mogelijke verbeteringsmaatregelen. Ze bevatten ook evaluaties van de te verwachten effectiviteit van deze maatregelen en wijzen op kennislacunes. Tussen 1993 en 2022 zijn er zes QSR's opgesteld. De QSR's maken deel uit van het TMAP. De meest recente QSR-Thematic Reports worden online gepubliceerd⁸.

Daarnaast kan het Werelderfgoedcomité de verdragstaten verzoeken verslag uit te brengen over de staat van instandhouding van het gebied door middel van de reactieve monitoringprocedure (§ 169-176 van de operationele richtlijnen voor de uitvoering van het Werelderfgoedverdrag). In de reactieve monitoringprocedure moeten de verdragstaten specifieke verslagen en impactrapporten indienen bij uitzonderlijke omstandigheden of werkzaamheden die invloed kunnen hebben op de Uitzonderlijke Universele Waarde van het gebied of de staat van instandhouding ervan (§ 172-173). Reacties op verzoeken van het Werelderfgoedcentrum betreffende informatie die niet afkomstig is van de verdragstaten zelf (§ 174) worden door de drie Waddenzeelanden gezamenlijk verstrekt.

Het Werelderfgoedcentrum stelt cyclisch regionale verslagen op met de periodieke rapporten⁹ die voor elk gebied worden ingediend. Deze worden voorgelegd aan het

Werelderfgoedcomité voor toetsing, goedkeuring en formulering van aanbevelingen.

Aangezien het grootste deel van het Werelderfgoed Waddenzee ook is aangewezen als Natura 2000-gebied, brengt elke EU-lidstaat om de zes jaar verslag uit over de voortgang van de uitvoering van de Habitatrichtlijn, in het bijzonder over de toestand en de trends binnen de habitattypes en soorten (§ 17, Habitatrichtlijnrapportage). Hetzelfde geldt voor de Vogelrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Feedback

Terugkoppeling is een essentieel onderdeel van de beheercyclus en vindt plaats op alle niveaus van de TWSC-structuur (hoofdstuk 3.1. Structuur van de Trilaterale Samenwerking en figuur A.1 in Bijlage 1).

Feedback van de taak-, expert-, netwerk- en werkgroepen wordt gedeeld tussen de groepen en met de Wadden Sea Board (WSB). Deze TWSC-groepen komen drie tot vier keer per jaar bijeen om informatie uit te wisselen, monitoring te coördineren, resultaten te beoordelen en wetenschappelijk advies te geven richting het beheer. De WSB komt ten minste twee keer per jaar bijeen.

De externe adviseurs in de WSB, die het Wadden Sea Forum van stakeholders en het Wadden Sea Team van natuur-ngo's vertegenwoordigen, komen ten minste eenmaal per jaar bijeen om van gedachten te wisselen en

af te stemmen met hun sector. Zij geven advies en feedback aan de WSB.

Tijdens de Waddenzeeconferenties, waaronder het International Scientific Wadden Sea Symposium (ISWSS), de Jeugdconferentie, de Wadden Sea Day en aanvullende themaworkshops, geven onderzoekers, beheerders, natuur-ngo's, stakeholders en de jongere generatie hun opvattingen en adviezen over het beheer en politieke besluiten door aan de Trilaterale Regeringsraad.

De aanbevelingen in de QSR's vormen wetenschappelijk advies aan de Trilaterale Regeringsraad over prioritaire kwesties die nadere aandacht vereisen. De Trilaterale Regeringsraad komt – als politiek verantwoordelijk orgaan van de TWSC – doorgaans eens in de drie à vier jaar bijeen op de TGC, om de uitvoering van de planningsinstrumenten op het gebied van beleid en beheer te beoordelen en prioriteiten te stellen voor kwesties die verdere aandacht behoeven. De bijeenkomsten van de Trilaterale Regeringsraad resulteren in Verklaringen van de Ministerraad en de goedkeuring van bijgevoegde strategieën en plannen, waarmee de beheercyclus wordt afgerond.

De status van Werelderfgoed vormt sinds de erkenning een integraal onderdeel van alle fasen van de beheercyclus van de Waddenzee.

HOOFDSTUK 4

KLIMAATVERANDERING: KWETSBAARHEID EN KLIMAATADAPTATIE

4.1 Klimaatstressoren in de Waddenzee

Door toepassing van de snelle beoordelingsmethode van de Climate Vulnerability Index (CVI) zijn drie belangrijke klimaatstressoren in kaart gebracht die impact zullen hebben op de Uitzonderlijke Universele Waarde (OUV) van de Waddenzee binnen een tijdspanne van 50 dan wel 100 jaar: 1) temperatuurontwikkeling (lucht en/of water), 2) extreme temperaturen en 3) zeespiegelstijging (zie het CVI-rapport¹⁰). In een 'business as usual'-scenario, dat het meest waarschijnlijke resultaat van het huidige wereldwijde beleid inzake broeikasgasemissies representeert, werd de kwetsbaarheid van de OUV als hoog beoordeeld. Dit betekent dat er een risico is op een groot verlies aan of aanzienlijke verandering van het merendeel van de kernwaarden die de OUV bepalen. Verhoogde zeespiegelstijging kan de structuur, de functies en de karakteristieke biodiversiteit

van het Wadden-ecosysteem ernstig aantasten. Zoals onderbouwd in trilaterale rapporten van de voormalige werkgroep Kustbescherming en Zeespiegelstijging in de Waddenzee (2005¹¹ en 2010¹²), kan een sterke zeespiegelstijging leiden tot een aanzienlijke afname van droogvallende wadplaten en kwelders en gaat ten koste van de veiligheid van de bewoners van het gebied. Bovendien kan klimaatverandering ernstige gevolgen hebben voor de huidige verspreiding en rijkdom van soorten. De beschikbaarheid van voldoende zoet water tijdens het groeiseizoen en de toevoer ervan naar estuariene gebieden zijn eveneens aandachtspunten. Ook andere klimaatstressoren die er nog bijkomen (zoals neerslagontwikkeling, stormvloed, verzuring van de zee) kunnen impact hebben op de OUV.

4.2 Overeenkomsten inzake klimaatadaptatie en -mitigatie
De Trilaterale Klimaatadaptatie-

strategie (CCAS)¹³ is de basis voor klimaatadaptatiemaatregelen in de Waddenzee. Deze strategie is in 2014 tijdens de 12^e Trilaterale Regeringsconferentie in Tønder (Denemarken) door de verantwoordelijke ministers aangenomen, met het in ogenschouw nemen van de boven beschreven implicaties. Doel van deze strategie is het versterken en bevorderen van beleid en maatregelen die nodig zijn om de natuurlijke veerkracht van de Waddenzee te verhogen. Een trilaterale expertgroep evalueert de mogelijke gevolgen van klimaatverandering en kijkt mogelijke strategieën voor klimaatadaptatie in het Waddenzeegebied. Om deze gevolgen met succes te bestrijden of te minimaliseren en maatregelen te beperken tot het noodzakelijke, worden zeven strategische doelstellingen en leidende principes beschreven, zoals het benutten van de natuurlijke dynamiek en flexibiliteit, onder-

linge verbondenheid van habitats en gebiedspecifieke aanpak, trilaterale samenwerking met langetermijn-planning en een participatieve aanpak. De zeven principes worden toegepast in een breed scala van projecten en beleidsmaatregelen in het trilaterale Waddengebied. De implementatie van de Klimaatadaptatie-strategie focust op trilaterale samenwerking, niet alleen bij de toepassing van maatregelen, maar ook op het gebied van beleid en beheer, monitoring en evaluatie, en communicatie en voorlichting. Bijzondere aandacht wordt besteed aan zeespiegelstijging en toenemende zee- en luchttemperaturen, zoals ook in de resultaten van de CVI-procedure bevestigd wordt.

De maatregelen ter aanpassing aan zeespiegelstijging bouwen voort op wetenschappelijke en technische ondersteuning op lokaal en regionaal niveau. Deze maatregelen zouden van grote invloed kunnen zijn op de OUV, omdat ze hoogstwaarschijnlijk zullen leiden tot een toename van activiteiten op het gebied van kustbescherming, zoals dijkversterking en zandsuppletie.

Er zijn momenteel weinig maatregelen bekend en uitvoerbaar rondom de aanpassing aan stijgende lucht- en watertemperaturen of extreme temperaturen. Hier is meer kennis nodig om aanvullende beheeropties te ontwikkelen.

Om de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan, zijn lokale én mondiale klimaatmitigatiemaatregelen noodzakelijk, waaronder CO₂-reductie zoals afgesproken in het Klimaatakkoord van Parijs (2016) en gespecificeerd in de CO₂-reductiedoelstellingen van de EU. Mitigatiemaatregelen in de Waddenzee zijn gericht op het ontwikkelen van de Waddenregio tot een CO₂-neutraal gebied, zoals reeds in 2010 in de Verklaring van Sylt is opgenomen. Daarbij heeft de Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) afgesproken om 'de mondiale en nationale inspanningen ter beperking van de oorzaken van klimaatverandering op regionaal niveau te ondersteunen, vooral door een beroep te doen op lokale en regionale bevoegde autoriteiten en stakeholders'. Het beleid en de plannen op nationaal en regionaal niveau omtrent CO₂-reductie richt zich op de overgang naar hernieuwbare energie. De nadruk zal liggen op de ondersteuning van mitigatie-maatregelen en -initiatieven die bijdragen aan de decarbonisatie, zonder de bescherming van de OUV en de belangrijkste kenmerken ervan in het geding te brengen.

Mogelijke conflicten en kansen in verband met kustbescherming en hernieuwbare energie worden behandeld in hoofdstuk 5.

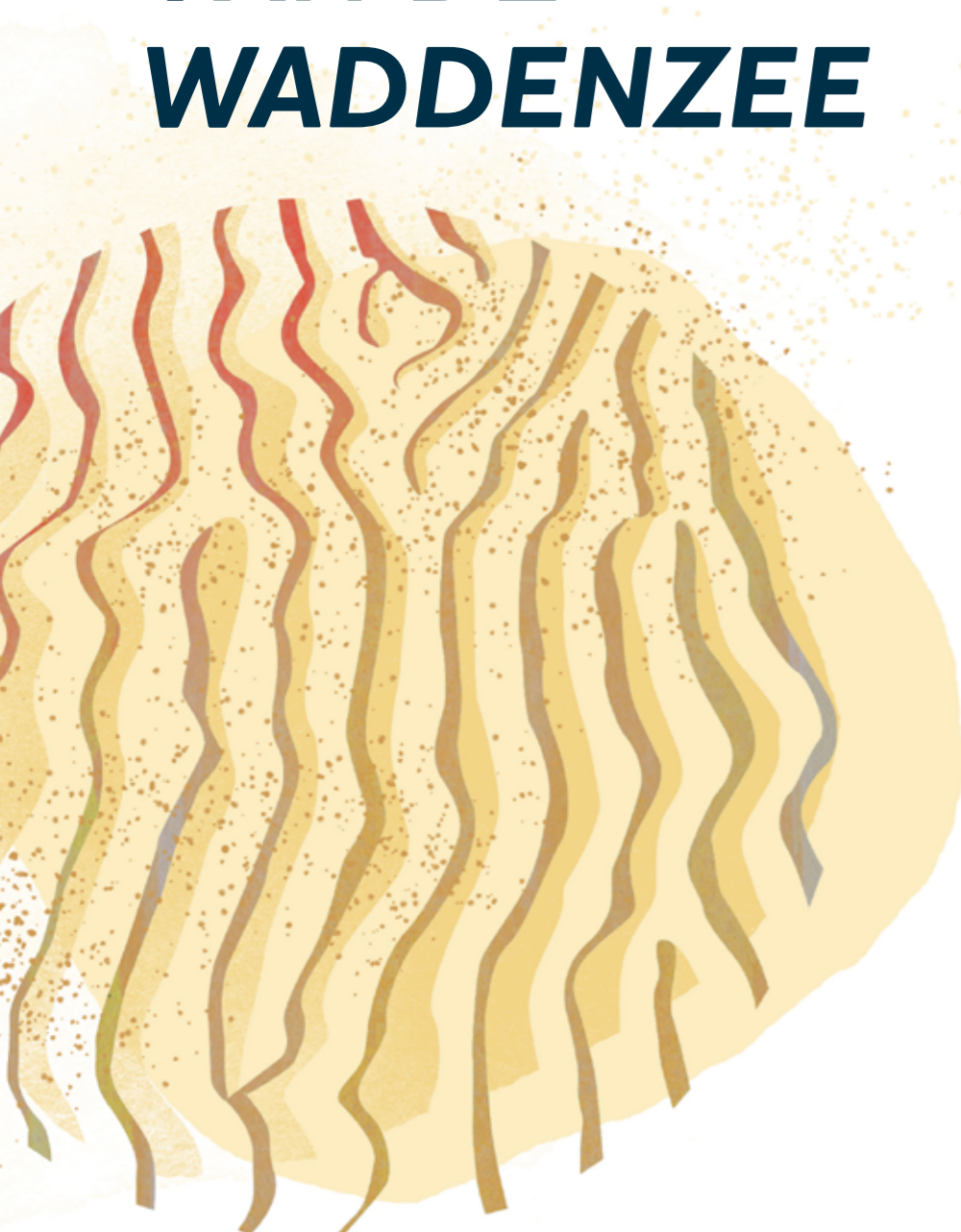

4.3 Voorstellen voor beheeractiviteiten

- Stimuleren en onderhouden van trilaterale kennisuitwisseling en interdisciplinaire discussies. Dit betreft onder andere: best practices voor aanpassing aan klimaatverandering; projecten voor het herstel en de dynamisering van bedreigde habitats als adaptatiemaatregel; methoden om de schade te beperken of negatieve gevolgen van klimaatverandering voor de OUV te voorkomen; de cumulatieve en gecombineerde effecten van zowel klimaatverandering als menselijk gebruik als basis voor advies over vergunningsprocedures; wateronttrekking en waterbeheer op de eilanden; verbetering van de kennis over de mogelijke gevolgen van klimaatverandering op economische, maatschappelijke en culturele aspecten.
- Integratie en verankering van de trilaterale Klimaatadaptatiestrategie in alle disciplines en de publieke bekendheid ervan vergroten.
- Voortzetting van het monitoren van de trilaterale Klimaatadaptatiestrategie en verankering van de resultaten in het trilaterale klimaatveranderingbeleid op lange termijn.
- Betere communicatie over OUV-kernwaarden en de gevolgen van klimaatverandering op het vermogen van de Waddenzee om ecosysteemdiensten te leveren (met betrekking tot economische, maatschappelijke en culturele waarden).
- Meer steun aan initiatieven die erop gericht zijn de CO₂-uitstoot in het Waddengebied te verminderen en daarmee bij te dragen aan de algehele EU-CO₂-reductiedoelstellingen. Dit betreft vooral de decarbonisatie van de energiesector, de verkeerssector en de toeristische sector. Tevens zouden deze sectoren ernaar moeten streven een voortrekkersrol te vervullen als onderdeel van hun verantwoordelijkheid als gebruikers van het gebied.
- Verkennen en benadrukken van het potentieel van kenmerkende Waddenhabitats als 'blauwe koolstof'-ecosystemen (bijv. kwelders, sedimenten). Daarmee kan een bijdrage aan de natuurlijke vastlegging van CO₂ geleverd worden, waarbij rekening moet worden gehouden met menselijke activiteiten die deze processen kunnen beïnvloeden. Ook Nature-based Solutions voor kustbescherming kunnen hierbij overwogen worden, omdat er synergiën kunnen zijn met blauwe koolstof, biodiversiteit en kustbescherming.

HOOFDSTUK 5

NAAR EEN DUURZAAM BEHEER VAN DE WADDENZEE

Het Werelderfgoedverdrag (1972) verplicht elke lidstaat het cultureel en natuurlijk erfgoed te beschermen, instand te houden, uit te dragen en aan toekomstige generaties door te geven. Vanaf het begin was het doel van de Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) de bescherming van de Waddenzee. In de Gezamenlijke Verklaring (2010) hebben de regeringen van de Waddenzee-landen opnieuw bekrachtigd de Waddenzee te blijven beheren als één ecologische eenheid vanwege haar natuurlijke, landschappelijke en culturele erfgoedwaarden, ten behoeve van huidige en toekomstige generaties. Zoals vermeld in het Waddenzee Plan 2010, het gemeenschappelijk overeengekomen beleids- en beheerplan, moeten menselijke activiteiten binnen ecosystemen worden beheerd met oog voor alle aspecten – voor soorten, habitats, processen en interacties.

Het SIMP is bedoeld als een strategisch besluitvormingsinstrument dat een strategische, proactieve en op samenwerking gebaseerde grensoverschrijdende beheeraanpak mogelijk maakt. Met als doel het behoud van de OUV en het aanpakken van de diverse geconstateerde belastende factoren, waaronder potentiële cumulatieve effecten.

Doeltreffend beheer van de Waddenzee moet leiden tot een vorm van natuurbehoud en ecosysteem-benadering waarin

het beheer van de bestaande beschermde gebieden wordt geïntegreerd met andere belangrijke activiteiten die van invloed zijn op het gebied, waaronder de belangrijkste economische activiteiten, zodat de OUV behouden blijft. Visserij, toerisme, scheepvaart en havens, energie en kustbescherming zijn enkele van de belangrijkste sociaaleconomische factoren in de regio. Deze activiteiten dragen niet alleen bij tot het behoud van werkgelegenheid in de regio, maar zorgen ook voor regionale voedselvoorziening, beschermen de plaatselijke bevolking tegen overstromingen en grondverlies, spelen een belangrijke rol in overzeese handel en vervoer en leveren energie. Niettemin worden deze activiteiten in de Verklaring van OUV aangemerkt als grote bedreigingen, waaraan continu aandacht moet worden besteed.

Menselijk medegebruik binnen het Werelderfgoed Waddenzee en het gebied er omheen wordt gereguleerd door bestaande beschermingsregimes. De belastende factoren vanuit de kernthema's werken echter (mogelijk) op elkaar in en kunnen gelijktijdig met elkaar én met de effecten van klimaatverandering optreden, waardoor cumulatieve effecten op het mariene milieu ontstaan. Beoordeling en beheer van cumulatieve effecten vragen om sectoroverschrijdende en interdisciplinaire aandacht en uitwisseling.

De deelname van het maatschappelijk middenveld aan acties die gericht zijn op bescherming en duurzaam gebruik van het Waddengebied wordt gefaciliteerd door het Wadden Sea Forum (WSF) en het Wadden Sea Team (WST) van natuurling'o's. De Partnership Hub ondersteunt en faciliteert de betrokkenheid op trilateraal niveau tussen het maatschappelijk middenveld, verschillende sectoren, beheer en bestuur, wetenschap, onderzoek en beleid. Dit gebeurt onder meer door middel van concrete projecten.

In dit hoofdstuk staan voor elk van de vijf kernthema's de doelstellingen beschreven die het ambitieniveau bepalen, plus een beknopte beschrijving van de voornaamste risico's, met (potentieel) negatieve gevolgen voor de OUV. Voor elk thema worden faciliterende omstandigheden geschetst, inclusief basisovereenkomsten en gemeenschappelijke strategieën, die samen een gunstig en bruikbaar kader voor toekomstige initiatieven bieden. Ten slotte worden voor alle kernthema's maatregelen geschetst die erop gericht zijn de OUV van het Werelderfgoed Waddenzee te behouden en te versterken, op basis van voorstellen van beheerders, deskundigen en beleidsmakers. De beschreven maatregelen zouden binnen de TWSC moeten worden uitgevoerd in samenwerking met de bevoegde autoriteiten en relevante stakeholders. Bij de

uitvoering van de activiteiten moeten de bestaande normen worden gehandhaafd of, indien nodig, verbeterd om de OUV van het gebied in stand te houden en te versterken. De uitvoering van de activiteiten mag in geen geval leiden tot een verlaging van de bestaande standaarden voor natuur en milieu.

De maatregelen in het kader van de vijf kernthema's hebben het volgende met elkaar gemeen:

- trilaterale uitwisseling van kennis en best practices ten bate van het natuurbeheer, en
- bewustmaking/ambassadeurschap

Dit zijn al tientallen jaren belangrijke elementen van de TWSC, en zij blijven belangrijk. Trilaterale kennisuitwisseling draagt bij tot het uitwisselen van ervaringen op trilateraal niveau, waaruit een gemeenschappelijke aanpak kan voortkomen en de gezamenlijke basis voor natuurbehoud versterkt kan worden. De uitwisseling van best practices op trilateraal niveau draagt bij aan een snelle vaststelling van de meest gunstige praktijken voor natuurbehoud. Consequente en consistente bewustmaking en ambassadeurschap kunnen activiteiten en gedrag gericht op het behoud van de OUV van de Waddenzee gunstig beïnvloeden. Trilaterale kennisuitwisseling en betrokkenheid moeten voortdurend verbeterd worden, zodat ze in lijn blijven met thematische, technologische en maatschappelijke veranderingen.

5.1 Kernthema Visserij

Doelstelling

Verdere vooruitgang op weg naar een duurzame visserij die de OUV van het Werelderfgoed Waddenzee niet aantast. Principes zoals effectbeoordelingen, best practices, gesloten gebieden, toezicht en handhaving, beoordeling van visbestanden, best beschikbare kennis en learning by doing, kunnen effectieve instrumenten zijn. Doel is de kennisbank en innovatieve technieken uit te breiden, rekening houdend met het feit dat de bestaande norm voor natuurbehoud zou moeten worden gehandhaafd of verbeterd.

Voornaamste risico's

- Aanzienlijke schade aan habitats en soorten als gevolg van visserij en mariene aquacultuur, waaronder bijvangst en overbevissing, uitputting van het voedselweb, vernietiging van habitats, negatieve effecten van door de mens geïntroduceerde uitheemse soorten, verontreiniging door zwerfvuil, onderwaterlawaai en verminderde mogelijkheden tot herkolonisatie voor o.a. rifbouwende (bijv. Sabellaria-wormen) en andere soorten.
- Schade aan kwetsbare ecosystemen, habitats, het voedselweb en soorten door cumulatieve effecten, mede door visserij-activiteiten in gesloten gebieden binnen het Werelderfgoed Waddenzee.
- Klimaatveroorzaakte toename van de visserijdruk in de Waddenzee, bijvoorbeeld als gevolg van intensivering van andere vormen van gebruik in de Noordzee, zoals de toename van windparken, waardoor de visserij daar wordt verdrongen. Ook biologische veranderingen als gevolg van stijgende temperaturen zijn hier te noemen, zoals de opkomst van nieuwe soorten, de ruimtelijke verspreiding van soorten en het gebruik van habitats.

Faciliterende omstandigheden

- Gemeenschappelijk EU-visserijbeleid, nationale wet- en regelgeving en overeenkomsten met de visserijsector.
- Trilateraal overeengekomen Framework for Sustainable Fisheries (Bijlage 3 van de Verklaring van Tønder 2014).
- Bestaande nationale en trilaterale best practices van effectief visserij- en aquacultuurbeheer, in samenwerking met de bevoegde overheden. Voorbeelden zijn: voor visserij gesloten gebieden, opkoop van visserijvergunningen, gebruik van zeefnetten, de de-minimisregeling in de garnalenvisserij, vrijwillig afzien van het gebruik van Dolly-ropes.
- Certificeringsregelingen, zoals de Marine Stewardship Council (MSC), met inbegrip van de verplichting om kwetsbare gebieden te vermijden zodra deze zijn geïdentificeerd.
- Onderzoek naar ecologische effecten en projecten over best practices, interdisciplinair onderzoek en het gebruik van de resultaten hiervan bij het beheer.

Maatregelen

1 De TWSC: **de uitwisseling van informatie, kennis, best practices en ervaringen vanuit het beheer stimuleren en faciliteren** op actiegebieden die belangrijk zijn vanwege hun mogelijke gevolgen voor het Werelderfgoed Waddenzee. Tegelijkertijd is het aan de TWC om overzicht te houden op andere bestaande groepen die zich op lokaal, nationaal en regionaal niveau bezighouden met visserij en aquacultuur. Het resultaat van een dergelijke thematische uitwisseling kan ertoe leiden dat **pilotstudies en concrete maatregelen worden vastgesteld en ontwikkeld**, waarbij de relevante autoriteiten en stakeholders, zoals de visserijsector, natuur-ngo's en beheerders worden betrokken.

Potentiële onderwerpen voor overleg:

- A.** Maatregelen voor visserijbeheer, waaronder co-management van visserijactiviteiten, de effecten van de uitvoering van beheermaatregelen en regelgeving zoals gesloten gebieden, paai-bescherming en visreservaten.
- B.** Scenario's en risicoanalyse van veranderende visserijgebieden in de context van de huidige en toekomstige uitbreiding van het EEZ-gebruik.
- C.** Visserijtechnieken die compatibel zijn met het ecosysteem (resultaten van projecten).
- D.** Vergunningsprocedures, doeltreffende controlemechanismen en toekomstige ontwikkelingen in de visserij, met

inbegrip van mogelijke digitale methodieken.

- E.** Beperking, behandeling en monitoring van de bijvangst van ondermaatse doelsoorten (bijv. platvis, gewone garnaal) en niet-doelsoorten (bijv. ongewervelden, beschermde soorten, trekvis, haaien, roggen, enz.), verbetering van de technieken om de bijvangst levend terug te zetten.
- F.** Recreatieve visserij (status en betekenis, inclusief ecologische impact en best practices).

2 De TWSC in dialoog met de bevoegde visserij-instanties, vertegenwoordigers van de sector en natuur-ngo's op trilateraal niveau: **de uitvoering van het Framework for Sustainable Fisheries (2014) bevorderen. Dit zou moeten gebeuren volgens een gezamenlijke aanpak**, die goed wordt gecoördineerd met andere bestaande organen en commissies die zich op internationaal, nationaal en regionaal niveau bezighouden met visserij en aquacultuur.

3 De TWSC samen met educatie-instellingen voor visserij: **het bewustzijn vergroten** van de waarden en kwetsbaarheid van het Werelderfgoed Waddenzee, de wetenschappelijke basis, locatie en doelstellingen van gesloten gebieden, duurzame vistechneken en vistuigen die rekening houden met het ecosysteem, vermijden van afval en de mogelijke problemen in verband met zwerfvuil op zee (bijv. verloren vistuig, Dolly-ropes) en het belang van de visserij voor de lokale en duurzame

voedselzekerheid. Bezoekers- en informatiecentra en het werk van de Internationale Waddenzee School (IWSS) kunnen dit proces begeleiden door informatie voor het grote publiek (IWSS).

4 De TWSC via de trilaterale groepen die verantwoordelijk zijn voor wetenschap en visserij: **het initiatief nemen tot onderzoeksprojecten over visserij**, waaronder:

- A.** De wetenschappelijke sector, de visserijsector en beheerders aanmoedigen om **nieuwe methoden en praktijken te ontwikkelen en te testen in gebieden met actieve/huidige visserij**, bijvoorbeeld duurzame en aan het ecosysteem aangepaste visserijtechnieken en -praktijken waarmee de impact op de zeebodem en de bijvangst verminderd kan worden.
- B.** Onderzoek naar de effecten van gesloten gebieden.
- C.** Het uitwisselen van de opgedane kennis om de implementatie ervan te bevorderen.

5 De TWSC via de trilaterale groepen die verantwoordelijk zijn voor wetenschap en vis: **onderzoek initiëren naar visecologie** (bijv. de kwantiteit en kwaliteit van de populatie, ecosysteemfunctie, gesloten gebieden, raamkamerfunctie voor jonge vis, bedreigde soorten, voorkomen van historische soorten en habitats, het voedselweb) **ter ondersteuning van de OUV en duurzaam beheer**.

6 De TWSC: **ontwikkeling van een gecoördineerde aanpak om bij te dragen aan het bereiken van de doelstellingen van de EU-biodiversiteitsstrategie 2030; dit in overeenstemming met de nationale interpretaties van de kernelementen hiervan en met met de Verklaring van Wilhelmshaven 2023.**

7 De TWSC: **Verzameling van relevante informatie (door de nationale bevoegde visserijautoriteiten) over de belangrijkste vormen van visserij die nu én mogelijk in de toekomst in de Waddenzee plaatsvinden.**

Te noemen zijn vooral de garnalen- en mosselvisserij (en andere vormen van visserij met mogelijke negatieve gevolgen voor het ecosysteem of soorten). Dit zou moeten worden aangevuld met geografische en wetenschappelijke informatie over gesloten gebieden binnen het werelderfgoedgebied. **De verzamelde informatie, die door het CWSS zou kunnen worden beheerd, zal met name dienen als basis voor het selecteren van onderwerpen en het beoordelen in hoe ver aanvullende benaderingen geschikt zijn voor een uitwisseling op trilateraal niveau, ter bevordering van de uitvoering van het Framework for Sustainable Fisheries.** De verzamelde informatie kan ook als onderbouwing dienen tijdens de trilaterale en nationale discussies over de implementatie van de EU-biodiversiteitsstrategie 2030, met het doel een ecologisch coherent netwerk van strikt beschermde gebieden te ontwikkelen.

5.2 Kernthema Toerisme

Duurzaam toerisme in en rond het Werelderfgoed Waddenzee omvat veel verschillende aspecten. Deze lopen uiteen van diensten die in de regio worden aangeboden (zoals accommodatie, openbaar vervoer), natuurbeleving, gezondheids- en welzijnsactiviteiten, marketing, tot de certificering en promotie van een duurzaam aanbod, communicatie en het beheer om negatieve effecten te voorkomen en de promotie van bescherming van het Wadden-ecosysteem. De in het SIMP overeengekomen maatregelen richten zich op het aspect natuurbehoud binnen een holistische benadering van duurzaamheid. Daarin zijn ook aspecten meegenomen die de culturele identiteit, authenticiteit en levenskwaliteit van de plaatselijke bevolking in en om het werelderfgoedgebied bewaren en bevorderen.

Doelstelling

Behoud en verbetering van de steun voor natuurbehoud door bezoekers, bewoners, lokale bedrijven, marketingorganisaties en andere stakeholders in de toeristische sector, door de verdere uitvoering van de Strategie voor Duurzaam Toerisme en het desbetreffende actieplan. Dit betreft de volgende werkterreinen: toeristische activiteiten en natuurbehoud; ÉÉN Werelderfgoed Waddenzee als unique selling point; vervoer; accommodatie en gastronomie; natuureducatie en -interpretatie; capaciteitsopbouw en verbetering van standaarden in een gezamenlijke aanpak.

Voornaamste risico's

- Negatieve gevolgen van bestaande toeristische activiteiten, vooral die met een hoge druk op fauna, flora en habitats van de Waddenzee, inclusief emissies en verontreiniging van het milieu.
- Schade aan natuur en milieu door infrastructuur in het Werelderfgoed Waddenzee en de aangrenzende regio.
- Verstoringen veroorzaakt door toekomstige trends rondom recreatie en sport.
- Druk op het ecosysteem door de toekomstige groei van het aantal gasten en/of de daarmee gepaard gaande vraag naar meer ruimte.

Faciliterende omstandigheden

- De bestaande trilaterale Strategie voor Duurzaam Toerisme (Bijlage 1, Verklaring van Tønder 2014) en het bijhorende actieplan, als instrument voor de uitvoering van de strategie op trilateraal niveau, ontwikkeld door de TWSC samen met stakeholders en natuur-ngo's.
- De trilaterale netwerkgroep, waarin ook stakeholders en natuur-ngo's vertegenwoordigd zijn, werkt al meerdere jaren aan de uitvoering van de strategie en coördineert de regelmatige actualisatie van het actieplan.
- Toeristische partners in de drie landen die natuureducatie en bewustmaking met betrekking tot de Waddenzee ondersteunen.
- Uitwisseling van bestaande ervaringen en best practices die op nationaal niveau zijn opgedaan.
- Bezoekerscentra en andere informatie- en educatiefaciliteiten, -boswachters en natuur-ngo's die informatie geven over natuurvriendelijk gedrag aan bezoekers.
- Bestaande projecten die internationale samenwerking en uitwisseling ondersteunen.
- De trilaterale Partnership Hub als structuur om netwerkvorming te versterken en om makkelijker tot gezamenlijke sectoroverschrijdende afspraken over gemeenschappelijke projecten en activiteiten te komen.

Maatregelen

1 De TWSC: zich blijven inzetten om **het bewustzijn** voor het Werelderfgoed Waddenzee en gepast gedrag in de beschermde gebieden **te vergroten**, eveneens de motivatie om de milieukwaliteit te handhaven of te verbeteren, **door consistente informatie over het gebied te verstrekken** via bezoekerscentra, boswachters, gidsen en partnerschapsprogramma's.

2 Afhankelijk van de specifieke competenties in de drie landen: **doorgaan of beginnen met het betrekken van beheerders bij de Strategie voor Duurzaam Toerisme zodat hun deskundigheid op het vlak van natuurbescherming wordt meegenomen**. Zo nodig kan hun worden gevraagd advies uit te brengen over de doeltreffendheid van het huidige nationale/lokale beleid inzake duurzaam toerisme. De betrokkenheid van beheerders moet gericht zijn op hun ervaring in het veld en hun landspecifieke rol bij monitoring, bezoekersmanagement, toezicht en handhaving. **Beoogde resultaten zouden verbetering van het bezoekersmanagement en/of zoneringsregelingen kunnen zijn, waar dit passend of nodig is. Hierbij zou rekening moeten worden gehouden met bestaande natuurbeschermingsnormen. Deze zouden moeten worden gehandhaafd of verbeterd.**

3 De TWSC via de verantwoordelijke trilaterale groep: **initiatieven voor grensoverschrijdende samenwerking versterken, ter bevordering van het natuurbehoudsaspect** in duurzaam toerisme, door:

- Aanpak van kennislacunes betreffende de impact van het toerisme op de OUV, o.a. door onderzoeksprojecten.
 - Evaluatie van bestaande nationale monitoringgegevens over de impact van toerisme met inachtneming van cumulatieve effecten (een verplichting krachtens de Habitatrichtlijn voor projecten of plannen waarvoor een vergunning nodig is).
 - Aanmoediging en ondersteuning van lokale gemeenschappen en toeristische stakeholders om de lokale/regionale gevolgen van toerisme voor de OUV en voor andere ecologische, sociaal-culturele en economische waarden te beoordelen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de 'Wadden Sea Tourism Radar'¹⁴.
 - De ontwikkeling van adequate trilaterale instrumenten om bezoekers meer inzicht te geven in passend en gewenst gedrag in de natuur en ten aanzien van wilde dieren, zonder afbreuk te doen aan de natuurbeleving.
- Verbetering van de zichtbaarheid van het merk Werelderfgoed Waddenzee, gebaseerd op de Strategie en het Actieplan voor Duurzaam Toerisme, door te benadrukken dat de bescherming van de natuur baat heeft bij verantwoorde toeristische activiteiten.
 - Verbetering van de coördinatie van de verschillende bovenregionale en regionale projecten en activiteiten.
 - Uitwisseling van informatie over educatie- en voorlichtingsinitiatieven.
 - Versterking en uitbreiding van de communicatie en samenwerking met overheden, agentschappen en kleine en middelgrote bedrijven (MKB) die verantwoordelijk zijn voor toeristische activiteiten.
 - Versterking van de interdisciplinaire dialoog en het onderzoek van natuur- en sociale wetenschappen over waarden in natuurbehoud, beheer van beschermde gebieden en duurzame ontwikkeling.

5.3 Kernthema Scheepvaart en havens

Doelstelling

Verdere verbetering van de veiligheid van de scheepvaart, voortbouwend op de relatief hoge standaard van ongevalpreventie, paraatheid en rampenbestrijding. Bevordering van natuurvriendelijke en klimaatneutrale activiteiten, met inbegrip van het onderhoud van havens die het milieu minder belasten. Werken aan meer bewustwording en betere educatie, en samenwerking in een gezamenlijke aanpak op trilateraal niveau.

Voornaamste risico's

- Scheepsrampen waarbij verontreinigende stoffen vrijkomen.
- Verontreiniging door reguliere activiteiten in de scheepvaart, onder meer gasemissies, waswaterlozingen door scrubbers, het gebruik van dispergeermiddelen bij rampenbestrijdingsoperaties en de introductie van uitheemse soorten, met name door ballastwater en biofouling.
- Verstoring van dieren door onderwaterlawaai van schepen en fysieke impact op zeezoogdieren als gevolg van aanvaringen; verplaatsing van dieren als gevolg van beperkt zicht.
- Verstoring van natuurlijke dynamische processen, bijvoorbeeld door baggeren en storten van baggerspecie of door havenuitbreiding.
- Verstoring, ongevallen (aanvaringen) en andere negatieve gevolgen veroorzaakt door scheepvaart, inclusief watersport.

Faciliterende omstandigheden

- De Waddenzee is een 'bijzonder kwetsbaar zeegebied' (Particularly Sensitive Sea Area, PSSA).
- De operationele plannen van de TWSC voor het PSSA Waddenzee zijn gericht op verbeteringen omtrent ongevalpreventie, verontreinigingen door reguliere bedrijvigheid, bewustmaking en voorlichting, paraatheid en rampenbestrijding en samenwerking.
- Als verdragsluitende staten binnen het OSPAR-verdrag zijn de drie Waddenzeelanden verplicht de Best Beschikbare Technieken (BBT) en de Beste Milieupraktijken (BMP) toe te passen, waaronder schone technologie waar zinvol, bij hun inspanningen om verontreiniging op zee te voorkomen en te elimineren.
- De TWSC faciliteert een trilaterale dialoog over klimaat- en natuurvriendelijke scheepvaart in de trilaterale Waddenzee, samen met het Wadden Sea Forum, relevante autoriteiten, natuur-ngo's en andere partners.

Maatregelen

1 De TWSC in samenwerking met de bevoegde nationale autoriteiten: **dialoog over de verdere uitvoering van de operationele plannen voor de PSSA Waddenzee** (Bijlage 5, Verklaring van Tønder 2014). Hierbij horen ook de door beheerders, natuur-ngo's en gemeenten aangedragen onderwerpen en de beoordeling van het reactievermogen bij scheepvaartongevallen in ieder land.

2 De **TWSC: stimuleren en faciliteren van een trilaterale uitwisseling en dialoog** tussen beheerders en met deskundigen, instellingen en de industrie die zich bezighouden met bijvoorbeeld de onderstaande punten A. t/m G., die directe impact op het Werelderfgoed Waddenzee en haar kernwaarden hebben. Hierbij zou rekening moeten worden gehouden met andere lopende initiatieven en gremia op nationaal en regionaal niveau (zoals groepen rondom de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) die zich buigen over onderwaterlawaai, snelheidsbeperkingen, de vaststelling van Goede Milieudescriptoren voor onderwatergeluid, en OSPAR-groepen die zich bezighouden met sedimentbeheer). Deze trilaterale **uitwisseling kan resulteren in de vaststelling van prioriteiten die met aanverwante sectoren moeten worden opgepakt, in specifieke**

producten die relevant zijn voor beheerders of in technische documenten met een adviesfunctie, en vervolgens in de uitvoering van maatregelen:

- A.** Invoering van snelheidsbeperkingen om emissies, onderwaterlawaai en verstoring te beperken, indien deze niet bestaan of ontoereikend zijn.
- B.** Prikkel creëren en de regelgeving versterken voor een milieuvriendelijke organisatie en decarbonisatie van de scheepvaartsector in de Waddenzee. Met als doel om bijvoorbeeld broeikasgas- en geluidsemissies te voorkomen (onder vermelding van initiatieven en regels op EU- en internationaal niveau) door het decarboniseren van veerboten en kustvaart te stimuleren.
- C.** Onderzoek om de effecten van onderwaterlawaai op zeedieren te verminderen (vooral op slecht onderzochte soorten zoals duikvogels, vissen en ongewervelde dieren).
- D.** Ontwikkeling van natuurvriendelijke navigatierichtlijnen voor de scheepvaart in het hele werelderfgoedgebied, rekening houdend met de bestaande regelgeving.
- E.** Onderzoek, uitwisseling en ondersteuning van natuurvriendelijke praktijken voor het baggeren van scheepvaartroutes en Wadden-

zeehavens en het daarmee samenhangende verplaatsen/storten van sediment (bestaande regelgeving, onderzoek, goede praktijken), daar waar baggeren en storten onvermijdelijk zijn.

- F.** Inventarisatie van en onderzoek naar mogelijke effecten van klimaatverandering en adaptatiemaatregelen voor scheepvaart en havens op de OUV van de Waddenzee.
- G.** Voordelen van de PSSA Waddenzee identificeren in het kader van de International Maritime Organisation IMO, waaronder de bijbehorende beschermingsmaatregelen en de operationele plannen.

3 **Deelname van beheerders als stakeholders voor natuurbehoud aan trilaterale initiatieven** waarbij ook scheepvaartautoriteiten, reders, verenigingen van zeevarenden en havenexploitanten, het Waddenzeeforum en het Waddenzeeteam van natuur-ngo's betrokken zijn, **om specifieke prioriteiten te bespreken en manieren te onderzoeken voor het uitvoeren en/of inzetten van:**

- A.** Best practices (voorbeelden onder de aandacht brengen van milieuvriendelijke praktijken bij schepen en havens, bijvoorbeeld met betrekking tot de preventie en bestrijding van de verspreiding van

geïntroduceerde soorten in de recreatie- en handelsvaart; milieuvriendelijke havens);

- B.** Effectieve systemen voor het traceren en monitoren van scheepsverkeer en containers.
- C.** Internationale normen voor bijvoorbeeld de onderwerpen veiligheid, snelheidsbeperkingen en verontreiniging.
- D.** Vrijwillige goede beheerpraktijken om best practices voor een werelderfgoedlocatie onder de aandacht te brengen.

4 De TWSC in gesprek met de bevoegde autoriteiten, beheerders en belangenorganisaties: de stakeholders in de scheepvaart en havens **bewust maken van en voorlichten over** bijvoorbeeld de waarden en de kwetsbaarheid van het Werelderfgoed Waddenzee, over best practices, de bestaande voorschriften en normen inzake veiligheid, snelheidsbeperkingen/zonering, verontreiniging en de introductie van invasieve soorten.

5.4 Kernthema Energie

Doelstelling

Meer gebruik van gemeenschappelijke best practices om de Waddenzee te beschermen, een natuurvriendelijke energietransitie te bevorderen en een gelijk speelveld met de hoogste toegepaste milieunormen voor alle drie de landen te creëren, in een gezamenlijke aanpak met de energiesector.

Voornaamste risico's

- Aantasting van habitats (met name de zeebodem) en verstoring van natuurlijke processen binnen het Werelderfgoed Waddenzee door het leggen en exploiteren van kabels en pijpleidingen.
- Verstoring van natuurlijke trekroutes en kustgebieden voor broed-, rust- en trekvogels en zeezoogdieren, alsmede een verhoogd risico van aanvaringen met dieren als gevolg van de bouw van energie-installaties in de buurt van het Werelderfgoed Waddenzee en de reguliere bedrijvigheid daar omheen. Hierbij hoort ook het risico van ongevallen waarbij schadelijke stoffen vrijkomen.
- Verhoogd risico's zoals verstoringen, habitatverlies, aanvaringen, geluidsemissies binnen het Werelderfgoed Waddenzee en in aangrenzende gebieden door de toekomstige sterke toename van het aantal en de dichtheid van energie-installaties en transmissie-infrastructuur, met de bijhorende onderhouds- en aanvoerkeer, om de doelstellingen van de energietransitie te halen.
- Bodemdaling als gevolg van gas- en zoutwinning kan gevolgen hebben voor habitats en soorten. In de toekomst kunnen de effecten daarvan nog versterkt worden door de stijging van de zeespiegel.
- Onbekende effecten van nieuwe vormen van energieopwekking en -transmissie, onder meer waterstofproductie, -transport en -opslag en mogelijke koolstofafvang en -opslag tijdens de aanleg en het gebruik van deze infrastructuur in en nabij het Werelderfgoed Waddenzee, met inbegrip van het risico van ongevallen met schadelijke stoffen.

Faciliterende omstandigheden

- Bestaande trilaterale overeenkomst (in het Wadden Sea Plan (WSP) 2010 en het nominatiedossier voor het Werelderfgoed) waarin de bouw van windturbines en installaties voor olie en gas wordt verboden en de exploratie en exploitatie van olie en gas in het Werelderfgoedgebied niet wordt toegestaan.
- Bestaande trilaterale overeenkomst ter ondersteuning van mondiale en nationale inspanningen om de oorzaken van klimaatverandering op regionaal niveau te verminderen en te werken aan een CO₂-neutraal Waddengebied (Verklaring van Sylt 2010).

Maatregelen

1 Beheerders: **de dialoog en samenwerking in stand houden en intensiveren** met instanties, energiebedrijven en overheden die verantwoordelijk zijn voor ruimtelijke ordening en technische ontwikkeling, met het doel:

- Tijdig kennis over toekomstige plannen en projecten opdoen, in verband met de energietransitie in de omgeving van het Werelderfgoed Waddenzee, en in een vroeg stadium betrokken raken bij de planvorming rondom projecten.
- De gelegenheid aangrijpen om bij de planning en het ontwerp van nieuwe projecten te pleiten voor de toepassing van best practices ter beperking van de gevolgen; voorbeelden zijn technische stilleggingsopties in tijden van massale trek van vogels of vleermuizen, emissies van licht en geluid verminderen, de toepassing van bufferzones en functionele veiligheidsafstanden.
- Bundelen van kennis en ervaringen die zijn opgedaan bij de meest geavanceerde projecten en proefprojecten, en deze kennis trilateraal te delen.

2 De TWSC: **trilaterale uitwisseling** voor beheerders faciliteren **tijdens regelmatig plaatsvindende evenementen** waarbij experts en/of instellingen worden betrokken die werken aan de verderop genoemde kwesties met directe gevolgen voor het Werelderfgoed Waddenzee en de kernwaarden ervan. Deze trilaterale **uitwisseling kan resulteren in de vaststelling van prioriteiten**, die met instanties, energiebedrijven en overheden die verantwoordelijk zijn voor ruimtelijke ordening en technische ontwikkeling worden besproken, **of in technische documenten waarin advies wordt gegeven over:**

- De aanleg van kabels en pijpleidingen: optimalisering van routetrajecten; aanlegtechnieken; kabelontwerp; onderhoud; omvang van kabels met het oog op vermindering van hun aantal; onderzoek naar cumulatieve effecten; toepassing van de wetgeving over milieueffect-rapportage (mer) en strategische milieubeoordeling (smb); en vermijding en mitigatie van effecten van toekomstige planning en aanleg van nieuwe onderzeese kabels en pijpleidingen. Deze uitwisseling kan leiden tot de ontwikkeling van een gemeenschappelijke toolbox met mitigerende

maatregelen en een betere grensoverschrijdende coördinatie van gekoppelde netwerken en interconnectoren, waarbij §29 van de Verklaring van Leeuwarden 2018 verder wordt uitgewerkt.

- Potentiële effecten van grootschalige zonneplatforms, drijvende zonne-installaties in het offshore-gebied en andere installaties voor hernieuwbare energie op het mariene ecosysteem in het Werelderfgoed Waddenzee: invloed op de kernwaarden van het gebied, met name de vogeltrek.
- Haalbaarheid van alternatieve technologieën, met name waterstoftechnologie, om energie van offshore-windparken naar het vasteland of naar plaatsen van energieverbruik te transporteren. Ook de beoordeling van potentiële gevolgen voor het mariene ecosysteem en de vogeltrek horen hier bij.
- Risicobeoordeling van toekomstige technologie voor koolstofafvang, -opslag en -transport (CCS).

3 De TWSC: **de mogelijke effecten van opkomende vormen van energieproductie beoordelen en daarbij het voorzorgsbeginsel toepassen.**

4 De TWSC via de trilaterale groepen die verantwoordelijk zijn voor energie en voor onderzoek, en in samenwerking met andere van belang zijnde groepen en deskundigen: **relevante onderzoeksvragen formuleren om de (potentiële) effecten van nieuwe vormen van energieproductie, -opslag en -transmissie te onderzoeken.** Hierbij is het belangrijk om rekening te houden met natuurbeheer en cumulatieve effecten, en waar mogelijk, trilaterale onderzoeksprojecten te ontwikkelen.

5.5 Kernthema Kustwaterkering en bescherming

Doelstelling

Bevoordering van het gebruik van Nature-based solutions en onderhoudspraktijken in een gezamenlijke aanpak met de bevoegde autoriteiten, op basis van de Klimaatadaptatie-strategie die erop gericht is de natuurlijke veerkracht tegen de gevolgen van klimaatverandering te versterken. De Klimaatadaptatie-strategie beslaat zeven basiselementen: natuurlijke dynamiek, onderlinge verbondenheid, integratie, flexibiliteit, lange termijn-aanpak, gebieds-specifieke aanpak en participatie. Verder zou de nadruk moeten worden gelegd op de versterking van het potentieel van kusthabitats zoals kwelders en zeegrassen als bijdrage aan de bescherming van de kust, instandhouding van de biodiversiteit en de vastlegging van koolstof.

Voornaamste risico's

- Verandering van de natuurlijke dynamische processen en de biodiversiteit in het Samenwerkingsgebied Waddenzee als gevolg van bestaande maatregelen (bijvoorbeeld fixatie van de kustlijn door dijken, verlies van droogvallende gebieden en verandering van de sedimenttoevoer en het zoutgehalte, erosie door de aanleg van kribben, beschoeiingen en zand- en kleiwinning, verlies van connectiviteit door bestaande structuren en het onderhoud daarvan).
- Het in verband met de zeespiegelstijging toenemende aantal en de omvang van beschermingsmaatregelen en -infrastructuur kunnen leiden tot verlies van habitats en soorten.
- De stijging van de zeespiegel kan problemen veroorzaken met de afwatering van het binnenland: sluzen worden omgebouwd tot gemalen die de natuurlijke verbinding tussen de Waddenzee en het vasteland verstoren.

Faciliterende omstandigheden

- De bestaande trilaterale Klimaatadaptatie-strategie (CCAS) met daarin zeven basiselementen die erop gericht zijn de veerkracht van het Waddengebied ten aanzien van klimaatverandering te verbeteren, ten behoeve van het behoud van de natuur en de veiligheid van bewoners en bezoekers (Bijlage 4 van de Verklaring van Tønder 2014).
- Bestaande expertgroep die de uitvoering van de CCAS stimuleert en de prioriteiten actualiseert. De groep ondersteunt tevens initiatieven rondom kennisuitwisseling, evenals onderzoek ter beoordeling van de effecten van klimaatverandering en aanpassingsmaatregelen.
- De bestaande kennis en ervaring van de beheerders, in combinatie met de bestaande goede samenwerking met de instanties voor kustverdediging en -bescherming.

Maatregelen

1 Beheerders: de **communicatie en samenwerking** met de voor kustbescherming verantwoordelijke instanties en overheden **in stand houden en versterken met het doel:**

- A. De kans te pakken om, waar adequaat en haalbaar, Nature-based solutions, bij voorkeur 'no regret'-maatregelen, te introduceren, vooral wanneer veranderingen aan bestaande of nieuwe kustverdedigings- en beschermingswerken worden gepland (zie kader 3. Definities).
- B. **Overweeg waar nodig** de OUV van het Werelderfgoed Waddenzee **in de toepassing van milieu** effectrapportages, **strategische** milieubeoordelingen **en regelgeving**.
- C. De samenwerking tussen beheerders en de voor kustbescherming verantwoordelijke instanties en overheden op het vlak van proefprojecten te stimuleren.
- D. De maatschappelijke discussie op gang te brengen en de betrokkenen te motiveren voor een natuur- en klimaatvriendelijke aanpassing aan een onvermijdelijke zeespiegelstijging.

2 De TWSC: regelmatige **trilaterale uitwisseling** tussen de beheerders stimuleren en faciliteren met het oog op:

- A. Verdere versterking en uitwisseling van best practices, ervaringen en kennis inzake bepaalde belangrijke onderwerpen, bijvoorbeeld Nature-based solutions voor kustbescherming en -verdediging ('no regret'-maatregelen), goede praktijkvoorbeelden voor coherentie- en compensatiemaatregelen, verlegging van (zomer)dijken, herstel van de natuurlijke dynamiek in duinen (bijv. washovers).
- B. De formulering van relevante onderzoeksvragen om de mogelijkheden voor Nature-based solutions alsmede aanpassings- en compensatiemaatregelen te onderzoeken, de natuurlijke dynamiek te herstellen en, waar mogelijk, trilaterale onderzoeksprojecten te ontwikkelen. De geplande (pilot-)projecten over de uitvoering van Nature-based solutions voor kustbescherming in de Waddenzee zouden moeten worden gebruikt om de ecologische en sociaal-economische effecten te bepalen, zodat ze ook in een groter samenhangend gebied kunnen worden toegepast.
- C. Verdere steun aan de instanties en overheden die verantwoordelijk zijn voor

kustbescherming, met waar nodig een extra prikkel om milieuvriendelijkere oplossingen toe te passen die bijdragen aan de waarborging van de OUV.

3 De TWSC via de beheerders en, voor zover zij daar geen deel van uitmaken, via de verantwoordelijke natuurbeschermingsinstanties: **blijven werken aan meer bewustwording** bij overheden en instanties die verantwoordelijk zijn voor planning, aanleg en onderhoud van maatregelen ter bescherming tegen overstromingen en bescherming van de kust. Dit betreft de thema's: natuurlijke geologische, dynamische processen in het Werelderfgoed Waddenzee (sedimentdynamiek), de rol van natuurlijke elementen bij de

bescherming van de kust (eilanden, duinen, kwelders), het belang van het in verbinding staan van rivieren en polderwater voor vis en ecologische processen, en het belang van de getijdeninvloed voor sommige kusthabitats. Dit moet gepaard gaan met:

- A. Voorlichting aan het brede publiek via bezoekers- en informatiecentra en het werk van de Internationale Waddenzeeschool (IWSS).
- B. Een bewustwordingsprogramma voor kustgemeenten waarbinnen tot 2100 een risico voor overstromingen bestaat, en voor andere relevante actoren, in samenwerking met de bevoegde autoriteiten en op basis van de CCAS.

Kader 3. Definities

'No regret'-maatregelen

Maatregelen die gunstig zijn ongeacht welke gebeurtenis of welk scenario zich werkelijk voordoet. In gevallen van grote onzekerheid zoals klimaatverandering en de gevolgen daarvan voor wat betreft richting, timing en omvang (plausibele voorspellingen van zeespiegelstijging variëren bijvoorbeeld tussen 0,2 en 1,4 m) bieden 'no regret'-maatregelen enige flexibiliteit om beleid en beheer aan te passen in reactie op nieuwe informatie over daadwerkelijke en verwachte veranderingen in drijvende krachten en gevolgen. 'No regret'-maatregelen zouden ook moeten worden toegepast met betrekking tot de natuurwaarden en de integriteit van de Waddenzee (CCAS, 2014).

Nature-based solutions

Nature-based solutions zijn maatregelen om natuurlijke of aangepaste terrestrische, zoetwater-, kust- en mariene ecosystemen te beschermen, in stand te houden, te herstellen, duurzaam te gebruiken en te beheren, die sociale, economische en milieu-uitdagingen effectief en adaptief aangaan en tegelijkertijd het menselijk welzijn, ecosysteemdiensten, de veerkracht en de biodiversiteit ten goede komen. (Resolutie van de vijfde zitting van de Milieuvergadering van de Verenigde Naties (UNEA-5), maart 2022).

HOOFDSTUK 6

AANVULLENDE ACTIVITEITEN TER ONDERSTEUNING VAN HET BEHEER

6.1 Wetenschap en onderzoek

De meer dan vier decennia bestaande Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) is gebaseerd op wetenschap en onderzoek. Om de stand van uitvoering van de doelstellingen van het Waddenzee Plan 2010 te beoordelen, zijn betrouwbare wetenschappelijke bevindingen van cruciaal belang. Het Trilaterale Monitoring- en Beoordelingsprogramma (TMAP), dat ook

ten grondslag ligt aan de criteria voor opname op de UNESCO Werelderfgoedlijst, levert in dit verband de nodige informatie. Door regelmatig Waddenzee Quality Status Reports (QSR's) te publiceren, waarbij meer dan 100 wetenschappers (QSR 2017) uit de drie waddenzee-landen betrokken zijn, wordt de ontwikkeling van het Waddenzee-ecosysteem beschreven en worden trendanalyses ge-

rapporteerd (meer details in hoofdstuk 6.2. Monitoring en beoordeling).

Op uitnodiging van de TWSC zijn wetenschappers uit Denemarken, Duitsland en Nederland verzocht een Trilaterale Onderzoeksagenda op te stellen. Deze Trilaterale Onderzoeksagenda geeft een overkoepelende, brede en integrale kijk op het trilaterale

onderzoek dat in het Waddenzeegebied nodig is. De agenda richt zich op drie uitdagingen: interacties tussen mens en natuur, omgaan met klimaatverandering en zeespiegelstijging en werken aan een duurzame Waddenregio. Concrete onderzoeksthema's die relevant zijn voor het beheer van het Waddengebied zijn ondergebracht in thematische lijnen die betrekking hebben op 1) klimaat, water, sedimenten en ondergrond, 2) ecologie, biodiversiteit en ruimtelijke processen, 3) cultureel erfgoed, identiteit en historische inbedding en 4) economie, maatschappij en duurzame ontwikkeling. Verdere integrale onderdelen van de Trilaterale Onderzoeksagenda¹⁵ zijn monitoring, organisatie en financiering, communicatie en educatie. De Trilaterale Onderzoeksagenda werd op de laatste Trilaterale Regeringsconferentie (Leeuwarden 2018) aangenomen.

Om de samenwerking met het wetenschapsveld te versterken is een Trilaterale Programma Commissie 'Wadden Sea Research' (TPC-WSR) geïnstalleerd om, rekening houdend met de Trilaterale Onderzoeksagenda, een gezamenlijk programma op te stellen voor onderzoeksvraagstukken die relevant zijn voor het Werelderfgoed Waddenzee. De leden van deze commissie vertegenwoordigen de wetenschap en het bestuur van de drie landen.

Uitdagingen en vooruitzichten

De TPC-WSR zal fungeren als centraal punt voor het bevorderen van wetenschappelijke samenwerking en toegepast onderzoek met betrekking tot het Werelderfgoed Waddenzee. De opdracht aan de TPC-WSR omvat ook het onderzoeken van financieringsmogelijkheden.

Beheervereisten die voortvloeien uit het SIMP-proces zouden moeten worden opgenomen in de TPC-WSR agenda of het gezamenlijke Trilateraal Programma met onderzoeksvraagstukken die relevant zijn voor het Werelderfgoed Waddenzee.

6.2 Monitoring en beoordeling

Het belangrijkste technische doel van monitoring van het ecosysteem en menselijke activiteiten is het verzamelen van gegevens die nodig zijn voor een wetenschappelijke beoordeling van de toestand van het ecosysteem en van de intensiteit en de impact van het menselijk gebruik op het systeem. Deze wetenschappelijke beoordeling vormt een belangrijke basis voor het formuleren van beleid en maatregelen. Wetenschappelijke kennis is een eerste vereiste voor de ontwikkeling van een passende monitoring, voor de toepassing van beoordelingscriteria en voor de formulering van beleidsdoelstel-

lingen ter bescherming van het ecosysteem.

Het Trilaterale Monitoring- en Beoordelingsprogramma (TMAP) bestrijkt het hele gebied van de Waddenzee Samenwerking en omvat een breed scala aan onderwerpen. Dit gaat van fysiologische processen en populatieontwikkelingen tot veranderingen in landschap en morfologie. Het TMAP werd geïmplementeerd op basis van een besluit van de Trilaterale Regeringsconferentie in Stade in 1997 en is verder ontwikkeld om ook te voldoen aan de behoeften van diverse nationale en internationale monitoringverplichtingen. Het gaat met name om verplichtingen die voortvloeien uit de EU-Habitat en -Vogelrichtlijn, de EU-Kaderrichtlijnen Water en Mariene Strategie, en – sinds de opname van het gebied als Werelderfgoed – de rapportage in het kader van het Werelderfgoedverdrag.

Vanwege verdere ontwikkelingen in verslaglegging in het kader van deze richtlijnen wil de TWSC het TMAP aan de actuele verplichtingen aanpassen (bijvoorbeeld rondom klimaatverandering en de gevolgen daarvan). Tevens beoogt de TWSC een toekomstbestendige aanpak met de nodige synergieën met bestaande monitoringprogramma's. De nadruk ligt ook op het vergroten van de zichtbaarheid en het bereik van het TMAP en het voordeel

ervan als solide basis voor verslaglegging via de thematische Quality Status Reports (QSR) (TMAP-strategie, 2014).

De QSR-themarapporten worden geschreven door wetenschappers in overleg met de relevante TWSC-groepen en geredigeerd door een redactieraad in samenwerking met het CWSS. De QSR-themarapporten worden regelmatig bijgewerkt op basis van beschikbare gegevens, trilaterale evenementen of nieuwe vraagstukken.

De bevindingen uit de themarapporten worden gebundeld in een zogenaamde QSR-synthese. Deze synthese wordt elke vier jaar voorafgaand aan de Trilaterale Regeringsconferentie gepubliceerd om een beknopt overzicht te geven van de toestand van het ecosysteem, inclusief relevante informatie voor beheer en besluitvorming.

Uitdagingen en vooruitzichten

De komende jaren kunnen zich nieuwe eisen aan het TMAP voordoen. Deze eisen kunnen gevolgen hebben voor of invloed hebben op (nieuw) trilateraal beleid en trilaterale plannen (zoals het SIMP). Het zou hier onder andere kunnen gaan om:

- De gevolgen van klimaatverandering (zie de trilaterale strategie voor aanpassing aan klimaatverandering, CCAS).
- Invasieve uitheemse soorten (zie het Trilaterale Beheer- en Actieplan voor Uitheemse Soorten, MAPAS).
- Toerismebeheer (Strategie voor Duurzaam Toerisme).
- Andere trilaterale strategieën (zoals het Wadden Sea Flyway Initiative) die input leveren voor de TMAP-parameters.
- EU-richtlijnen: de Habitat-richtlijn (habitat types met onbekende status, met name sublitorale), de Kader-richtlijn Mariene Strategie (voor de Waddenzee relevante descriptors zoals zwerfvuil op zee en nieuwe verontreinigende stoffen), de Vogelrichtlijn, de Kader-richtlijn Water en de Verordening inzake Uitheemse Soorten.

Met input uit relevante onderzoeks- en monitoringprojecten zullen voorstellen voor nieuwe of gewijzigde parameters en methodologieën worden gewogen en trilateraal gecoördineerd. Daarbij moet zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de nationale monitoringprogramma's, vereisten en regelingen, waarmee de drie landen de EU- en andere monitoringverplichtingen nakomen.

6.3 Kennisbeheer

De TWSC is wereldwijd een uitstekend voorbeeld op het gebied van beleid, beheer, onderzoek en monitoring gezien de kennis en ervaring die zij in huis heeft rondom het beheer van een grootschalig wadden- en barrière-eiland-ecosysteem. Het beschikbaar stellen van deze kennis aan beheerders en stakeholders heeft voor de TWSC hoge prioriteit. Het beheer van de Waddenzee als één ecosysteem dat door drie landen wordt gedeeld, vereist kennis van het hele systeem. Een eerste mijlpaal in het verzamelen en beschikbaar maken

van deze kennis was het Waddenzeenetwerk van betrokken wetenschappers in de jaren zestig. Dit resulteerde in 1975 in het eerste wetenschappelijke Waddenzeesymposium, waar wetenschappers opriepen tot een betere bescherming van de Waddenzee en een trilateraal gecoördineerde inspanning. Tegenwoordig spelen de wetenschappelijke symposia, die ongeveer eens in de vier jaar plaatsvinden, een cruciale rol in de TWSC, doordat ze de uitwisseling tussen wetenschappers, beheerders en stakeholders bevorderen en advies geven aan de Trilaterale Rege-

ringsconferenties. Het CWSS heeft zich sinds zijn oprichting in 1987 ontwikkeld tot een trilaterale 'kennisbeheerhub', die toegang biedt tot data, publicaties en rapporten die van belang zijn voor trilateraal beleid, beheer, onderzoek en monitoring.

Tijdens de jaarlijkse Wadden Sea Day, waarop beheer- en onderzoeksthema's worden behandeld, kunnen de beheerders informatie uitwisselen en delen de drie landen de meest recent opgedane kennis.

Trilaterale werkgroepen op het

niveau van experts en beheerders komen regelmatig bijeen om aanbevelingen te verzamelen, te beoordelen en aan te bieden aan de drie regeringen. Zij verbinden het lokale en nationale beheer met het trilaterale beheer en beleid.

Op internationaal niveau vindt een permanente uitwisseling van kennis en ervaring plaats met beheerders van andere mariene werelderfgoed-sites en andere gebieden met waddenecosystemen. Dit om meer inzicht te krijgen in natuurlijke systemen en hoe deze te beheren.

Uitdagingen en vooruitzichten

De belangrijkste uitdaging van vandaag is hoe kennis trilateraal kan worden vergaard, uitgewisseld en aan de volgende generaties kan worden doorgegeven. En hoe diverse doelgroepen actief betrokken kunnen worden bij verschillende onderwerpen en bestuursstructuren.

Er zouden nieuwe vormen van sectoroverschrijdende samenwerking kunnen worden ontwikkeld om trilaterale kennisuitwisseling te bevorderen. Een voorbeeld is 'communities of practice' – georganiseerde groepen mensen die regelmatig samenwerken om informatie te delen, hun vaardigheden te verbeteren en meer kennis te vergaren over een specifiek onderwerp waarin zij een gemeenschappelijk belang hebben. Daarnaast zou een intensiever gebruik van passende technologieën kunnen worden overwogen (zoals kennisbanken, expertsystemen, samenwerking op het gebied van informatietechnologie en gegevensuitwisseling) ter ondersteuning van doeltreffende en positieve ervaringen tijdens de uitwisseling en samenwerking.

6.4 Voorlichting en educatie rondom duurzame ontwikkeling

Gedurende enkele decennia is in de Waddenregio's steeds meer sprake van bezoekersinformatie, natuureducatie en mogelijkheden voor natuurbeleving. Dit wordt verzorgd door verschillende organisaties en netwerken (publiek, particulier, ngo's) met meer dan 65 informatievoorzieningen, variërend van kleine informatiepunten tot grote bezoekerscentra.

Voorlichting, informatie, educatie en bewustmaking zijn verplichtingen die voortvloeien uit het Werelderfgoedverdrag en de opname op de Werelderfgoedlijst. Om de OUV van de Waddenzee te kunnen beschermen en behouden moet deze bekend zijn, begrepen worden en worden gerespecteerd. De uitleg van en informatie over het Werelderfgoed Waddenzee zijn dus essentieel voor een brede acceptatie en draagvlak voor de bescherming van de Waddenzee op de lange termijn.

De in 2018 aangenomen Trilaterale Educatie-Strategie (Wadden Sea Strategy on Education for Sustainable Development and World Heritage Interpretation)¹⁶ biedt een transnationaal kader voor natuureducatie en bezoekersinformatie in het gehele Werelderfgoed Waddenzee. De strategie bouwt voort op lokale, regionale en nationale concepten en activiteiten met als doel de OUV van de Waddenzee te bevorderen via een

grensoverschrijdende, interdisciplinaire aanpak. Zij richt zich ook op opleiding en training op nationaal niveau, om stakeholders die in contact komen met bezoekers in staat te stellen de trilaterale en mondiale context in hun dagelijks werk te integreren.

Op trilateraal niveau houdt de trilaterale groep die verantwoordelijk is voor educatie de uitvoering van de strategie in de gaten en coördineert de gezamenlijke activiteiten die door de Internationale Waddenzeeschool¹⁷ (in 2003 opgericht door de TWSC en natuur-ngo's) in samenwerking met het CWSS worden aangeboden.

Op nationaal niveau worden de activiteiten gecoördineerd door de nationale gebiedsbeheerders en stakeholders, overeenkomstig de onderscheiden nationale strategieën en concepten.

De strategie verbindt en draagt bij aan de uitvoering van andere belangrijke strategieën voor de Waddenzee, namelijk de Strategie voor Duurzaam Toerisme¹⁸. Zij draagt ook bij aan de UNESCO-programma's voor Werelderfgoed-Educatie en Duurzame Ontwikkeling.

Uitdagingen en vooruitzichten

Het blijft een continu proces om de diverse groepen die met bezoekers in contact komen (multipliers), bij de grensoverschrijdende samenwerking

te betrekken en hun kijk op trilaterale en werelderfgoed-aspecten te versterken. Deze taak vormt tegelijk een integraal onderdeel van voorlichting en educatie.

Het aanbieden van trilaterale materialen en hulpbronnen voor informatie, educatie en voorlichting zal de kwaliteit van de informatie verbeteren en consistente communicatie over de OUV in alle regio's ondersteunen. Bezoekerscentra, bezoekersinformatiesystemen en voorlichtingsmateriaal worden, evenals rondleidingen, schoolexcursies en seminars, op nationaal niveau en in netwerken aangeboden.

6.5 Communicatie

Communicatie is essentieel om ervoor te zorgen dat het Werelderfgoed Waddenzee bekend, begrepen, gerespecteerd en gewaardeerd wordt en om de bescherming van het gebied en het behoud van de OUV te ondersteunen. De TWSC volgt een gezamenlijke communicatiestrategie waarin de aanwijzing als Werelderfgoed uitgangspunt is.

De belangrijkste doelgroepen van de communicatieactiviteiten zijn politici, natuurbeschermingsinstanties, nationale parken, wetenschappers, onderzoeksinstituten, natuur-ngo's, partners van nationale parken, de lokale bevolking en toeristische marketingorganisaties. Buiten de

© Wasabi Film / NAKUWA

TWSC zijn de doelgroepen het bredere publiek en de media.

De strategie definieert vier verschillende benaderingen die op de verschillende doelgroepen worden toegepast, afhankelijk van hun behoeften: wetenschappelijk, populairwetenschappelijk, gericht op algemeen publiek met inbegrip van jongeren, en kinderen. De strategie omvat kernboodschappen over het Werelderfgoed Waddenzee en andere onderwerpen die verband houden met de TWSC. De kernboodschappen dienen als input voor partners, stakeholders en andere betrokkenen in hun communicatie over het Werelderfgoed Waddenzee.

Het CWSS coördineert trilaterale communicatie-activiteiten van en voor zijn partners, bijvoorbeeld de publicatie en actualisering van algemene informatie over het Werelderfgoed Waddenzee (website,

folders, video's enz.). Op nationaal niveau wordt de communicatiestrategie uitgevoerd door de beheerders en stakeholders en geïntegreerd in de individuele communicatiestrategieën en -concepten.

De benadering om het Werelderfgoed Waddenzee als een merk te behandelen en een toolkit voor merkmanagement te ontwikkelen is vrij uniek. De Brand Paper en de Brand Activation Guide voor het Werelderfgoed Waddenzee zijn de instrumenten die deze aanpak ondersteunen. Ze bieden meer dan alleen ondersteuning voor grafische vormgeving en creëren een 'sense of place' om voortdurend de waardering van het werelderfgoed te versterken.

De communicatiestrategie, evenals alle merkgerelateerde instrumenten (waaronder de ontwerphandleiding) zijn voor iedereen toegankelijk via de

website www.waddensea-world-heritage.org. Stakeholders kunnen ook de online Branding Toolbox¹⁹ raadplegen voor informatie over het gebruik van het merk en het logo van het Werelderfgoed Waddenzee. Dit platform biedt ook toegang tot marketingmateriaal (teksten, video's, foto's) voor de communicatie over het Werelderfgoed Waddenzee.

Uitdagingen en vooruitzichten

De communicatie en co-branding van het Werelderfgoed op nationaal en trilateraal niveau moeten consistent zijn. Het uitdragen van het concept en de doelstellingen van de TWSC naar interne partners en het publiek kan een uitdaging zijn. De mondiale dimensie van het Werelderfgoed Waddenzee en de gedeelde verantwoordelijkheid om de OUV veilig te stellen voor huidige en toekomstige generaties is van essentieel belang in de communicatie op trilateraal, nationaal, regionaal en lokaal niveau.

In de toekomst is het de bedoeling een sterk profiel van de TWSC en de communicatiebeginselen over het Werelderfgoed te creëren. Interne partners wordt een gemakkelijk toe te passen TWSC-communicatiestrategie aangereikt.

6.6 Samenwerkingen en partnerschappen

Lokale en regionale pleitbezorgers zijn al sinds het begin van de beschermingsinitiatieven, meer dan 100 jaar geleden, van cruciaal belang geweest voor de bescherming van de Waddenzee – hetzij als individu, hetzij als ngo of onderneming. De betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld op alle verschillende niveaus blijft een grote kracht in de bescherming en duurzame ontwikkeling van het Waddenzeegebied. Talrijke partnerschapsinitiatieven op lokaal en regionaal niveau bieden producten en diensten aan van hoge kwaliteit. Hierbij zijn duurzaam werkende bedrijven

en -initiatieven uit de regio betrokken. Lokale partners ondersteunen de bescherming en helpen om gasten en de lokale bevolking bewust te maken van natuurbehoud en duurzame ontwikkeling.

De opname van de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst bood een volgende stap en een unieke kans om de bestaande vaardigheden en ervaringen onder één noemer te brengen en te versterken. Dit komt de bescherming en het behoud van de Waddenzee ten goede, en tegelijkertijd wordt de duurzame regionale ontwikkeling in het hele Waddengebied gestimuleerd. Langs deze gemeenschappelijke weg

is in 2019 het Trilaterale Partnerschap ter ondersteuning van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee opgericht. Deze oprichting vond plaats op basis van bovengenoemde bestaande structuren en netwerken met een lange staat van dienst. De strategische partners – waaronder het Wadden Sea Forum, het Wadden Sea Team van natuur-ngo's, de trilaterale groep die verantwoordelijk is voor duurzaam toerisme, het trilaterale wetenschapsveld en de voorzitter van de Wadden Sea Board als TWSC-vertegenwoordiger zijn de eerste ondertekenaars van het Memorandum of Understanding waarin de wederzijdse verplichting om het

Werelderfgoed Waddenzee te versterken wordt bezegeld.

Het beheer en de organisatie van het trilaterale partnerschap worden ondersteund door de trilaterale Partnership Hub. De Partnership Hub faciliteert de samenwerking tussen de strategische partners via effectieve en betrouwbare relaties en deelt informatie, kennis en ervaring. De Partnership Hub is bedoeld om een aanzet te geven tot en te helpen bij de planning van specifieke trilaterale projecten en gemeenschappelijke acties en assistentie te verlenen bij financieringsaanvragen.

Uitdagingen en vooruitzichten

De Partnership Hub heeft tot doel de betrokkenheid bij het Werelderfgoed Waddenzee te verbreden tot buiten de overheidssector. Daarnaast wil de Hub mogelijkheden en middelen ontsluiten om de doelstellingen en beoogde activiteiten van het trilaterale partnerschap, zoals beschreven in het Memorandum of Understanding, te verwezenlijken. De Partnership Hub zal samenwerkingstrajecten opzetten en intensiveren om de visie (van het trilaterale partnerschap) vorm te geven. Verder zal de Hub het netwerk van strategische partners helpen uitbreiden conform de besluiten van de TWSC en de intenties van deze partners. De belangrijke rol van het maatschappelijk middenveld wordt hierbij meegenomen.

Al deze vormen van samenwerking, zowel binnen de TWSC als met bedrijven die bezig zijn met het werelderfgoedmerk, marketing en sponsoring, zijn nu en in de toekomst in overeenstemming met de zogenaamde 'vijf C's' die het Werelderfgoedcomité heeft erkend: Credibility, Conservation, Capacity Building, Communication & Community (Geloofwaardigheid, Behoud, Capaciteitsopbouw, Communicatie en Community).

HOOFDSTUK 7

MONDIALE DIMENSIES

7.1 Wereldwijde interconnecties

Het mondiale belang van de Waddenzee blijkt niet alleen uit haar status als Werelderfgoed, maar ook uit het feit dat zij sterk verbonden is met andere gebieden. In de Verklaring van Uitzonderlijke Universele Waarde wordt uitdrukkelijk vermeld dat het ecosysteem van de Waddenzee bijdraagt aan het behoud van populaties wilde dieren tot ver buiten haar grenzen en dat de biodiversiteit op wereldschaal afhankelijk is van de Waddenzee.

Veel van de uitdagingen die het beheer van de Waddenzee met zich meebrengt, gelden ook voor andere beschermde gebieden over de hele wereld. Te noemen zijn hier de bescherming van trekvogels en -vissen, het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering voor ecosystemen en het verminderen van zwerfvuil op zee. Dit vraagt om nauwe samenwerking met partners buiten de Waddenzee, want wat buiten de Waddenzee gebeurt (bijvoorbeeld in het noordpoolgebied of in Afrika)

kan gevolgen hebben voor het beheer in de Waddenzee (zoals de bescherming van vogels) en andersom. De instandhouding van de kernwaarden van het Werelderfgoed Waddenzee wordt in hoge mate beïnvloed door een succesvol beheer van de onderling verbonden gebieden. Dit onderstreept het

belang om de bescherming van andere gebieden langs de trekvogelroutes te ondersteunen.

Naar aanleiding van het verzoek van het Werelderfgoedcomité ter gelegenheid van de inschrijving van de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst in 2009 werd in 2012 het Wadden

Sea Flyway Initiative (WSFI) gelanceerd om de samenwerking langs de Afrikaans-Euraziatische trekvogelroutes te bevorderen. Binnen het WSFI werd een netwerk opgericht van partners die actief zijn op belangrijke locaties langs de gehele Oost-Atlantische trekvogelroute, van het noordpoolgebied tot de West-Afrikaanse kust en nog verder, met de Waddenzee als een essentiële locatie die door de seizoenen heen door verschillende populaties watervogels wordt gebruikt.

Partners in meer dan dertig landen werken samen in projecten op het gebied van monitoring en capaciteitsopbouw om hun gezamenlijke vogelpopulaties te beschermen en te beheeren. In de komende jaren streeft het WSFI naar een autonoom vogelbeheer in de Afrikaanse partnerlanden. Daarnaast zijn de bestrijding van de gevolgen van de klimaatverandering voor een veerkrachtige trekvogelroute en de versterking van de langdurige samenwerking met de Arctische staten belangrijke taken. Er is een succesvolle samenwerking opgezet met in het bijzonder West-Afrikaanse landen, zoals met het Nationaal Park Banc d'Arguin in Mauritanië, dat op de Werelderfgoedlijst staat, (Memorandum of Understanding 2014), maar ook met de Bijagós-archipel in Guinee-Bissau. In beide gebieden worden getijden-ecosystemen beschermd. Voor de vissoorten in de Waddenzee zijn onderlinge verbanden op regionale schaal

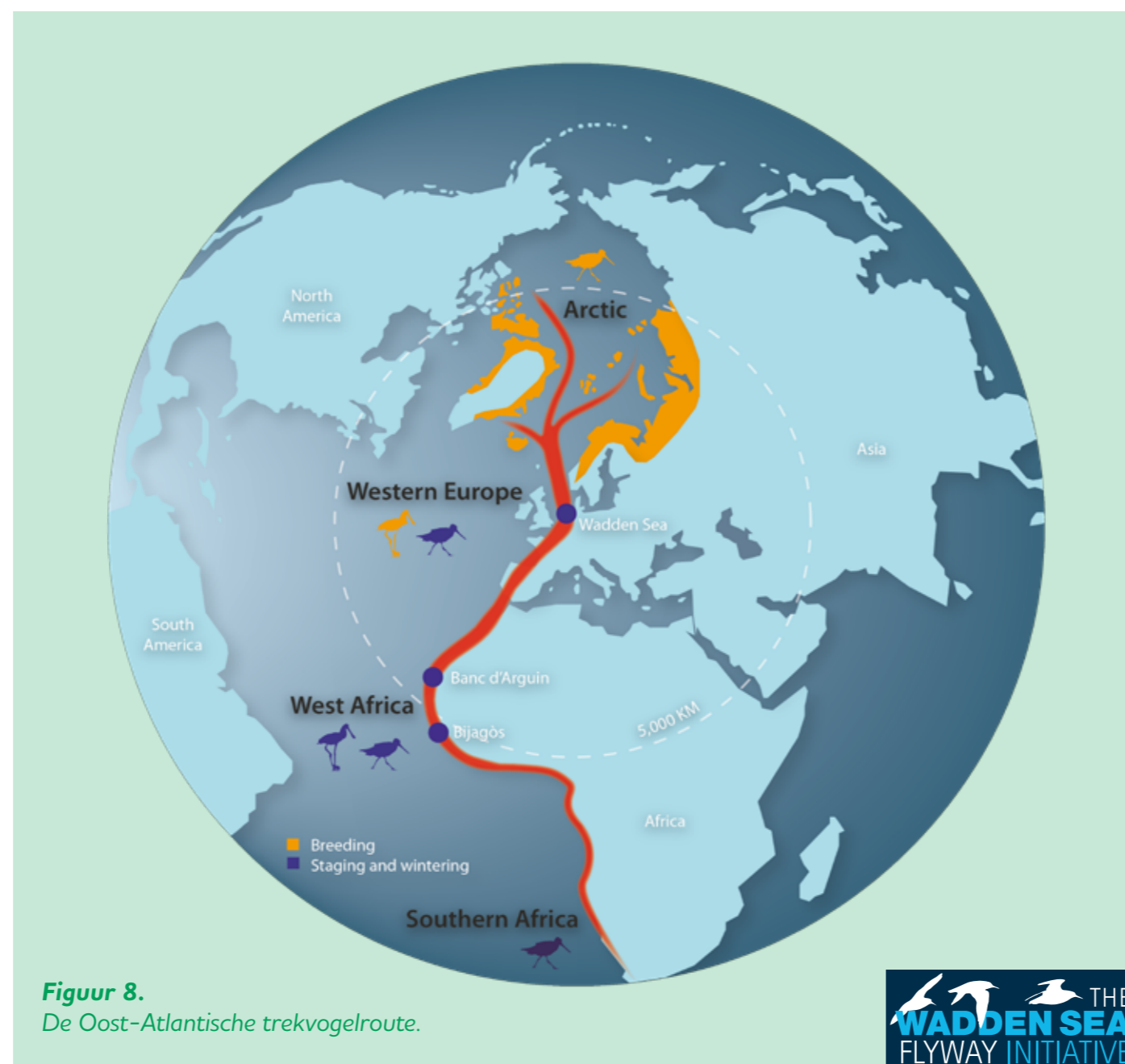
relevant. Veel mariene en estuariene vissoorten zijn op enig moment in hun levenscyclus afhankelijk van de Waddenzee. Zwemroutes (swimways) in de Waddenzee zijn minder bekend en onderzocht dan trekvogelroutes, maar van bewezen belang voor vismigratie tussen zout- en zoetwaterhabitats. De drie landen werken aan een Swimway-Visie en een actieprogramma voor het realiseren van de doelstellingen voor vis uit het Waddenzee Plan 2010.

7.2 Internationale samenwerking

Door de Waddenzee wereldwijd op de kaart te zetten openen zich nieuwe wegen voor internationale samenwerking. Het biedt mogelijkheden om in een snel veranderende wereld van elkaar te leren en oplossingen te ontwikkelen voor het behoud van de Waddenzee. Samenwerking met andere werelderfgoederen helpt ook om de Waddenzee internationaal en binnen het Werelderfgoedverdrag te profileren.

Het Werelderfgoed Waddenzee draagt met zijn uitgebreide kennis bij tot de nominatie van toekomstige werelderfgoederen. Er bestaat al vele jaren een uitwisseling met landen aan de Gele Zee die eveneens wadden-ecosystemen kennen die van mondiaal belang zijn, onder andere als pleisterplaats voor trekvogels.

De Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC) werkt

samen met de Republiek Korea (Memorandum of Understanding 2009) betreffende de uitwisseling van beheerervaringen en -benaderingen, monitoring, onderzoek, voorlichting en communicatie. In de loop der jaren zijn bij deze samenwerking op beide locaties in totaal meer dan 2100 personen betrokken geweest. De TWSC heeft de Republiek Korea ook ondersteund bij de voorbereiding van het nominatie-dossier voor het werelderfgoed van de Koreaanse getijdengebieden. Het Werelderfgoedcomité heeft tijdens zijn 44ste vergadering in 2021 besloten de Koreaanse Wadden (Getbol) toe te voegen aan de Werelderfgoedlijst op grond van criterium (x).

De uitwisseling van kennis zal het belangrijkste onderwerp zijn in de samenwerking met de landen aan de Gele Zee. Het doel ervan is wetenschappelijke kennis voor het beheer te delen, de capaciteit voor communicatie en educatie te versterken, en veel waardevolle voorbeelden aan te reiken om in het gebied in de praktijk te brengen. Een samenwerking tussen de wereldwijd belangrijke gebieden met trekvogelroutes (zoals de Afrikaans-Euraziatische trekvogelroute en de Oost-Aziatisch-Australische trekvogelroute), bevordert een wederzijdse uitwisseling, die de verbetering van het beheer van trekvogelroutes en het wereldwijd onderzoek naar waddenecosystemen ten goede komt.

Ook het beheer van zwemroutes door de Waddenzee en erbuiten is van toenemend belang in de internationale samenwerking.

Het UNESCO Werelderfgoedcentrum, dat als wereldwijd secretariaat van het Werelderfgoedverdrag fungeert, beheert niet alleen alle officiële procedures rond het verdrag, maar voert ook themaprogramma's uit om de lidstaten en werelderfgoederen te helpen bij de uitvoering van het verdrag.

Sinds de opname op de Werelderfgoedlijst levert de Waddenzee een actieve bijdrage aan het Mariene Werelderfgoedprogramma van UNESCO. Dit is een netwerk van gebiedsbeheerders uit alle 50 mariene

werelderfgoederen in 37 landen. Het benutten van de enorme expertise binnen dit netwerk helpt om sneller tot duurzame beschermde mariene gebieden te komen. In het hele netwerk wordt expertise uitgewisseld via bezoeken ter plaatse, communicatie en driejaarlijkse mondiale beheerdersconferenties.

De Waddenzee werkt ook samen met het UNESCO-programma World Heritage and Sustainable Tourism. Dit themaprogramma onderstreept de gedeelde verantwoordelijkheid van stakeholders voor het behoud van cultureel en natuurlijk erfgoed van uitzonderlijke universele waarde en voor duurzame ontwikkeling via een passend beheer van het toerisme.

Op verzoek van het Werelderfgoedcomité (2009) is in 2014 een Strategie voor Duurzaam Toerisme in de Bestemming Werelderfgoed Waddenzee vastgesteld. Door regelmatige uitwisseling met het Werelderfgoedcentrum en stakeholders van andere werelderfgoederen profiteert de Waddenzee van deze netwerken bij de uitvoering of verdere ontwikkeling van de Strategie en het Actieplan voor Duurzaam Toerisme. De Waddenzee wordt wereldwijd erkend als een goed voorbeeld van transnationale samenwerking, het bundelen van middelen en het – tot wederzijds voordeel – betrekken van stakeholders uit de toeristische sector bij de bescherming van de OUV.

Internationale samenwerking biedt mogelijkheden om kennis en ervaring uit te wisselen inzake het beheer van werelderfgoed-gebieden. Beheerders, natuur-ngo's en andere stakeholders die actief zijn in het Werelderfgoed Waddenzee hebben deze mogelijkheden benut om van elkaar te leren op gebieden als toerisme in beschermde gebieden, monitoring en educatie.

7.3 Bijdragen aan de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030

Als een van de grootste beschermde gebieden in Europa draagt het Werelderfgoed Waddenzee bij aan de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030²⁰ en helpt bovenal bij de opbouw

van een samenhangend trans-Europees natuurnetwerk.

Het SIMP en het uitgebreide beheersysteem van het Werelderfgoed Waddenzee, met inbegrip van het Waddenzee Plan 2010 als gezamenlijk beheerplan, kunnen als model dienen voor een doeltreffend beheer van beschermde gebieden.

Daarnaast draagt het beheer van het Werelderfgoed Waddenzee bij aan de gestelde doelen van natuurherstel, namelijk: ervoor te zorgen dat 'tegen 2030 ten minste 30% van de beschermde soorten en habitats in een gunstige staat van bescherming verkeren, of positieve trends vertonen', en om 'mariene ecosystemen te herstellen'.

Het Werelderfgoed Waddenzee draagt, ondersteund door het SIMP, ook bij tot de transformatiedoelstellingen van de EU-biodiversiteitsstrategie, zoals 'het voortbouwen op een integrale aanpak waarbij de hele samenleving betrokken is', 'de volledige en tijdige implementatie van de EU-natuurrichtlijnen', en de 'uitbreiding van kennis en onderzoek'. Doelstellingen zoals het 'aanpakken van invasieve uitheemse soorten' komen expliciet aan de orde in de eigen strategische aanpak van de TWSC. Naar verwachting zal het Werelderfgoed Waddenzee ook een bijdrage leveren aan het 'Post-2020 Global Biodiversity Framework'.

EU-financiering zal een belangrijke rol blijven spelen bij het bevorderen en mogelijk maken van trilaterale projecten.

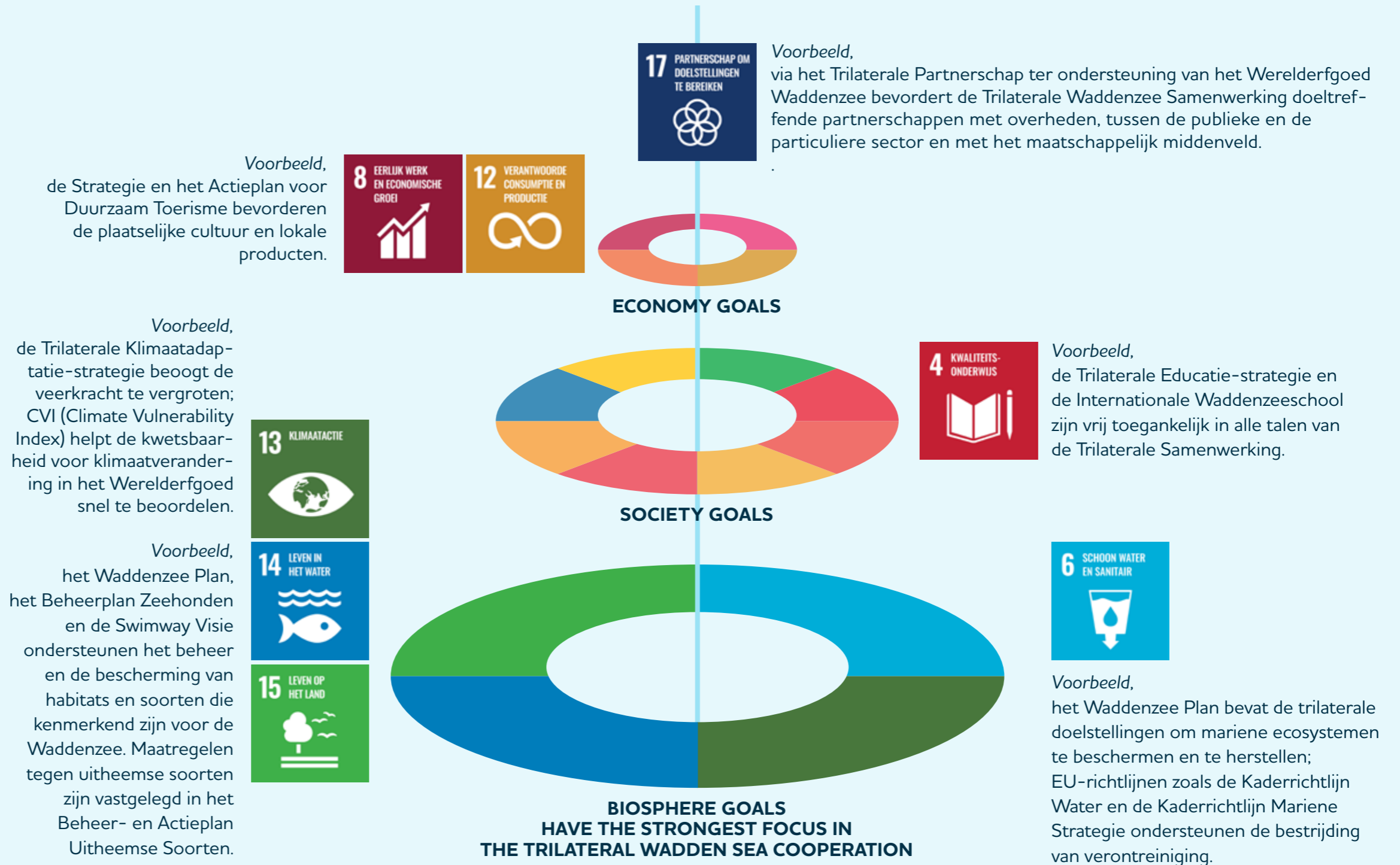
7.4 Bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN Agenda 2030

De Waddenzee draagt actief bij aan de uitvoering van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling, met de wereldwijd aanvaarde Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). De Waddenzee levert niet alleen belangrijke bijdragen aan SDG 14, 'Leven in het water', en SDG 15, 'Leven op het land', maar versterkt ook de natuurlijke veerkracht en het aanpassingsvermogen aan klimaatgerelateerde effecten (SDG 13).

Daarnaast dragen de maatregelen en plannen van de Trilaterale Samenwerking bij aan bescherming en herstel van watervoorraden en watergerelateerde ecosystemen (SDG 6) en bevorderen zij de duurzame economie en de culturele eigenheid van het gebied (SDG 8 en 12). Educatie gericht op duurzame ontwikkeling en de Internationale Waddenzee-school, die in alle talen van het Samenwerkingsverband actief is, zijn relevant voor SDG 4. Het 'Trilaterale Partnerschap ter Ondersteuning van het Werelderfgoed Waddenzee' draagt bij aan SDG 17 'Partnerschap om doelstellingen te bereiken'

Figuur 9.
De TWSC zet zich in voor de
SDG's 4, 6, 8, 12, 13, 14, 15
en 17.

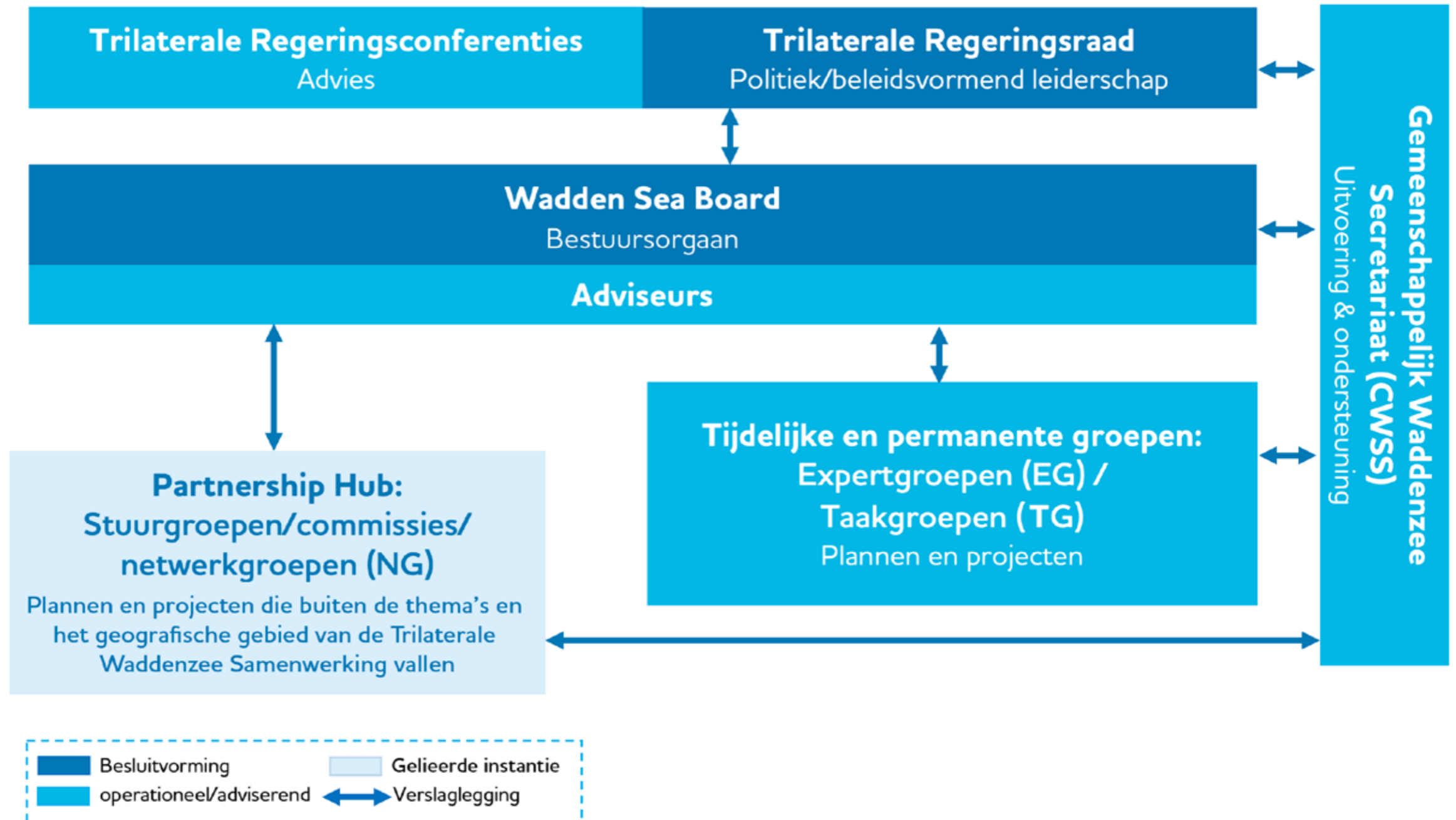
Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties die van toepassing zijn op het Werelderfgoed Waddenzee.

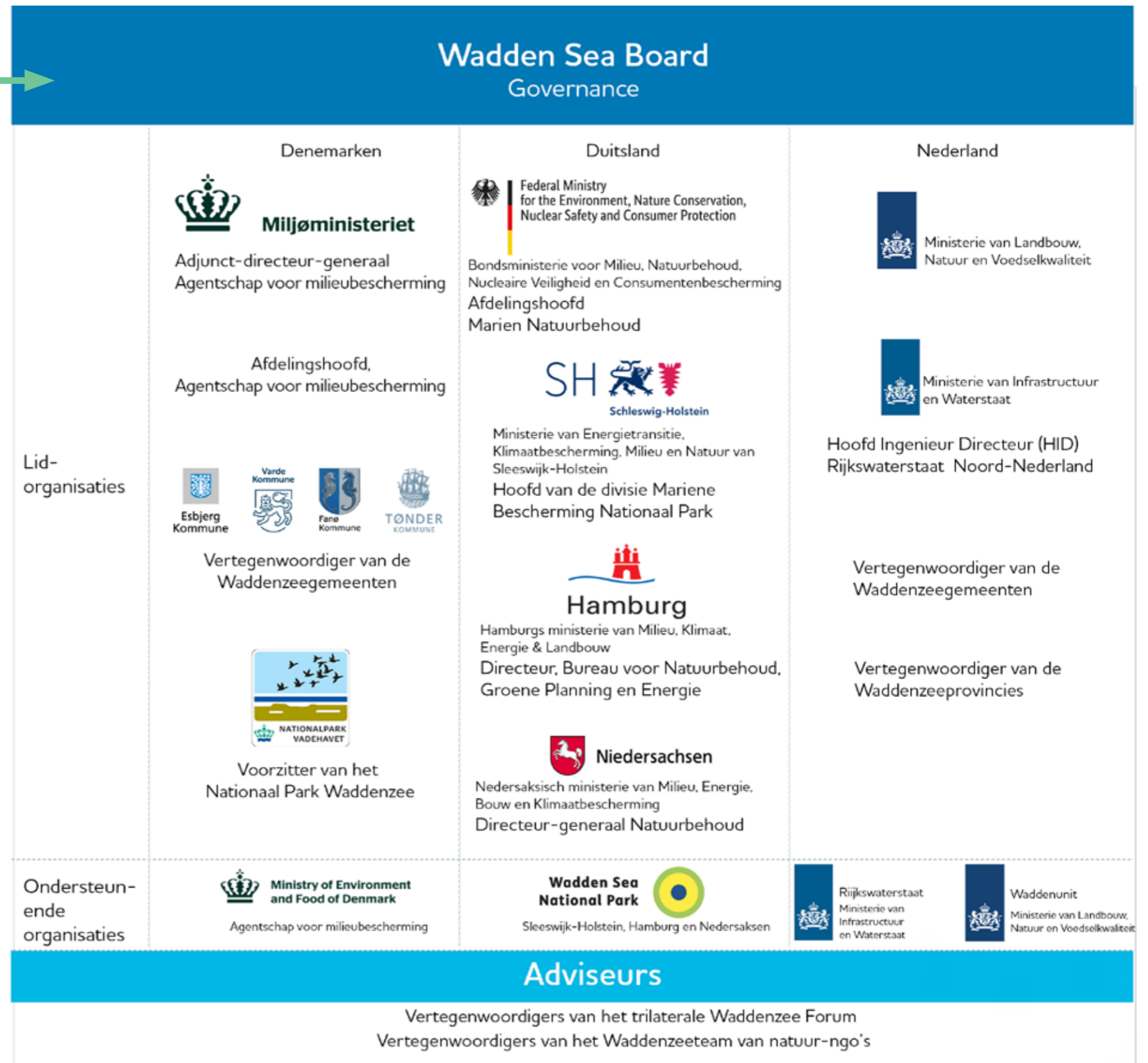

BIJLAGE

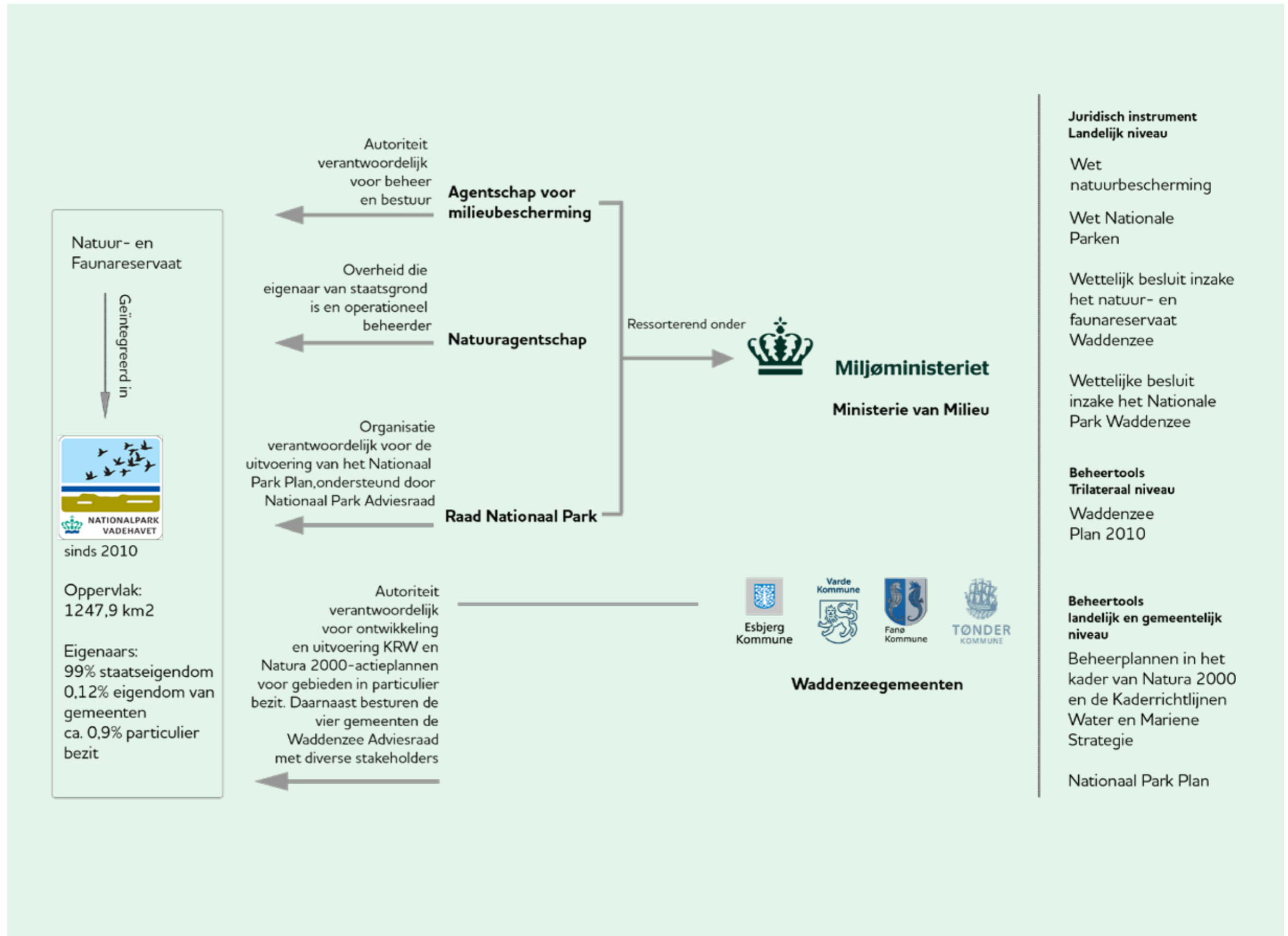
Figuur A.1.
Organisatiestructuur van de Trilaterale Waddenzee Samenwerking (TWSC).

Figuur A.2. Leden, ondersteunende organisaties en adviseurs van de Wadden Sea Board. De ondersteunende organisaties zijn nauw betrokken bij de werkgroepen (taak-/expert-/netwerkgroepen) van de TWSC en vormen de schakel tussen beleid en beheer.

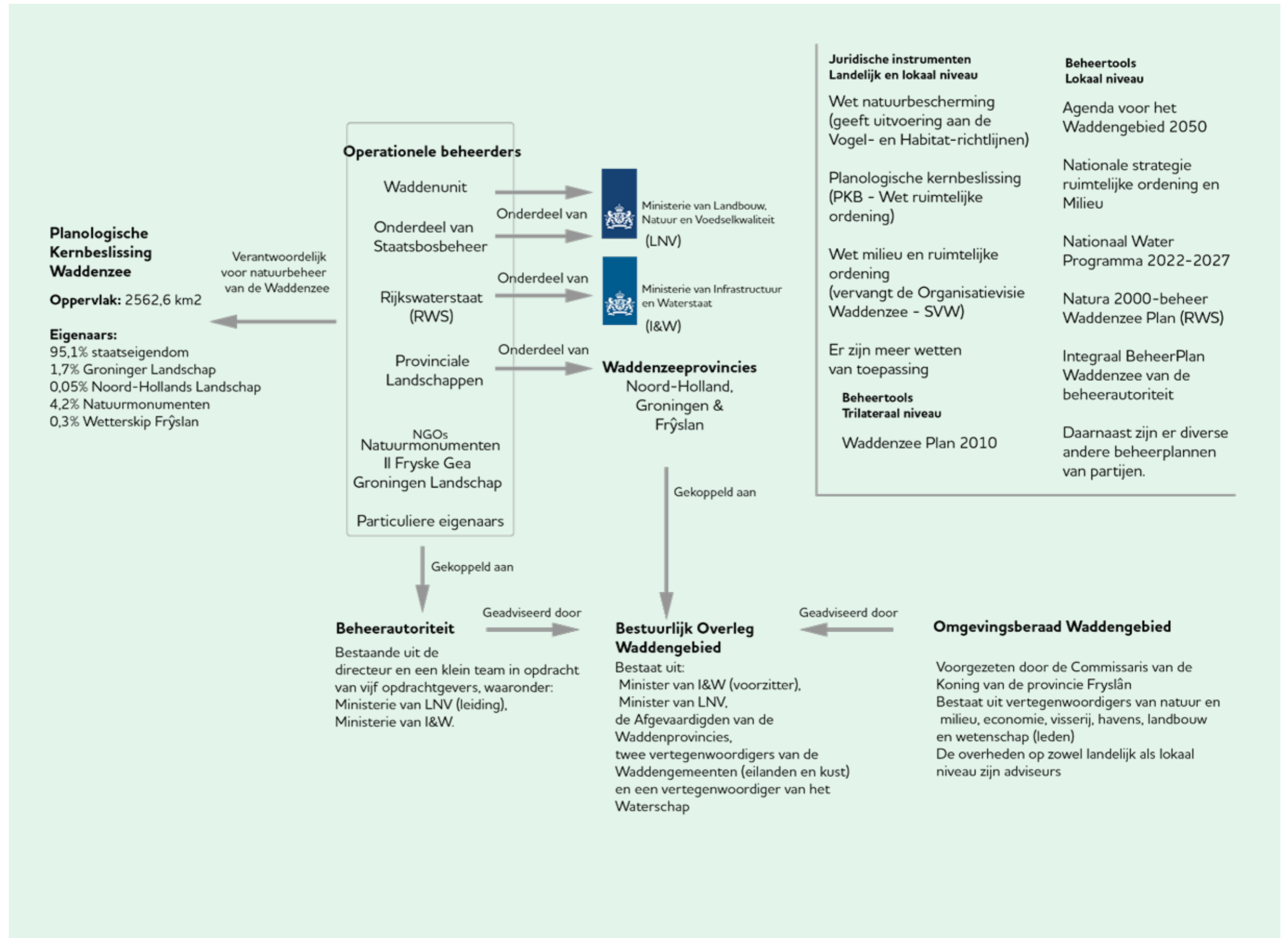
Figuur A.3.
 Het Deense bestuur- en beheer-
 systeem voor het natuurbeheer
 in de Waddenzee. Zie voor meer
 informatie hoofdstuk 3.2 Nationale
 bestuur- en beheersystemen.

Figuur A.4.
 In Duitsland is het algemene beheersysteem van het samenwerkingsgebied/natuur-beschermingsgebied Waddenzee georganiseerd op het niveau van de deelstaten, zoals uiteengezet in de Federale Natuurbeschermingswet. Het bestuursorgaan voor het Nationaal Park van elke deelstaat is de bevoegde autoriteit voor het beheer en de bescherming van elk Nationaal Park. Elk Nationaal Park bestuursorgaan maakt deel uit van of ressorteert onder het respectievelijke deelstaatsministerie van Milieu. Gebieden buiten de Nationale Parken worden ook beheerd door lokale autoriteiten. Het beheer wordt actief ondersteund door adviesraden en natuur-ngo's en andere partners uit het maatschappelijk middenveld, waaronder een netwerk van 'Nationaal Park-partners'.

Figuur A.5.
 De Governance voor de Waddenzee in Nederland (ingesteld in 2020) bestaat uit het Bestuurlijk Overleg Waddengebied, de beheerautoriteit verantwoordelijk voor het beheer van natuur, vis en water en het Omgevingsbeeraad Waddengebied. De ministeries van LNV en I&W en de Wadden-provincies zijn verantwoordelijk voor de planning en uitvoering van het beheer op operationeel niveau en werken daarbij samen met NGO's, particuliere eigenaren en natuur-/beheerorganisaties.

EINDNOTEN

- ¹ whc.unesco.org/en/decisions/1946/
- ² whc.unesco.org/en/decisions/1946/
- ³ www.waddensea-worldheritage.org/prowad
- ⁴ northsearegion.eu/prowad-link/
- ⁵ www.ostfriesland.travel/service/watten-agenda-nl and www.watten-agenda.de/
- ⁶ www.interreg5a.eu/blog/projekt/nakuwa/
- ⁷ northsearegion.eu/building-with-nature/
- ⁸ qsr.waddensea-worldheritage.org/
- ⁹ whc.unesco.org/en/periodicreporting/
- ¹⁰ www.waddensea-worldheritage.org/resources/2020-cvi-report
- ¹¹ www.waddensea-worldheritage.org/resources/ecosystem-21-coastal-protection-and-sea-level-rise
- ¹² www.waddensea-worldheritage.org/resources/ecosystem-28-coastal-protection-and-sea-level-rise
- ¹³ www.waddensea-worldheritage.org/CCAS
- ¹⁴ The Wadden Sea Tourism Radar was developed in the framework of the Interreg Vb PROWAD Link to identify, prevent and avert negative and unsustainable developments www.waddensea-worldheritage.org/resources/wadden-sea-tourism-radar
- ¹⁵ www.waddensea-worldheritage.org/resources/trilateral-research-agenda
- ¹⁶ www.waddensea-worldheritage.org/resources/education-strategy
- ¹⁷ www.iwss.org/
- ¹⁸ www.waddensea-worldheritage.org/resources/sustainable-tourism-wadden-sea-world-heritage-destination
- ¹⁹ waddensea.brandspace.online
- ²⁰ eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN

